

BÚSKAPARRÁÐIÐ

Á vári

2017

Búskaparfrágreiðing

- I. Konjunkturmeting
- II. Inntøkubýti
- III. Fíggjarpolitiskt haldføri

Mars 2017

Economic report from the *Economic Council of the Faroe Islands*, Spring 2017, with Executive Summary in English: (I) Economic outlook, (II) the inequality of income distribution, and (III) fiscal sustainability.

Redegørelse fra det Økonomiske Råd på Færøerne, forår 2017: (I) Udsigterne for konjunkturudviklingen, (II) indkomstfordelingen, og (III) den finansielle holdbarhed

BÚSKAPARRÁÐIÐ

ISBN: 978-99918-3-504-4

Búskaparráðið

Búskaparráðið hevur til uppgávu at fylgja við búskaparligum viðurskiftum í landinum og at koma við óheftari búskaparligari ráðgeving og frágreiðingum um búskaparligu gongdina. Tað er ásett í lógini fyri Búskaparráðið, at tað skal gera tvær konjunkturfrágreiðingar árliga, sum verða almannakunngjördar 1. mars og 1. september.

Skrivarauppgávan hjá Búskaparráðnum er við avtalu lögð til Fróðskaparsetur Føroya at røkja.

Búskaparráðið gevur við hesum út konjunkturfrágreiðingina, sum eftir løgtingslóg nr. 50 frá 11. mai 2009 um Búskaparráð við seinni broytingum skal gerast tvær ferðir um árið.

Frágreiðingin hesuferð fevnir um trýggjar partar:

- Kapitul I: Konjunkturmeting várið 2017
- Kapitul II: Inntøkubýti
- Kapitul III: Fíggarpolitiskt haldføri

Frágreiðingin liggur tøk at taka niður sum pdf-fíllur á heimasíðu Búskaparráðsins á Fróðskaparsetrinum: <http://setur.fo/buskaparradid/> (undir "frágreiðingar" í erva til vinstru).

Limir Búskaparráðsins eru:

Sverri Hansen, *cand.oecon.*, formaður

Ester Hansen, *cand.polit.*

Herit V. Albinus, *MSc Econometrics and Mathematical Economics*

Skrivaratoymi Búskaparráðsins:

Ólavur Christiansen, *cand.polit. et scient.soc.*, PhD, lektari

Hallur E. Markná, *cand.polit.*, námslektari

Innihaldsyvirlit

Samandráttur av konjunkturmeting og serligum greiningum	6
Kapitul I: Konjunkturmeting várið 2017	9
I 1 Inngangur um konjunkturmeting við høvuðstølum	10
I 1.1 Eftirspurningurin	13
I 1.2 Haldfærið og tað langa sikið	15
I 1.3 Bústaðarmarknaðurin	15
I 1.4 Vinnuviðkomandi bygnaðarbroytingar	16
I 1.5 Laksa- og oljuprísir	20
I 1.6 Handilsjavnin	21
I 2 Innlendis eftirspurningur frá húsarhaldunum (privat nýtsla)	23
I 2.1 Metingar viðvíkjandi privatu nýtsluni	23
I 2.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)	24
I 3 Virksemið í privatu vinnugeirunum (privatar íløgur oa.) og innlendis eftirspurningurin	26
I 3.1 Gongdin viðvíkjandi lønargjaldingum og løntakaratali	26
I 3.2 Gongdin viðvíkjandi privatu íløgnum	29
I 3.3 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)	30
I 4 Innlendis eftirspurningur frá almenna geiranum - almenn nýtsla og íløgur	32
I 4.1 Nýtsla hins almenna	32
I 4.2 Íløgur hins almenna	32
I 4.3 Úrslitið á almennu roknskapunum	34
I 4.4 Ogn og skuld hjá tí almenna	34
I 5 Útlendiskur eftirspurningur (netto og brutto)	36
I 5.1 Gongdin innan alivinnuna	36
I 5.2 Gongdin innan uppisjóvarvinnuna	37
I 5.3 Botnfiskur og onnur fiskasløg	38
I 5.4 Samlaði fiskavøruútflutningurin	38
I 5.5 Gongdin í handilsjavnanum	39
I 5.6 Nettoútflutningurin av tænaðum	40
I 6 Samandráttur av fortreytum sum grundarlag fyri framrokningum við myndli	41
Kapitul II: Inntøkubýti	42
II 1 Inngangur um ójavna	43
II 2 Týðningurin av føroysku pensiónsuppsparingini í javna- og ójavnahøpi	45
II 3 Búskaparvøkstur og avleiðingar fyri ójavnan	47

II 4 Ójavna sambandið millum produktivitet og realløn	50
II 5 Ábendingar um broytandi lutfall millum løn og kapitalvinning	51
II 6 Samanbering av lyklatølum fyri inntøkubýti	52
II 7 Samanbering av máti fyri fátækkraváða og fátækraglopp	54
Kapitul III Fíggjarpolitiskt haldføri	56
III 1 Demografiska gongdin og haldførið	57
III 2 Búskaparpolitiskar nýhugsanir og nýskipanir gerast neyðugar	61
III 3 Um búskaparpolitiskan effektivitet í stutta og langa siktinum	63
III 4 Ástøðiligu prinsippini undir einum konjunkturmótgangandi politikki	65
III 5 Almennar íløguupphæddir og eftirspurnarávirkanin av íløgnum í stutta siktinum	67
III 6 Nýggir útbúgvingarmøguleikar í Føroyum og demografi-árinid	69
Appendiks til kapittul III: Yvirlit yvir íløguætlan landsins fram til 2024 (íroknað talgilding)	72
Tilvísingar/keldutilfar	76
Yvirlit yvir talvur og myndir/tables and figures	77
Orðalisti	80
Tíðindaskriv frá Búskaparráðnum hin 2. mars 2017	86
English Summary	87

Samandráttur av konjunkturmeting og serligum greiningum

Kapittul I Konjunkturmeting várið 2017

Óvanliga gongdin í føroyska búskapinum seinastu árin og tvørrandi uppgjær av tjóðarroknskapi í føstum prísnum hava gjørt tað trupult at gera stuttsiktaðar forsagnir um vøksturin í BTÚ í ársins prísnum og forklára hendan vøkstur. Í hesi hálvárligu endurmeting er vøksturin í BTÚ í ársins prísnum fyri 2014, 2015 og 2017 mettur nakað hægri enn í undanfarnu frágreiðing og vøksturin fyri 2016 nakað lægri.

	2014	2015	2016	2017	2018
Mettur BTÚ-vøkstur í leypandi prísnum:	6,4%	8,0%	7,8%	6,9%	4,4%

Konjunkturfrágreiðingin er skipað í partar eftir eftirspurnarpørtunum (útreiðslupørtunum) í BTÚ. Eftirspurningurin eftir vørum og tænaðum kemur frá tveimum síðum: frá innlandi sum eftirspurningur til nýtslu og íløgur og frá útlandi sum eftirspurningur eftir útflutningi netto (tvs. útflutningur minus innflutningur).

Seinasti uppgjærði tjóðarroknskapur er fyri árið 2013. Hagstovan, Landsbankin og Búskaparráðið hava síðani í felag mettt um BTÚ-vøksturin í ársins prísnum fyri árin 2014-2018. Minni broytingar eru gjørdar í fortreytunum undir metingunum fyri árin 2014-2017. Eitt nú er tikið hædd fyri munandi broytingum í oljuprísnum og støddini á útflutninginum av tænaðum.

Meðan nýtslan hevur verið tann mest støðugi parturin av innlendis eftirspurninginum, hava íløgurnar verið tann mest sveiggjandi parturin. Almennu íløgurnar sum partur av innlendis eftirspurninginum hava í Føroyum vanliga verið konjunkturviðgangandi. Sama hevur verið galdandi fyri almennu nýtisluna. Hetta er óheppið, og avleiðingarnar av hesum kunnu endurtaka seg, nú íløgugættanir kommunanna og serliga landsins eru víðfevndar fyri árin 2017-20.

Handilsjavnin hevur fyri tíðina størri yvirskot enn nakrantíð. Ein orsök er betraða býtislutfallið í uttanlandshandlinum við øktum laksaprísnum og minkandi oljuprísnum. Eisini hava størri nøgdirnar av uppsjóvarfiski ávirkað úrslitið.

Búskaparligu indikatorarnir seinasta hálvárið benda á ein alsamt týðiligari hákonjunktur eyðkendan av lágum arbeiðsloysi, høgum arbeiðsvirkni, nettotilflyting, íbúðartroti í miðstaðarøkinum og búskaparvøkstri. Útlit eru fyri einum lítlum yvirskoti á landsroknskapinum í 2016 og 2017. Búskaparráðið metir, at vóru viðurskiftini annars vanlig, átti landsroknskapurin longu í byrjanini av hesi konjunkturtilgongd at víst eitt stórt yvirskot. Ein av forðingunum fyri hesum hevur verið broytta aldursbýtið, og kemur hendan forðing at vaksa í týðningi næstu árin. Sum nevnt í undanfarnum frágreiðingum skeiklar nýtslan av inntøkunum frá forskattingini av pensjónum til fígging av skattalætta myndina av sonnu haldfærisstøðu landsins í langa siktinum.

Kapittul II Inntøkubýti

Logiska meginreglan fyri samsýning til framleiðslufaktorarnar (arbeiðsmegi, vinnukapital og náttúrukapital) er, at samsýning til eina og hvørja tíð verður givin í samsvari við íkast framleiðslufaktoranna til produktivitet í vinnuni (virðisøking pr. arbeiðstíma). Kunnleikin til og vissan um omanfyri nevnda íkast hjá hvørjum einstøkum framleiðslufaktori er sjálvsagt ófullkomin, men meting arbeiðsgevaranna av hesum íkasti verður kortini avgerandi. Eisini kunnu útboðs- og eftirspurnarviðurskifti á einum marknaði fyri framleiðslufaktorar mótvirka hesum nevndu samanhangum.

Tað ástøðið hevur verið frammi, at búskapar- og samfelagsskipanin hevur tann innbygda eiginleikan, at samsýningin til vinnukapitalin veksur skjótari enn búskapurin, og at samsýningin til arbeiðsmegina sostatt ikki hevur megnað at fylgt við. Møguliga er nakað um hetta – síðan figgjarkreppuna hevur hetta verið galdandi fyri Føroyar.

Árin 2014-2016 eru lónirnar í føroyskum vinnufyrirøkum vaksnar nógv, men virkisývirskotini eru vaksin skjótari enn lónirnar, og hava lónirnar sostatt ikki megnað at fylgt við. Lutfallið millum virkisývirskot og lónir er vaksið frá 30% í 2008 og sambært framskrivingum hækkað hetta til 80% í 2016. Orsøkin til

hesa stóru broyting síðan 2008 eru stóru vinningarnir í uppisjóðarvinnuni og alivinnuni seinastu árin, sum í størri mun eru fallin kapitaláðanarum í lut.

Eftir roknaðan skatt svaraði føroyska pensjónsuppsparingin í 2015 til 45% av BTÚ. Vanliga verður roknað við, at vinnukapitalurin í einum landi svarar til umleið 300% av BTÚ. Sostatt kunnu vit leysliga rokna við, at føroyskir løntakarar umvegis sínar pensjónsuppsparingar eiga eitt virði, ið svarar til umleið 1/6 av vinnukapitalinum í landinum. Taka vit Danmark sum dømi til sammetingar, verður roknað við, at danska pensjónsuppsparingin í 2015 eftir skatt svaraði til umleið 150% av BTÚ, ið sostatt svaraði til umleið helmingin av vinnukapitalinum á 300% av BTÚ. Danska pensjónsuppsparingin í mun til BTÚ er sostatt meira enn 3 ferðir so stór sum tann føroyska pensjónsuppsparingin í mun til BTÚ. Hetta hevur eisini sín týdning fyri spurningin um javna og ójavna, nevnliga tá komandi føroyskir pensionistar skulu sammeta seg við komandi pensionistar í okkara grannalondum.

Í Føroyum hava vit eitt javnari inntøkubýti enn í grannalondunum sambært gini-lutfallinum, men tó hevur ójavnin verið vaksandi frá 2009-2012. Sambært fimtingslutfallinum er inntøkubýtið í Føroyum sera javnt sammett við norðurlondini, men tó ger tað seg eisini her galdandi, at ójavnin í Føroyum hevur verið vaksandi árin 2009-2013.

Prosentparturin av fólkinum í fátækraváða í Føroyum er og hevur verið lítil, tá sammett verður við hini norðurlondini, men eisini á hesum parametrinum eru vit í Føroyum versnaði frá 2009 til 2014. Tá viðvíkur fátækragloppinum liggja Føroyar eisini væl fyri í mun til hini norðurlondini, og her hava vit hinvegin, at tað viðvíkjandi fátækragloppinum er gingið framá frá 2009 til 2014.

Kapittul III Fíggjarpolitiskt haldføri

Tað var á vári 2015, at Búskaparráðið legði fram eina frágreiðing við konsekvens-útrokningum av tí fíggjarpolitisku haldförisstøðuni hjá almenna geiranum í Føroyum. Tvey ár seinni - á vári 2017 - hevur politiska skipanin onga størri nýskipan sett í verk, sum ávirkar inntøku- ella útreiðslusíðu almenna geirans. Tískil er heldur ikki viðkomandi at dagføra hesar umrøddu konsekvens-útrokningar; onki avgerandi fyri haldførið sær út til at vera broytt.

Sostatt hava vit eina vissu fyri, at eitt vánaligt fíggjarligt haldføri hjá almenna geiranum fer at verða ein avbjóðing komandi 20-25 árin. Óvissan snýr seg um, hvat gjørt verður ella ikki frá politiskari síðu til tess at mæta hesi avbjóðing.

Gjøgnum Hagstovuna hevur Búskaparráðið fingið gjørt eina nýggja stokastiska fólkatalsframskriving, har tilflytingin seinastu árin er tikið við inn í útrokningarnar. Hetta broytir tó ikki niðurstøðurnar um haldföristrupulleikan, soleiðis sum hesin varð lýstur í búskaparfrágreiðing á vári 2015. Í mun til tað frammanundan skeiklaða aldurs- og kynsbýtið, ger ein stór tilflyting nøkur ár (undir einum hákonjunktur) ikki tann stóra munin. Nýggja fólkatalsframskrivingin vísir, at kommunurnar uttanfyri Tórshavn fara at verða sera illa fyri vegna stóru broytingarnar í aldursbýtinum.

Haldföristrupulleikin er eyðmerktur sum eitt vaksandi glopp millum framtíðar almennu inntøkurnar og úteiðslurnar. Tann strikumyndin sum vísir eitt vaksandi roknskaparligt hall, tvs. ein vaksandi mun millum inntøkur og útreiðslur almenna geirans komandi 20-25 árin, er álíkt eini *slisku*. Slisku-líkið vísir, at støðan fer at gerast alsamt verri, um onki verður gjørt. Gera vit eina tilsvarandi strikumynd frá donsku haldförisútrokningunum, fáa vit eitt mynstur, sum er álíkt eini *heingikoyggju*. Heingikoyggju-líkið vísir, at úrslitið hjá almenna geiranum (inntøkur minus útreiðslur í % av BTÚ) verður minkandi og/ella negativt fram til 2040, fyri síðani at vaksa stórliga aftan á 2040.

Sliskan hjá Føroyum merkir, at tess longri vit koma fram í tíð, tess størri gerst tørvurin eftir peningi at halda uppi almenna geiranum við. Við skatting av pensjónsútgjöldum (tvs. við eftirskatting) hevði peningurin verið tøkur, tá mest brúk varð fyri honum. Við skatting av pensjónsinngjöldum (tvs. við forskatting) er peningurin gjørdur tøkur hjá tí almenna at nýta, tá lutfalsliga minst brúk er fyri honum. Forskattingin fíggjaði heldur ongan skattalætta; hesin var ófíggjaður.

Vanliga verður roknað við, at ein produktivitetsvøkstur í vinnuni ber við sær ein reallønarvøkstur í vinnuni og ein tilsvandi reallønarvøkstur hjá fólki í almennari tænastu. Útrokningar Búskaparráðsins av fíggarliga haldføri almenna geirans bygdu á hesa fortreyt. Ein produktivitetsvøkstur í vinnuni skapar sostatt grundarlag fyri øktum skattainntøkum, men harafturímóti elvir hetta eisini til ein tilsvandi størri rakstrarkostnað í almenna geiranum. Bert í tann mun produktivitetsvøkstur eftir eina vinnugreinaliga tillaging veksur um arbeiðsvirknið (tvs. skapar nýggj skattgjaldandi arbeiðspláss), gevur hann íkast til betri fíggarligt haldføri.

Tann haldførisavbjóðing, ið Føroyar hava, ger tað uppáttur meira umráðandi ikki framhaldandi at reka ein konjunkturviðgangandi politikk. Sama er galdandi, hvat viðvíkur ynskinum um ein sjálvberandi búskap í Føroyum.

Kapitul I: Konjunkturmeting várið 2017

I 1 Inngangur um konjunkturmeting við hövuðstølum

Búskaparráðið og Hagstovan hava í felag mett um vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum frá 2014 til 2018. Í hesum sambandi hevur verið nýttur ein búskaparmyndil, sum er mentur í Landsbankanum og á Hagstovuni, og sum fer at verða viðlíkahildin av Hagstovuni, Landsbankanum og Búskaparráðnum. Sum ílag (input) fyri myndlanýtsluni liggja tær metingar Búskaparráðsins og eisini Hagstovunnar av einstøku lutunum í búskapargongdini, sum greitt er frá seinni í hesi frágreiðing í teksti, talvum og myndum.

Fyri árin 2015 og 2016 byggir myndilin millum annað á eina skipaða eftirviðgerð av lønartølunum frá Elektron og lønartølunum sambært virkisroknskapunum, og eisini á søguliga lutfallið millum restinntøkur og lønarinntøkur í bruttofaktorinntøkuni. Tá støddin av BTÚ í leypandi prísnum er vorðin mett, verða eftirspurnar-/útreiðslupartarnir í BTÚ (nýtsla, íløg og nettoútflutningur) mettir sambært teimum indikatorum, sum Búskaparráðið og Hagstovan hava savnað við greiningum av taltílfari og samrøðum við persónar og stovnar, ið kunnu roknast at hava góðan varhuga av, hvat ið gongur fyri seg í føroyska búskapinum.

Fyri árið 2017 og 2018 eru framskrivingarnar grundaðar á broytingar í eftirspurnar-/útreiðslupørtunum av BTÚ, og á samanhangi í eini input-output talvu. Almenn nýtsla og íløgur eru ásett samsvarandi almennum fíggarætlanum og egnum metingum. Privat nýtsla og íløgur eru ásett sum lutføll í mun til ávíkavist tøka inntøku og samlað BTÚ. Nettoútflutningurin er ásettur í samsvari við gjørdar metingar. Sjálvsagt eru óvissur knýttar at slíkari meting av framtíðargongdini. BTÚ-tølini fyri 2014-18 mugu sjálvsagt metast og nýtast við neyðugum fyrivarnum.

Umframt nýtslu av nevnda búskaparmyndli, sum greitt er frá omanfyri, hevur konjunkturmetingin eisini við sær eina greining av dagfórdu hagtølunum viðvíkjandi teimum mest týðandi tættunum í búskapargongdini. Vit meta at ein slík greining av dagfórðum tølum kann bera í bøtuflaka fyri óvissuni ið altíð vil verða tengd at eini framskriving við einum búskaparmyndli.

Innihaldið á komandi síðum er ein samanfating av hesum greiningum og metingum av vinnuligu og samfelagsbúskaparligu gongdini, og samanfatingin fevnir um innlendskan og útlendskan eftirspurning, herundir útflutning, og eisini innflutning, og um gongdina í privatu og almennu nýtsluni og íløgnum. Hugt verður eisini eftir strukturellu gongdini í vinnugeirunum (primær, sekundær og tertíær vinnur) seinastu árin, gongdini í fólkatálinum, og eisini gongdini í laksaprísnum og oljuprísnum.

Hesar greiningar av konjunkturongdini og strukturellu gongdini geva so íkøstini til eina heildarmeting av búskapargongdini, ið við búskaparligu myndlanýtsluni verður samanfatað sum metti vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum frá 2014 til 2018.

Gongdin í føroyska búskapinum seinastu árin hevur verið óvanlig. Hetta hevur gjørt tað trupult at gjørt stuttsiktaðar forsagnir. Búskaparráðið hevur endurmett vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum fyri árin 2014 til 2017. Ráðið metur nú vøksturin fyri 2014, 2015 og 2017, at verða nakað hægri enn metti í frágreiðing ráðsins frá í vár, meðan vøksturin fyri 2016 nú verður mettur eitt vet lægri.

Tekstkassi 1:

Skipan av konjunkturfrágreiðingini í avsnitt

Konjunkturfrágreiðingin er skipað í avsnitt eftir eftirspurnar- ella útreiðslupørtunum av BTÚ. Eftirspurningurin eftir vørum og tænaðum kemur frá tveimum síðum: frá innlandi sum eftirspurningur til nýtslu og íløgur¹, og frá útlandi sum eftirspurningur eftir útflutningi. Innflutningurin er partur av innlendis eftirspurnar pørtunum og fevnir eisini um nýtslutilfar í framleiðsluni. Innflutningurin trektur frá útflutninginum gevur nettoútflutningin. Bruttotjóðarúrtøkan er sostatt samansett av hesum eftirspurnarpørtum: privatari nýtslu plus privatum íløgnum plus almennari nýtslu plus almennum íløgum plus útflutninginum minus innflutningin.

¹ Munurin millum íløgur og nýtslu er at íløgur sum meginreglu hava eina livitíð uppá meira enn 1 ár.

Talva I 1 niðanfyrir vísir BTÚ býtt á útreiðslupartar í leypandi prísum í 2013, og talvan vísir eisini mettu vakstrar-ískoytini til BTÚ-vøksturin í ársins prísum (leypandi prísum)² árin 2014-2018.

Talva I 1 vísir at fyri árið 2014 stavar vøksturin uppá 6,4% í BTÚ í leypandi prísum frá eftirspurningi úr útflutningum (nettoútflutninginum), og sostatt ikki frá innlendis eftirspurninginum. Gongdin í almennu og privatu íløgnum og nýtsluni kann tí ikki forklára vøksturin hetta árið.

Fyri árið 2015 verður roknað við einum vøkstri í BTÚ uppá 8,0% í ársins prísum. Hesin vøkstur stavar frá innlendis eftirspurningi.

Fyri árið 2016 verður roknað við einum vøkstri í BTÚ uppá 7,8% í ársins prísum. Væntandi stavar hesin vøkstur bæði frá innlendis og útlenskum eftirspurningi.

Fyri árið 2017 er vøksturin í BTÚ í leypandi prísum mettur til 6,9%.

Fyri árið 2018 er vøksturin í BTÚ í leypandi prísum mettur til 4,4%, og stavar hesin vøkstur í hvøðsheitum frá innlendis eftirspurningi.

Broyttu metingarnar av búskaparvøksstrinum árin 2014-2017 (í mun til metingarnar gjørdar á heysti 2016) stava frá nýggjum fortreytum, ið lagdar hava verið inn í áðurnevnda búskaparmyndil. Fortreytirnar snúgvá seg um avleiðingar av prísfallinum á olju, og um nýggjar metingar av útflutninginum av tænastrum.

Bruttotjóðarúrtøkan býtt á eftirspurnar-/útreiðslupartar

í leypandi prísum og %-vísa árliga vakstrarískoytið til BTÚ-vøksturin

Talva I 1

2011: Mið DKK; 2012-2018 Vakstrarískoytið, %	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Privat nýtsla	7.438	0,7%	0,7%	2,7%	3,0%	3,0%	3,6%	2,5%
Almenn nýtsla	4.174	0,4%	1,0%	0,1%	0,4%	1,9%	1,1%	0,4%
Privatar íløgur	1.300	10,1%	-1,0%	-2,7%	3,3%	-1,2%	2,0%	1,6%
herav innlendis framleiddar íløgur	1.076	2,1%	1,3%	1,3%	2,0%	0,9%	0,8%	1,6%
Goymslubroytingar	251	0,6%	-2,2%	-0,3%	-0,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Almennar íløgur	891	0,4%	0,6%	0,1%	1,4%	0,4%	0,3%	1,1%
Allar íløgur uttan goymslubroytingar	2.191	10,5%	-0,4%	-2,6%	4,7%	-0,7%	2,2%	2,7%
Innlendiskur eftirspurningur	14.055	12,2%	-0,8%	-0,2%	7,8%	4,2%	6,9%	5,5%
Útflutningur í alt	6.521	1,2%	5,7%	4,2%	1,6%	6,6%	4,5%	1,4%
Vørur	5.407	0,8%	4,3%	1,8%	3,1%	6,6%		
Tænastur	1.114	0,4%	1,4%	2,4%	-1,5%	0,0%		
Eftirspurningur tilsamans (uttan innflutning)	20.575	13,3%	4,9%	4,0%	9,4%	10,8%	11,4%	6,9%
Innflutningur íalt	7.321	10,4%	-2,7%	-2,4%	1,4%	3,0%	4,6%	2,5%
Vørur	5.095	10,4%	-3,0%	-2,2%	0,6%	2,8%		
Tænastur	2.226	0,0%	0,4%	-0,2%	0,8%	0,2%		
Nettoútflutningur (útlendiskur eftirspurn.)	-801	-9,2%	8,3%	6,6%	0,2%	3,6%	0,0%	-1,1%
BTÚ (innl. eftirsp. + netto útflut.)	13.254	3,0%	7,5%	6,4%	8,0%	7,8%	6,9%	4,4%
Bruttotjóðarúrtøkan	13.254	13.650	14.678	15.622	16.871	18.189	19.439	20.289

Viðm.: Innlendis framleiddar íløgur merkir íløgur uttan innflutt skip og flogfær

Kelda: Hagstova Føroya til og við 2013, árin 2014-2018 eru metingar hjá Búskaparráðnum og Hagstovuni í felag

Frágreiðingar um útrokningarhátt fyri vakstrarískoyti eru at finna í frágreiðing Búskaparráðsins á vári 2016 á síðu 11.

Talva I 2 vísir gongdina í teimum einstøku eftirspurnar pørtunum í prosent av BTÚ árin 2013-2018. Vit síggja at almenna og privata nýtslan er støðug og umleið 75-80% av BTÚ hesi árin. Innlendis framleiddar íløgur verða mettar at vera vaksandi í tíðarskeiðinum 2013-2018. Eisini sæst at innflutningurin minkar sum prosent av BTÚ frá 2012 til 2016.

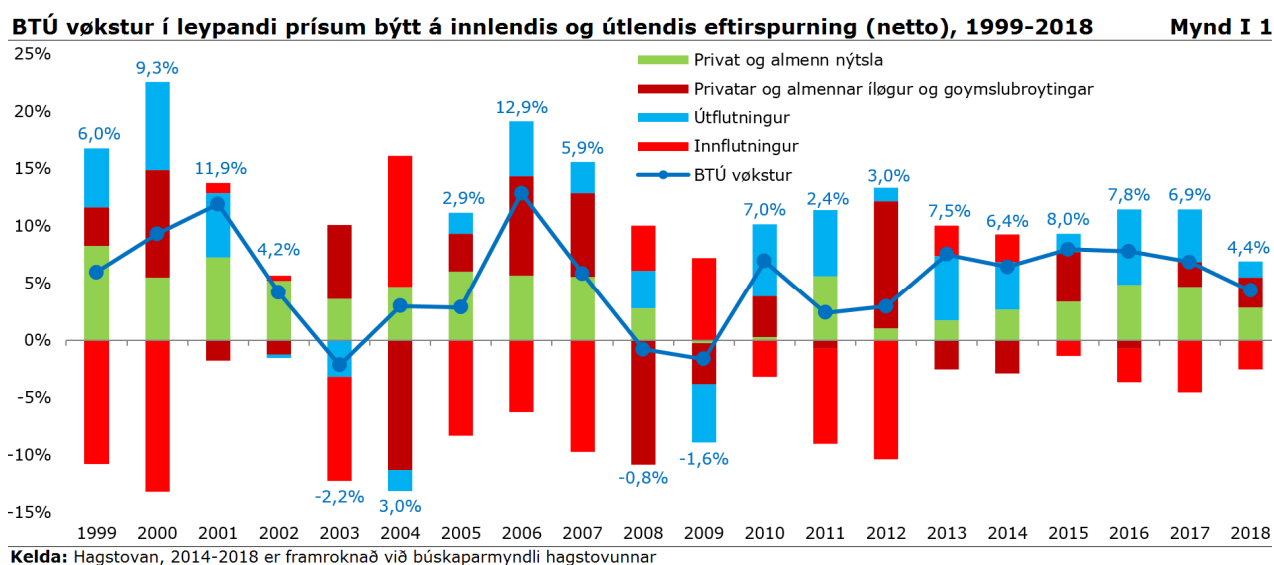
² Búskaparvøksturin (BTÚ-vøksturin) verður í Føroyum uppgivin í ársins prísum (leypandi prísum) av tí at BTÚ í Føroyum ikki verður uppgjørt í føstum prísum. BTÚ-vøksturin aðrastaðni verður roknaður av BTÚ-uppgærdum í føstum prísum. Føroysku vakstrartøluni kunnu tí ikki sammetast við útlensk vakstrartøl.

BTÚ býtt á eftirspurnar-/útreiðslupartar í % av BTÚ árinum 2011-18 (leypanði prísir)								Talva I 2
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Privat nýtsla	56,1%	55,1%	52,0%	51,3%	50,3%	49,4%	49,6%	49,9%
Almenn nýtsla	31,5%	30,9%	29,7%	28,0%	26,3%	26,1%	25,5%	24,8%
Privatar iløgur	9,8%	19,3%	17,1%	13,5%	15,5%	13,3%	14,3%	15,2%
herav innlendis framleiddar iløgur	8,1%	9,9%	10,4%	11,0%	12,0%	12,0%	12,0%	13,0%
Goymslubroytingar	1,9%	2,4%	0,2%	-0,1%	-0,3%	-0,3%	-0,3%	-0,3%
Almennar iløgur	6,7%	6,9%	7,0%	6,7%	7,5%	7,3%	7,1%	7,8%
Allar iløgur uttan goymslubroytingar	16,5%	26,3%	24,1%	20,2%	23,0%	20,7%	21,4%	23,1%
Innlendskur eftirspurningur	106,0%	114,8%	106,0%	99,4%	99,3%	95,9%	96,2%	97,5%
Útflutningur í alt	49,2%	48,9%	50,8%	51,6%	49,3%	51,8%	52,7%	51,9%
Vørur	40,8%	40,4%	41,6%	40,7%	40,6%	43,8%		
Tænastur	8,4%	8,5%	9,2%	10,9%	8,7%	8,0%		
Eftirspurningur tilsamans (uttan innflutning)	155,2%	163,7%	156,8%	151,1%	148,5%	147,8%	149,0%	149,4%
Innflutningur íalt	55,2%	63,7%	56,8%	51,1%	48,5%	47,8%	49,0%	49,4%
Vørur	38,4%	47,4%	41,3%	36,7%	34,5%	34,6%		
Tænastur	16,8%	16,3%	15,5%	14,4%	14,0%	13,2%		
Nettóútflutningur (útlendskur eftirspurn.)	-6,0%	-14,8%	-6,0%	0,6%	0,7%	4,1%	3,8%	2,5%
BTÚ (innlendskur eftirsp. + netto útflutningur)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Bruttotjóðarúrtøkan (mið DKK)	13.254	13.650	14.678	15.622	16.871	18.189	19.439	20.289

Kelda: Hagstova Føroya til og við 2013, árinum 2014-2018 eru metingar hjá Búskaparráðnum og Hagstovuni í felag

Mynd I 1 niðanfyrir vísir vøksturinn í BTÚ í leypanði prísnum deilt á innlendis og útlendskan eftirspurning.

Síðan 2010 hevur føroyski búskapurin í leypanði prísnum verið í stórum vøkstri aftaná negativan vøkstur í 2008 og 2009.

Hagstovan ger ikki tjóðarroknaskapin upp í føstum prísnum. Givið er tó, at stórir partur av BTÚ-vøkstrinum í ársins prísnum seinastu árinum stavar frá prísbroyingum á útlendskum marknaðum, og at roknaði vøksturinn í BTÚ í føstum prísnum (realvøksturinn í BTÚ) vildi verið nógv lægri enn roknaði BTÚ-vøksturinn í leypanði prísnum. Stórir prísavøkstur hevur til dømis verið á útfluttum laks síðan 2013, og prísflækking hevur verið á olju. Hetta hevur borið við sær eina fyri Føroyar fyrimunarliga betring av bítislutfallinum í uttanlandshandlinum. Øvugt hevur gongdin í makrelfiskiskapinum verið at nøgdin eru øktar tey seinnu árinum, meðan prísirnir eru nøkulunda støðugir.

Um roknað varð í føstum prísnum vildu einans broytingar í nýttu oljunøgðnum og broytingar í útfluttu laksa- og makrelnøgðnum talt við í fastprís-uppgærðini. Fyri 2013 stavaði til dømis nærum helvtin av

BTÚ-vøxstrinum uppá 7,5% frá alivinnuni, og hesin vøxstur stavaði aftur frá príshækkingum í útflutninginum av alifiski (og ikki frá tøkunøgðini, ið fall).

Tekstkassi 2:

Uppgerð av BTÚ í leypandi prísnum og ikki í føstum prísnum

Í Føroyum gera vit bert BTÚ upp í leypandi prísnum. Hetta merkir at vit í Føroyum ikki kenna búskaparvøxsturin, sum er árligi vøxsturin í BTÚ í føstum prísnum. Útrokningin í føstum prísnum vísir reala (nøgðarlíga) búskaparvøxsturin. Hesin gevur ábendingar um produktivitetsvøxsturin í búskapinum. Vit noyðast tí at halda okkum til BTÚ í leypandi prísnum, tá vit (í Kapitul I í búskaparráðsfrágreiðingini) skulu meta um framtíðar búskapargongdina í tí *stutta siktinum*.

At meta um framtíðar gongdina í BTÚ í leypandi prísnum er sera trupult, og talið fyri vøxsturin í BTÚ í leypandi prísnum hevur eitt avmarkað nýtsluríði. Prísgongdir í uttanlandshandlinum (innflytningi og útflutningi) hava seinnu árin stórliga ávirkað uppgjörda BTÚ-ið í leypandi prísnum. At gera metingar av framtíðar prísgongdum í m.a. uttanlandshandlinum er sera trupult, og hetta ger eisini metingina av BTÚ-vøxstrinum í leypandi prísnum meira óvissa. At gjørt meting av BTÚ-vøxstrinum í føstum prísnum hevði gjørt tað møguligt at mett um trendin í búskapargongdini í langa siktinum og sveiggini rundan um hendan trend í stutta siktinum. Ein slík uppgerð hevði eisini minkað um óvissuna í metingunum, tí vit tá kundu sæð burtur frá væntaðum prísbroytingum í m.a. uttanlandshandlinum.

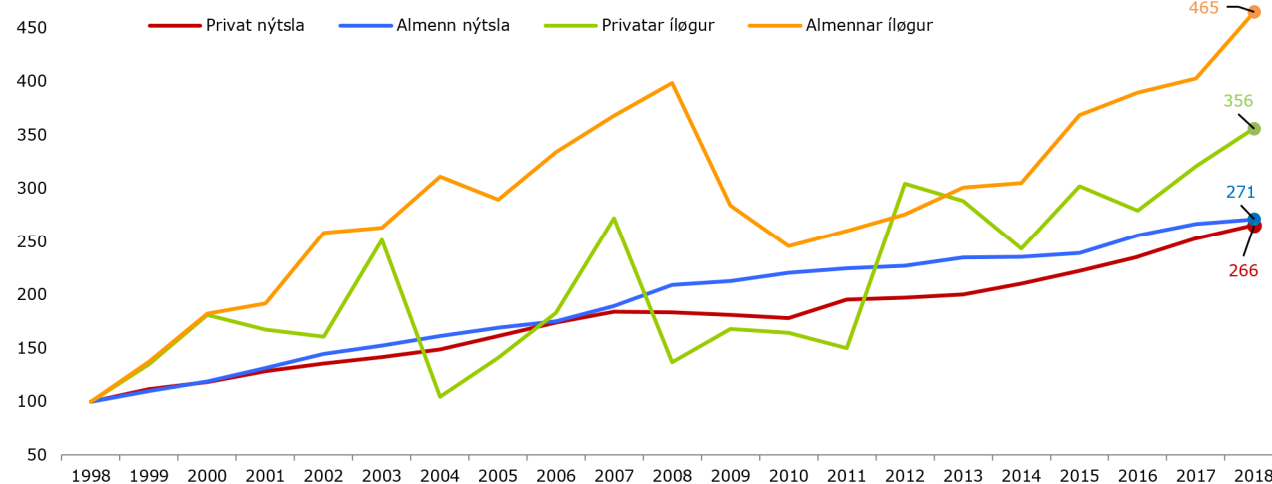
I 1.1 Eftirspurningurin

Mynd I 2 vísir gongdina í innlendis eftirspurnarpørtunum (nýtsluni og íløgnum) síðan 1998, og mynd I 3 vísir gongdina í útflutningi, innflutningi, nettoútflutningi, BTÚ og brúkaraprístalinum síðan 1998. Øll töluni í báðum myndunum eru víst sum vísitøl við 1998 sum grundári.

Gongdin í innlendis eftirspurnar pørtum 1998-2018, indeks 1998=100

Mynd I 2

Indeks 1998 = 100

Kelda: Hagstovan og Búskaparráðið

Mynd I 2 vísir at almenna nýtslan hevur verið tann mest støðugi parturin av innlendis eftirspurninginum, og næst eftir henni í støðufesti er privata nýtslan.

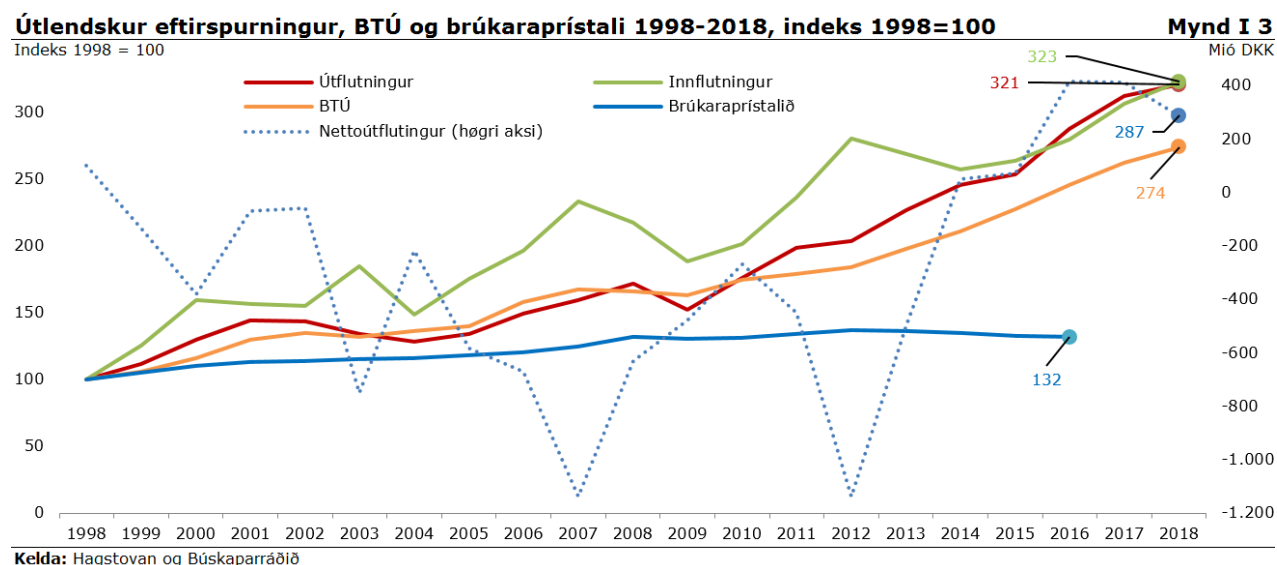
Hinvegin eru privatu og almennu íløgurnar tann mest sveiggjandi parturin av innlendis eftirspurninginum. Mynd I 2 vísir fyri almennu íløgurnar ein stóran vøxstur fram til 2008, har tað síðani hendi ein stór minking í almennu íløgnum. Samstundis sær tað út til, at tann vøksturtilgongd fyri almennu íløgurnar, sum hendi fram til 2008, endurtekur seg frá 2010 og frameftir.

Almennu íløgurnar hava sostatt verið konjunkturviðgangandi, og hevur almenni geirinn tískil økt um sveiggini í búskapargongdini. Í frágreiðing Búskaparráðsins á heysti 2015 varð í kapittul II hugt at íløgguætlanum hjá almenna geiranum, og meting varð gjørd av, um søgan við konjunkturviðgangandi almennum ílögum fer at endurtaka seg í komandi árum. Búskaparráðið roknar tað sum óheppið at

almenna íløgugongdin í so stóran mun er konjunkturviðgangandi. Almennu íløgurnar hava seinastu 20 árin havt tvey stór uppgangandi sveiggj og eitt stórt niðurgangandi sveiggj, og sveiggini hava týðuliga samsvarað við konjunkturgongdina.

Privatu íløgurnar hava eisini verið sveiggjandi, men ein stórir partur av hesum íløgnum hevur verið innflutningur av útlandskt bygðum skipum, flogfórum og vindmyllum. Íløgur av hesum slagnum leggja ikki stórt eftirspurnartrýst á føroyska arbeiðsmarknaðin. Sammett við almennu íløgurnar hava privatu íløgurnar hava havt fleiri men eisini minni sveiggj.

Mynd I 3 vísir gongdina í útlandskum eftirspurningi, og í BTÚ og brúkaraprístali. Myndin vísir at útflutningurin, innflutningurin og BTÚ í leypani prísnum eru vaksin stórliga seinnu árin. Mynd I 3 bendir eisini á at ein realvøkstur er hendur í BTÚ; støddina á hesum realvøkstri kenna vit ikki, tí føroyska BTÚ-ið verður sum áður nevnt ikki gjørt upp í fóstum prísnum. Brúkaraprístalið er langt frá vaksið tilsvarandi við hinum støddunum.

Privatar íløgur í skip, flogfór og vindmyllur síggjast aftur í innflutningstølunum í mynd I 3 sum stór sveiggj í innflutningi, og samsvara hesi sveiggj við sveiggini í privatu íløgnum í mynd I 2. Tá BTÚ verður gjørt upp, verður innflutningurin trektur frá útflutninginum, soleiðis at vit finna talið fyri nettoútflutningin.

Annars hevur nettoútflutningur av vørum og tænaðum (høgrí aksi) verið negativur burtursæð frá árunum 1998 og 2014 til 2017 (og 2018). Øll hini árin síðan 1998 hevur hesin nettoútflutningur Føroya verið negativur. Orsøkin til at hetta ber til, er heildarveitingin úr Danmark og lønarinntøkur úr útlandum, og sum medvirka til at geva eitt yvirskot á gjaldsjavnanum. Samstundis ger heildarveitingin at almenna nýtslan í Føroyum í % av BTÚ vanlig er størri enn í londunum vit vanlig sammeta okkum við. Sama er galdandi fyri lønarinntøkurnar úr útlandum; hesar viðvirka eisini til at privata nýtslan í % av BTÚ vanlig er størri enn í londunum vit vanlig samanbera okkum við³.

Søguliga hava stórar niðurgongdir í føroyska búskapinum ofta stavað frá stórum føllum í útflutninginum (útlandskum eftirspurningi), og hava hesi føll ávirkað úrslitini hjá almenna geiranum og eisini inntøkurnar í útflutningsvinninum, sum aftur ávirka arbeiðsvirknið og inntøkur í teimum vinninum, ið framleiða til innlandskan eftirspurning.

Henda omanfyri nevnda 'regla' er tó ikki uttan undantak. Undir kreppuni síðst í 80unum og byrjanini av 90unum, skapti privat og alment íløguvirksemi og lániveitingar óheft av útflutninginum stór sveiggj í búskapargongdini. Seinni í tilgongdini minkaði útflutningurin eisini stórliga.

³ Sí búskaparráðið, búskaparfrágreiðing heysti 2013 á síðu 41.

Aftur undan fígghjarkreppuni árin 2007-2009 var tað innlendis eftirspurningurin sum vaks (sí mynd I 1). Privata nýtslan sum partur av BTÚ hevur verið støðug síðan kreppuna í 80unum og byrjanina av 90unum, men fall nógv árin 2007-2009. Vegna støddina á privatu nýtsluni í mun til BTÚ virkar eitt sovorðið fall ógvusligt á búskapin. Eisini almennu íløgurnar minkaðu stórliga í 2007-2009, og hevði hetta eisini tálmandi ávirkan á búskapargongdina.

I 1.2 Haldførið og tað langa siktið

Frammanfyri standandi viðmerkingar snúgva seg um tey hagtøl, ið lýsa stuttíðargongdina í búskapinum. Hesi hagtøl geva eina ávísa grund til bjartskygni um gongdina í tí stutta siktinum.

Sum nevnt í undanfarnum frágreiðingum eru tað onnur tøl, sum lýsa langtíðargongdina í búskapinum. Ein greining av hesum hagtølum varð gjørd í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum frá vári 2015, og var niðurstøðan at føroyski búskapurin ikki var haldførur uppá longri sikt. Tað vil siga at almennu útreiðslurnar í longdini vegna gongdina í fólkatálinum og fólkatálssamansetingini fara at vaksa meira enn almennu inntøkurnar. Tilmælið frá Búskaparráðnum hevur tískil verið, at hitt almenna beinanvegin eigur at fara í gongd við nýskipanir og vinnupolitisk tiltøk, ið stiðja upp undir eina konsolidering av tí almenna búskapinum. Tey tiltøk, sum landstýrið hevur gjørt í seinastuni, hava ikki havt stórvegis ávirkan á fígghjarliga haldførið. Til dømis hevur flyting av pensjónsútreiðslum frá landi til AMEG ikki nakra ávirkan á haldførið hjá almenna geiranum; hetta er bara ein flyting innan almenna geiran.

Tølini, sum lýsa langtíðargongdina í búskapinum, broytast ikki so nógv árliga (í stutta siktinum), men broytingarnar eru støðugar og tí stórar yvir eitt longri áramál (í tí langa siktinum). Vegna lutfalsligu lítlu árliku broytingarnar kann tað vera freistandi at síggja burtur frá hesum tølum, men eigur hetta ikki at verða undirmett.

Í Føroyum eru vit í stóran mun ávirkaði av demografisku broytingunum. Hesi viðurskipti verða eitt sindur meiri umrødd í kapitul III.

I 1.3 Bústaðarmarknaðurin

Mynd I 4 vísir gongdina í húsaprísum og brúkaraprísum sum skrásett av Eik banka. Hagtølini geva tó ikki eina heilt neyva mynd av prísgongdini. Íbúðir eru til dømis ikki við hagtølunum, og bert hús við grundøkjum millum 250 og 1000 fermetrar eru tald við.

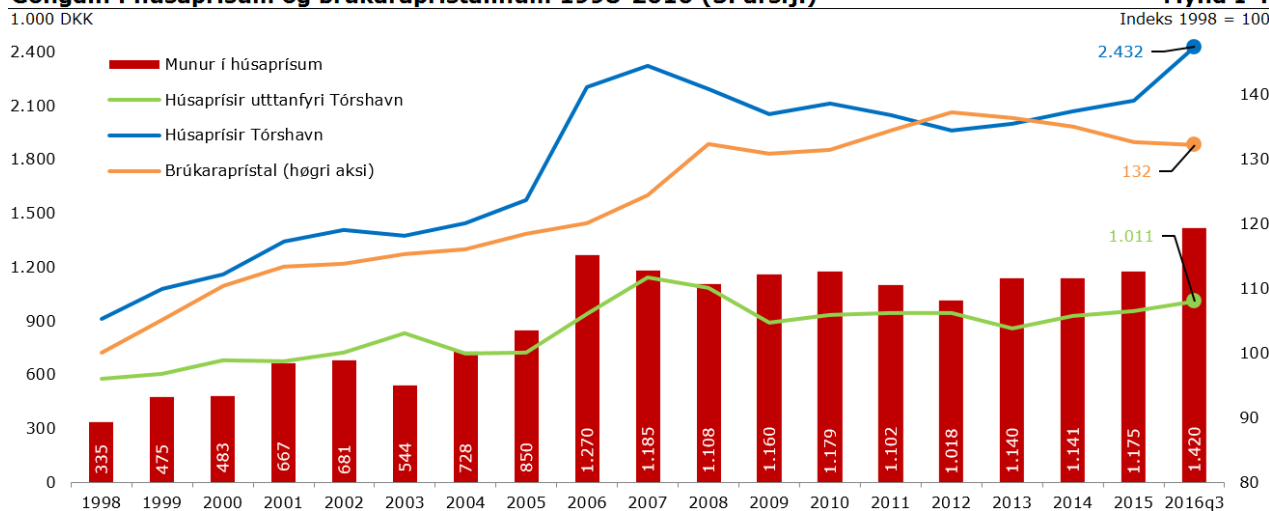
Mynd I 4 vísir at eitt slag av bløðru varð blást upp fram til 2007, og sum brast fram til 2009. 'Bløðran' vísti seg serstakliga í húsaprísum í Tórshavnar kommunu, men var tó ikki so stór sum í t.d. Danmark.

Prísirnir á húsum í Tórshavn hava verið vaksandi síðan 2012, og teir eru nú á hægri støði enn prísirnir í 2007. Munurin millum húsaprísir í Tórshavn og aðrastaðni í Føroyum vaks sera nógv í 2006, og hevur ein prísmunur upp á eina góða millión krónur hildið sær fram til 2016, tá prísmunurin fór upp á næstan 1,5 mió. kr.

Prísurin á íbúðum er vaksin nógv meira enn prísurin á sethúsum, og eru hesir íbúðarprísir ikki við í hagtølunum í mynd I 4.

Gongdin í húsaprísum og brúkaraprístalinum 1998-2016 (3. ársfj.)

Mynd I 4

Kelda: Hagstovan og Eik

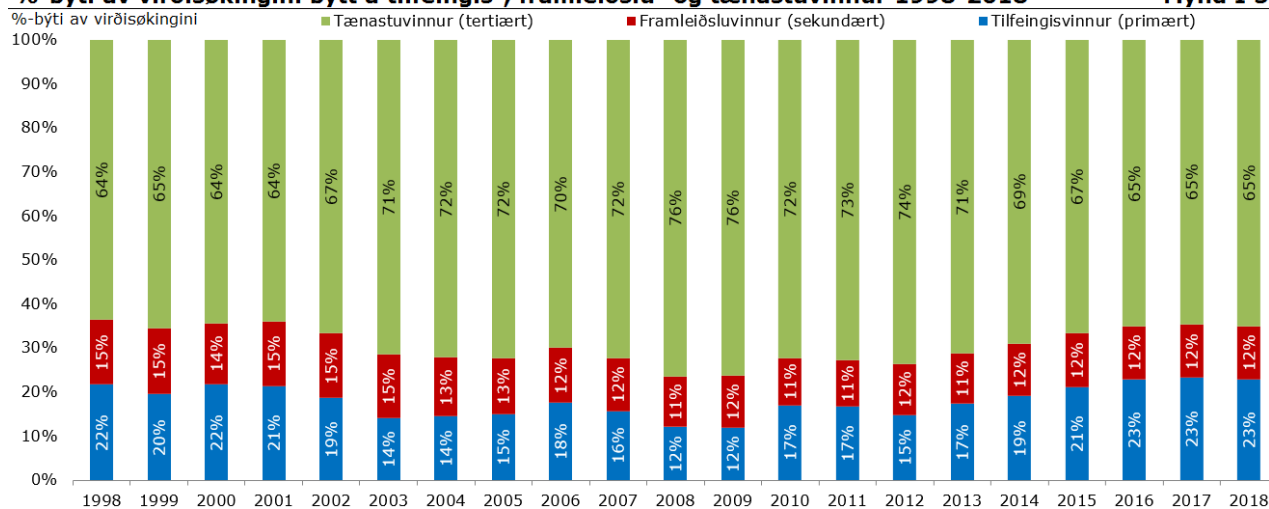
Prísvøksturur er grundaður á lægri rentu og størri eftirspurning, serliga eftir íbúðum í Tórshavnar økinum. Vandur er fyri at ein fokusering uppá stutta sikið saman við einum konjunkturviðgangandi almennum íløgupolitikki kann leiða til meira hækkingu prísir á fastgagnarmarknaðinum í høvuðsstaðarøkinum komandi árin.

I 1.4 Vinnuviðkomandi bygnaðarbroytingar

Samstundis sum fígjarkreppan hevur havt síni árin á búskapargongdina í Føroyum, eru stórar bygnaðarlígar broytingar farnar fram í føroyska búskapinum. Eitt er at fólkasamansetingin er broytt; annað er at vinnugreinabýtið er broytt, og at útflutningsmynstur og marknaðarlond Føroya eisini eru broytt.

%-býti av virðisøkingini býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur 1998-2018

Mynd I 5

Viðm.: Árin 2014 til 2018 eru framrokingar gjørdar til frágreiðingina mars 2017

Kelda: Hagstovan

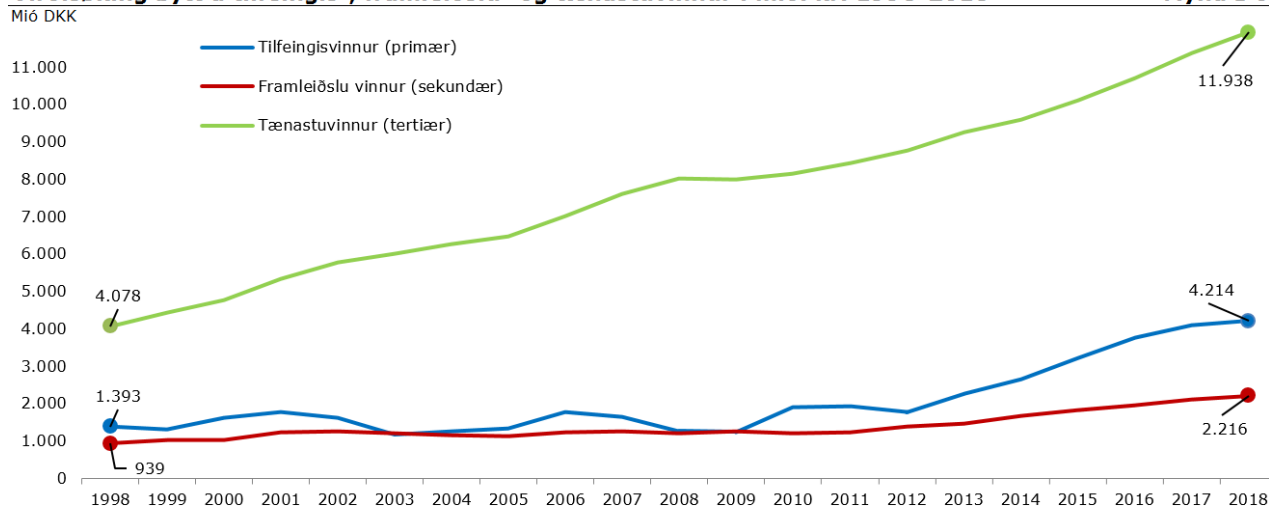
Mynd I 5 vísir gongdina í virðisøkingini býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur. Hendan vísta gongdin hevur verið eitt sindur øðrvísi enn í grannalondunum har tertiaru vinnunar eru vaksnar, og har tilfeingisvinnurnar eru minkaðar, og somuleiðis framleiðsluvinnurnar. Síðani 2009 er føroyska tilfeingisvinnan (primera vinnan, tvs. serliga uppisjóðarvinnan og alivinnan) vaksin nógv lutfalsliga, meðan bæði framleiðsluvinnan (sekundera vinnan) og tænaðuvinnan (tertiara vinnan) eru stagneraðar lutfalsliga.

Ein orsök til hesa gongdina er gongdin í alivinnuni og uppisjóðarvinnuni, og harvið í útlandska eftirspurninginum, sum sostatt í stóran mun hevur borið fram vøksturinn í búskapinum nøkur av seinastu

árunum. Spurt kann verða um hendan gongdin kann halda fram, og hvønn týðning tað hevur, at tertiærvinnan ikki lutfalsliga veksur eins og teimum londum vit vanligu samanmeta okkum við. Hetta kann eisini hava týðning fyri tilflytingina til Føroya; flestu møguligu tilflytarar til Føroya við útbúgving frá útlandum leita helst eftir arbeiði innan tertiæru vinnuna.

Virðisøking býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur í mió. kr. 1998-2018

Mynd I 6

Viðm.: Árin 2014 til 2018 eru framrokingar gjørdar til frágreiðingina mars 2017

Kelda: Hagstovan

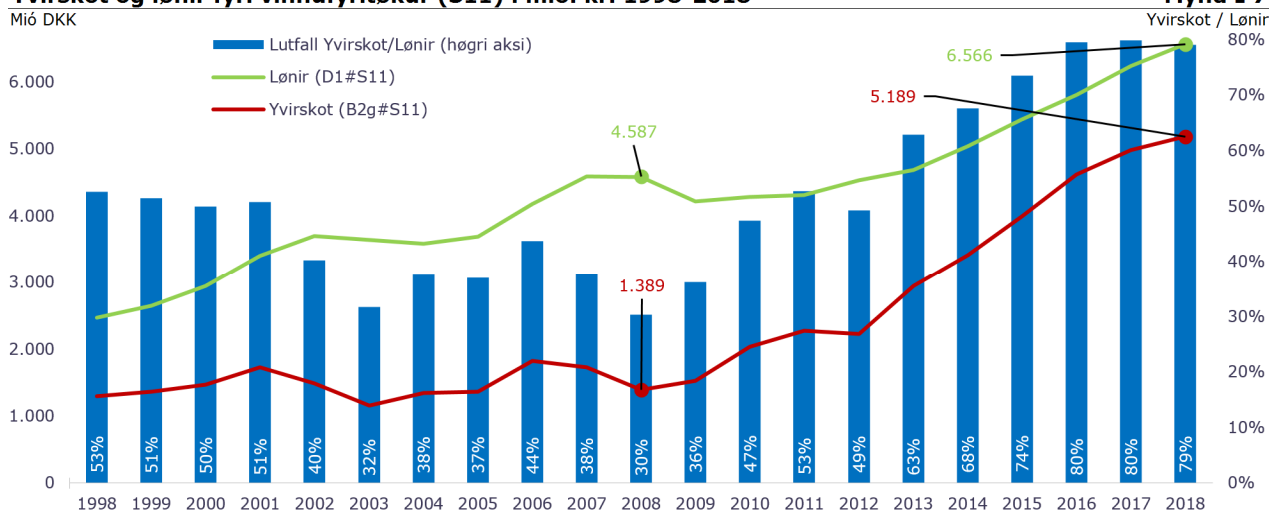
Virðisøkingin býtt á tilfeingis-, framleiðslu- og tænaðuvinnur í mió. kr. er víst í mynd I 6 niðanfyri. Myndirnar vísa at ein stórir vøkstur í veruligum tølum í leypandi prísnum hevur verið í tænaðuvinnunum (tertiærum vinnunum) síðan fíggjarkreppuna, meðan tann tilsvareandi vøksturinn innan tilfeingisvinnuna (primæru vinnuna) hevur verið uppaftur størri. Tilfeingisvinnan er eyðkend við sínum størri sveiggjum í virðisøkingini yvir ár.

Framleiðsluvinnan (sekundæra vinnan) hevur hinvegin mestsum stagnerað; ein vøkstur hevur verið síðan 2012, men ein nógvi minni vøkstur enn í tilfeingisvinnuni (primeru vinnuni).

Mynd I 7 niðanfyri vísir gongdina í virkisývirkoti og lønum í vinnufyrirøkum⁴ í mió. kr. Eisini er roknað lutfallið millum virkisývirkoti og lønir (sum prosent).

Yvirkoti og lønir fyrri vinnufyrirøkum (S11) í mió. kr. 1998-2018

Mynd I 7

Viðm.: Árin 2014 til 2018 eru framrokingar gjørdar til frágreiðingina mars 2017

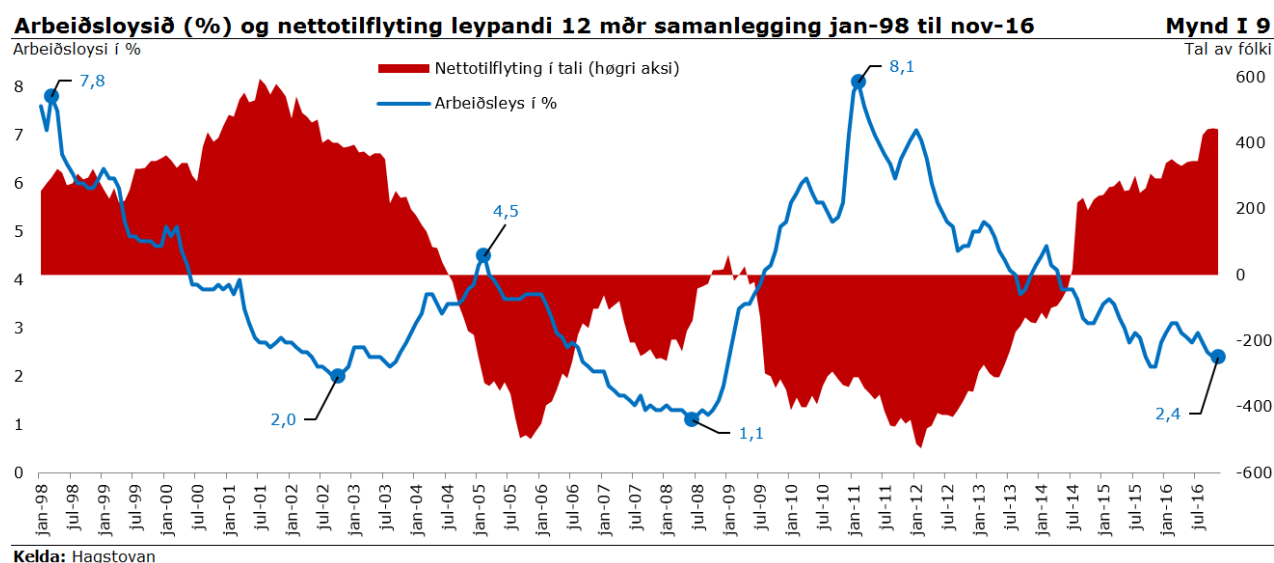
Kelda: Hagstovan

⁴ Hetta er allar lønir uttan lønir í almennari fyrisiting og í fíggjaryfirøkum

síðan 2008, og kanska serliga nógv síðan 2013. Vísandi til mynd I 7 er tað sostatt ikki tann einstaki løntakarin, ið hevur fingið minni í løn, men er talið av løntakarum í vinnufyrirkum nógv minkað fram til 2013, sí mynd I 8. Tí verður meira løn til hvønn, tá miðaltalið verður roknað.

Gongdin í fólkatálinum og nettotilflytingini eru týðandi indikatorar fyri búskapargongdina og vinnuligu gongdina í Føroyum, bæði í tí langa og stutta siktinum.

Mynd I 9 niðanfyrir vísir sambandið millum nettotilflyting og arbeiðsloysi frá januar 1998 til mai 2016. Tølini fyri nettotilflyting byggja á leypandi 12 mánaðar samanlegging, sum vísir trendin í gongdini. Myndin vísir at nettofráflytingin sum heild hevur verið rættiliga stór í tíðarskeiðinum. Trý tíðarskeið hava verið við positivari nettotilflyting, nevnliga árin 1998-2004, 2009 og 2014-2016. Nettotilflytingin í seinastuni hevur uttan iva samband við vaksandi tal av størvum í Føroyum. Størri arbeiðsloysi í Føroyum sýnist at minka um nettotilflytingina og øvugt, tó at uttan at hetta samband forkláar alla gongdina í tølunum. Seinastu tølini benda á at vøksturin í nettotilflyting heldur áfram.

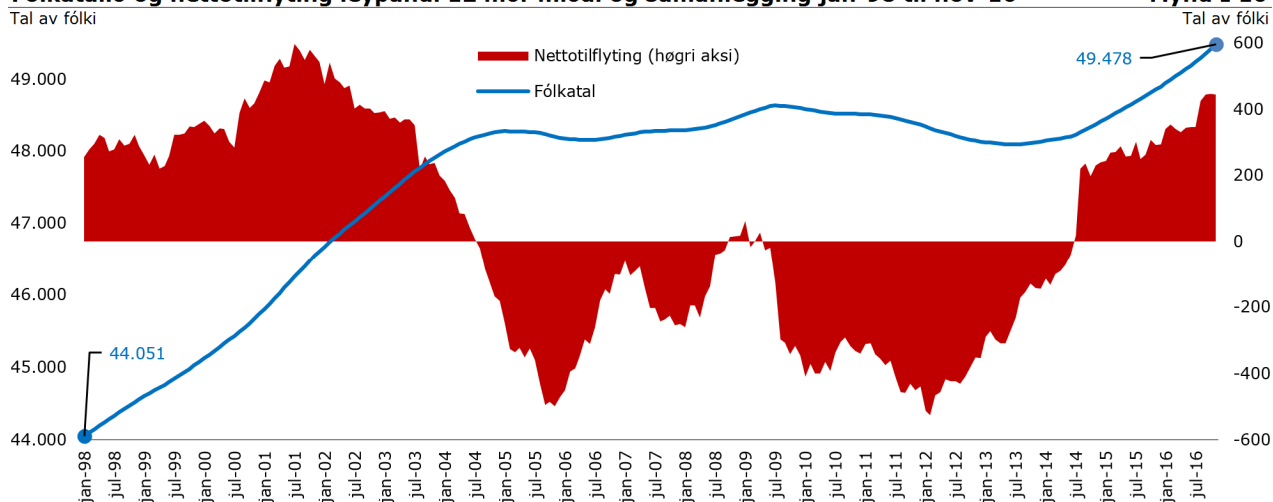

Mynd I 10 niðanfyrir vísir gongdina í fólkatálinum sum leypandi miðal, og í nettotilflytingini sum leypandi samanlegging. Vit síggja, at fólkatálið mestsum hevur staðið í stað frá 2004 til 2014. Í 2014 var fyrstu ferð síðani 2009 vøkstur í fólkatálinum. Burðaravlopið (munurin millum føðital og deyðatal) hevur verið fallandi seinastu 25 árin, og við tí í 2014 galdandi deyðs- og føðitíttleika verður burðaravlopið negativt longu í 2035⁷.

⁷ Egnar útrokningar við støði í aldurstreytaðum føði- og deyðstíttleika í 2014 og næstseinastu fólkatalsframskriving Hagstovunar, sí Búskaparráðsfrágreiðingina á heysti 2016.

Fólkatalið og nettotilflyting leypanði 12 mör miðal og samanlegging jan-98 til nov-16

Mynd I 10

Kelda: Hagstovan

I 1.5 Laksa- og oljuprísir

Laksaprísir og oljuprísir ávirka sum sagt føroyska búskapin stórliga í leypanði prísnum.

Mynd I 11 vísir gongdina í oljuprísinum⁸ í donskum krónum síðan januar 2014.

Vit síggja at oljuprísurin hevur sveiggjað rættiliga nógv, og fyribils liggur hann á umleið 367 DKK/tunnu (miðal í 2015 327 DKK/tunnu). Í \$/tunnu hevur prísurin síðan januar 2015 sveiggjað millum í høvuðsheitum 40 og 60. Av tí at olja verður handlað í dollarum, og dollarakursurin er hækkaður rættiliga nógv frá juli 2014 og til nú, so merkist oljuprísfallið á heimsmarknaðinum ikki so væl. Ein stórur partur av oljuprísfallinum er í hesum tíðarskeiði neutraliseraður vegna hækking í dollarakursinum.

Spotprísir av olju (DKK/tunnu), jan-14 til jan-17

Mynd I 11

Kelda: Thomson/Reuters og Danmarks Nationalbank

Mynd I 12 vísir gongdina í laksaprísunum í norskum krónum seinastu árin. Vit síggja at sveiggini eru stór, men at trendurin vísir ein prísavøkstur seinastu nógvu árin. Prísurin í januar 2017 var í hæddini, og hevur ikki verið hægri seinastu nógvu árin. Viðmerkjast skal, at norska krónan er fallin rættuliga nógv síðan hon toppaði í 2012, og tí hevur vøksturinn í laksaprísinum ikki verið so stórur í donskum krónum.

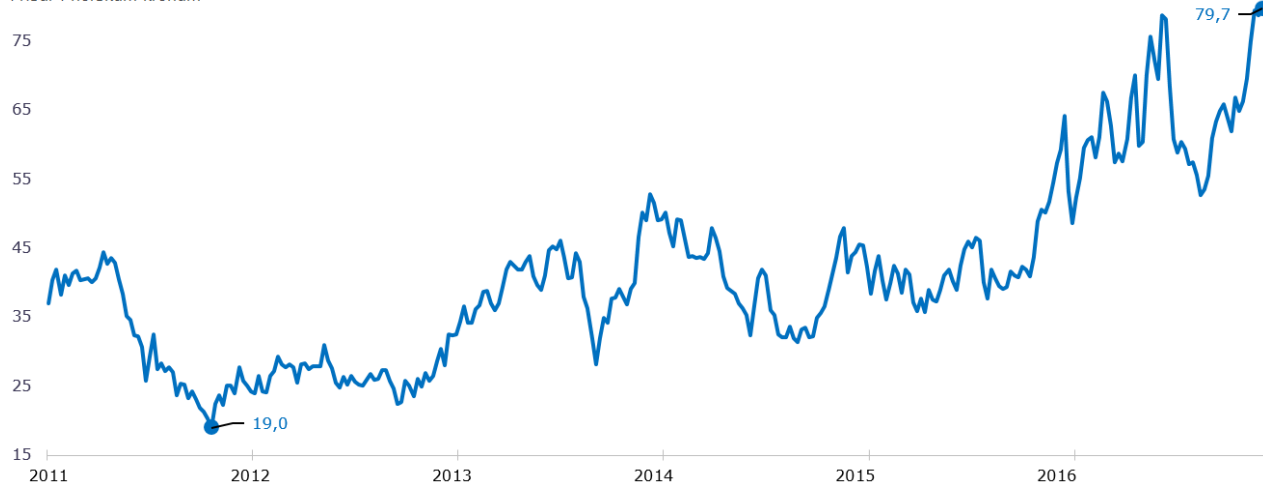
⁸ Hetta er WTI (West Texas Intermediate) oljan, sum vanliga er undir norðsjóvarolju (Brent) prísinum.

Hinvegin er dollarkursurin sum nevnt styrknaður munandi síðan miðan 2014, og tí er útflutningsprísurin fyri laks til USA í donskum krónum vaksin meira enn víst á myndunum.

Spotprísir av laks í norskurum krónum hvørja viku, jan-11 til jan-17

Mynd I 12

Prísir í norskurum krónum

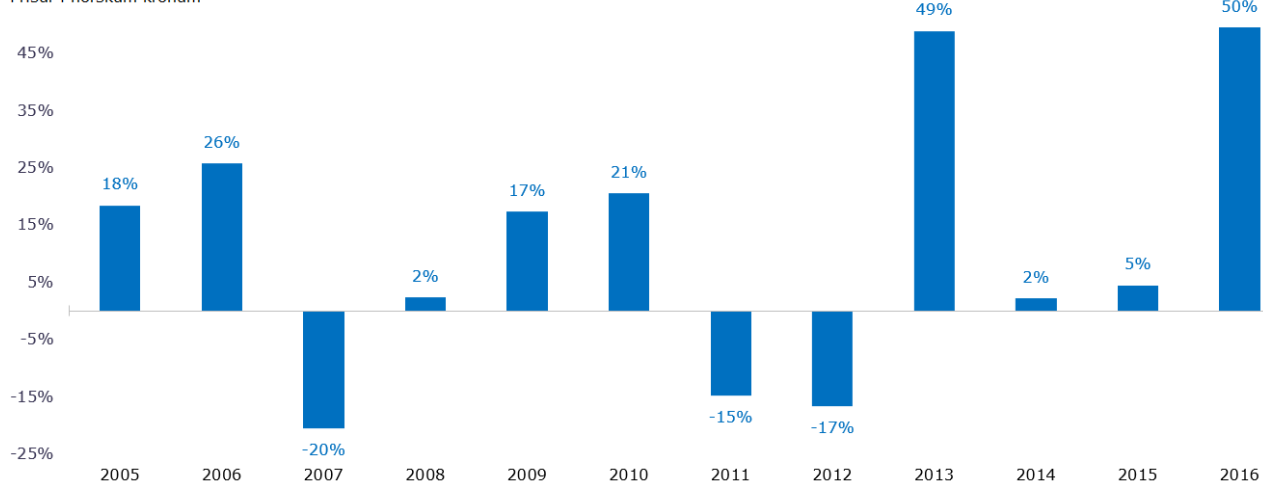
Kelda: fishpool.eu

Mynd I 13 vísir *broytingina* í laksaprísunum í miðal fyri hvørja viku í árinum. Í 2015 var ein prísvøkstur upp á 5%, meðan prísvøksturur í 2016 var 50% í mun til sama tíðarskeið í 2015.

Árlig prosent broyting í spotprísinum á laks 2005-2016

Mynd I 13

Prísir í norskurum krónum

Kelda: fishpool.eu

Gongdin í oljuprísunum í 2014 og 2015 og gongdin í laksaprísunum árin 2013 til 2016 hava betrað um bítislutfallið í uttanlandshandlinum, sum alt annað líka hevur betrað handilsjavnan. Tað vil siga, at vit fáa lutfalsliga meira fyri okkara laksaútflutning, samstundis sum vit lutfalsliga skulu gjalda minni fyri okkara oljuinnflutning.

I 1.6 Handilsjavnin

Talva I 3 vísir gongdina í vøruútflutningi og vøruinnflutningi Føroya árið 2016 sammett við árið 2015. Innflutningstølini vísa vaksandi innflutningsvirði í mun til árið fyri (7,8% íalt). Um skip verða roknaði frá, var tann tilsvarandi vøksturur í innflutninginum 7,7%.

Innflutningurur til beinleiðis nýtslu er vaksin við 7,0%. Næstan sami vøkstur er eisini í innflutninginum av bilum til vinnu og privata nýtslu (7,9%). Hetta kann vera ein ábending um ein vøkstur í privatni nýtsluni.

Innflutt tilfar til byggivirksemi er eisini vaksið (17,6%) og er innflutningurin av maskinum og aðrari útgerð vaksin við 41,9%, og gevur hetta ábending um ein vøkstur í íløguvirkseminum. Hinvegin er innflutningurin av brennievni fallin við 19,5%.

Útflutningurin er vaksin 16,2% í 2016 í mun til árið fyri. Uttan skip vaks útflutningurin árið 2016 við 13,6%. Vøkstur hevur verið í "uppsjóvarfiski" og "alífiski" uppá ávikavist 6,8% og 30,8%, meðan útflutningurin av "botnfiski og øðrum fiskasløgum" er minkaður við 2,5%.

Handilsjavnin er batnaður seinastu árin og stavar hetta partvís frá betringini í býtislutfallinum í uttanlandshandlinum.

Inn- og útflutningur av vørum						Talva I 3			
Innflutningur 2016						Mið DKK (cif)	Støddarlutfall, %	% -broyting	
Til hav- og landbúnað						428	6,5%	4,2%	
Til byggivirki						608	9,3%	17,6%	
Til aðra framleiðslu						1.455	22,1%	3,8%	
Brennievni ot.						647	9,8%	-19,5%	
Maskinur oo. útgerð						854	13,0%	41,9%	
Bílar oo. flutningsfær						412	6,3%	7,9%	
Til beinleiðis nýtslu						1.432	21,8%	7,0%	
Skip, flogfær o.t.						519	7,9%	9,2%	
Rávøra til fiskavirking						217	3,3%	32,1%	
Vøruinnflutningur í alt						6.572	100,0%	7,8%	
Vøruinnflutningur ex. skip, flogfær o.t.						6.053	92,1%	7,7%	
Útflutningur 2016						Mið DKK (fob)	Støddarlutfall, %	% -broyting	
Alifiskur						3.661	46,0%	30,8%	
Uppsjóvarfiskur						1.868	23,5%	6,8%	
Botnfiskur og onnur fiskasløg						2.093	26,3%	-2,5%	
Aðrar vørur						120	1,5%	0,4%	
Skip						222	2,8%	508,1%	
Vøruútflutningur í alt						7.965	100,0%	16,2%	
Vøruútflutningur ex. skip o.t.						7.743	97,2%	13,6%	
Handilsjavnin, árin 2008-2016									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Við skip o.t., mið DKK	675	106	-327	-128	1.167	-169	348	757	1.392
Uttan skip o.t., mið DKK	1.189	-162	-364	-222	145	656	596	1.233	1.690

Kelda: Hagstova Føroya

I 2 Innlendis eftirspurningur frá húsarhaldunum (privat nýtsla)

I 2.1 Metingar viðvirkjandi privatu nýtsluni

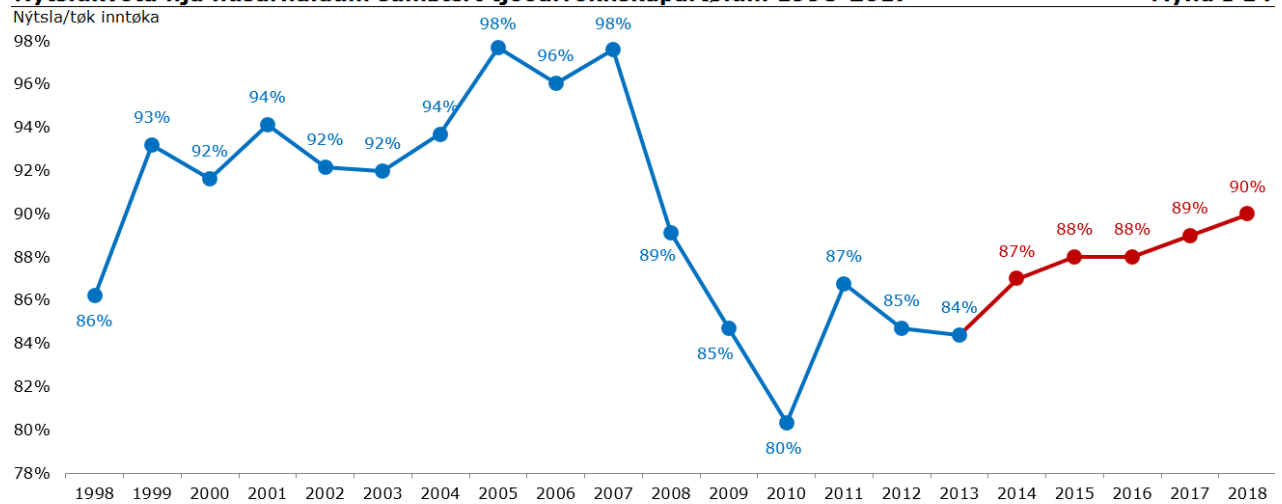
Privata nýtslan er ein týðningarmikil partur av føroyska búskapinum; í stødd er privata nýtslan á hædd við útflutningin av vørum og tænastum. Tískil hevur gongdin í privatu nýtsluni stóra ávirkan á búskaparvøksturin í føstum prísum.

Privata nýtslan verður uppgjørd sum liður í uppgerðini av tjóðarroknaskapinum. Seinastu uppgjördu tjóðarroknaskapartøluni eru fyri 2013. Fyri tíðarskeiðið aftaná 2013 hava vit bert nakrar indikatarar um nýtsluna. Ein indikaturur er innflutningurin av nýtslurvørum (sí talvu I 3 á undanfarnu síðu); aðrir indikatarar eru gongdin í lønargjaldinum (sí mynd I 19a og I 19b í avsnitti I 3), og MVG-inntøkur landskassans.

Mynd I 14 niðanfyri vísir nýtslukvotuna hjá húsarhaldunum sambært tjóðarroknaskapartølum 1998 til 2018. Tølini fram til 2013 eru uppgjörð tøl, meðan tølini 2014-2018 eru bygt á metingar hjá Hagstovuni, grundaðar á myndla-avstemman og á egnar metingar Búskaparráðsins.

Nýtslukvota hjá húsarhaldum sambært tjóðarroknaskapartølum 1998-2017

Mynd I 14

Viðm.: Nýtslukvotan er lutfall millum nýtslu og tøkna inntøkuna hjá húsarhaldsgeira. Tølini fyri 2014-2018 eru metingar og fortreyt fyri framrokning fyri árin 2014-2018.

Kelda: Hagstovan og Búskaparráðið

Síðan 2007 er nýtslukvotan minkað rættiliga nógv. Hetta gevur ábending um at húsarhaldini aftaná fíggjarkreppuna hava víst stórt varsemi viðvirkjandi privatari nýtslu. Nakað tað sama er hent í okkara grannalondum⁹.

Eitt ástøði er, at føroysku pensiónistaviðurskiftini (eldingin av búfjöldini, lutfalsliga lága pensións-uppsparingin og tvungna pensiónsnýskipanin) og royndirnar frá fíggjarkreppuni frá 2007-10 hava eggjað til sparing heldur enn privata nýtslu í Føroyum, og harvið til nakað minni íkast frá innlendis eftirspurninginum til búskaparvøksturin. Nógvur privatur kapitalur er eisini mistur í samband við fíggjarkreppuna í nítiárunum og eisini í 2007-10, og roknað kann við at hetta eisini hevur eggjað til varsemi í privatari nýtslu. Lága rentustøðið og ivin um nøktandi renting av pensiónsuppsparing kan eisini hava eggjað eldru ættarliðunum til sparing heldur enn nýtslu.

Tølini benda á, at tað ikki er tann privata nýtslan (húsarhaldini), sum hevur verið stóra drívmeigin aftanfyri búskaparvøksturin seinastu árin fram til í dag. Fyri 2014 til 2017 er mettt at nýtslukvotan veksur eitt sindur, og tí eisini privata nýtslan. Søguliga (1999-2008) hevur nýtslukvotan verið nógv hægri enn hon er í dag; ein størri ella minni nýtslukvota kundi fingið stóra ávirkan á búskapin, tí privata nýtslan sum nevnt er stórur partur av BTÚ.

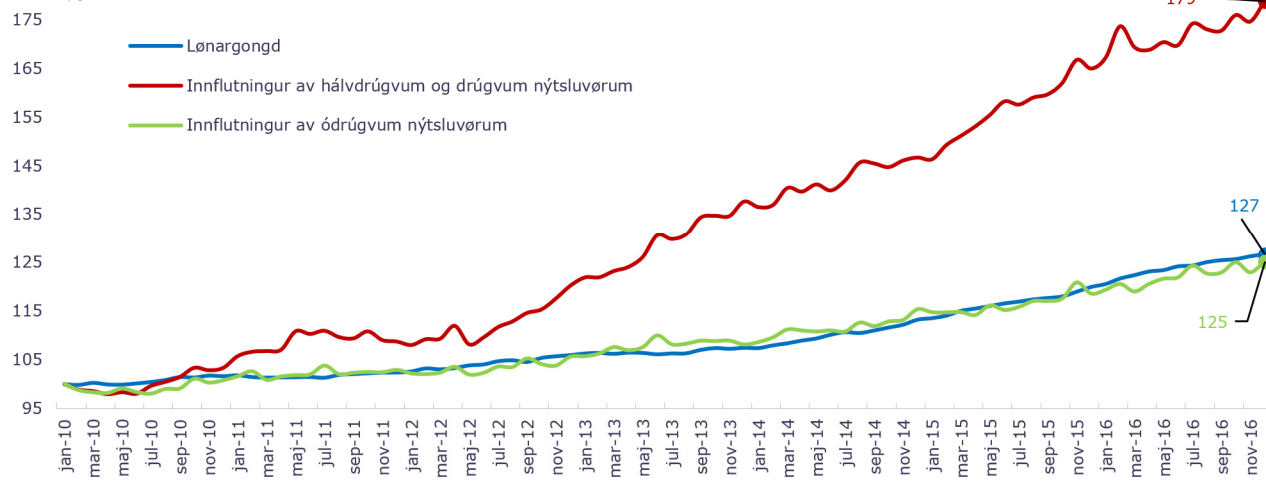
⁹ Det økonomiske råd: Dansk økonomi forår 2015, síða 28-30.

Mynd I 15 niðanfyri vísir gongdina í innflutninginum av nýtslurvørum sum leypandi miðal (sí tekstkassa 3). Stóri vøksturin seinastu tíðina í innflutninginum av hálvdrúgvum og drúgvum og ódrúgvum nýtslurvørum er nýtt sum grundgeving fyri at vit hava roknað við einari hækkaðari privatari nýtslukvotu í 2015-2018.

Lønarinntøka og innfluttar nýtslurvøur hjá húsarhaldum, jan-10 til des-16

Mynd I 15

Índeks, jan-10 = 100

Kelda: Hagstovan

Mynd I 15 vísir, at innflutningurin av *hálvdrúgvum* nýtslurvørum (td. klæðum) og *drúgvum* nýtslurvørum (td. sjónvarp og bilum) síðan 2010 er vaksin, serliga aftaná miðjan 2012. Viðmerkjast skal eisini, at lønarinntøkur vunnar í útlondum ikki eru tiknar við í lønartøluni sum víst í mynd I 15.

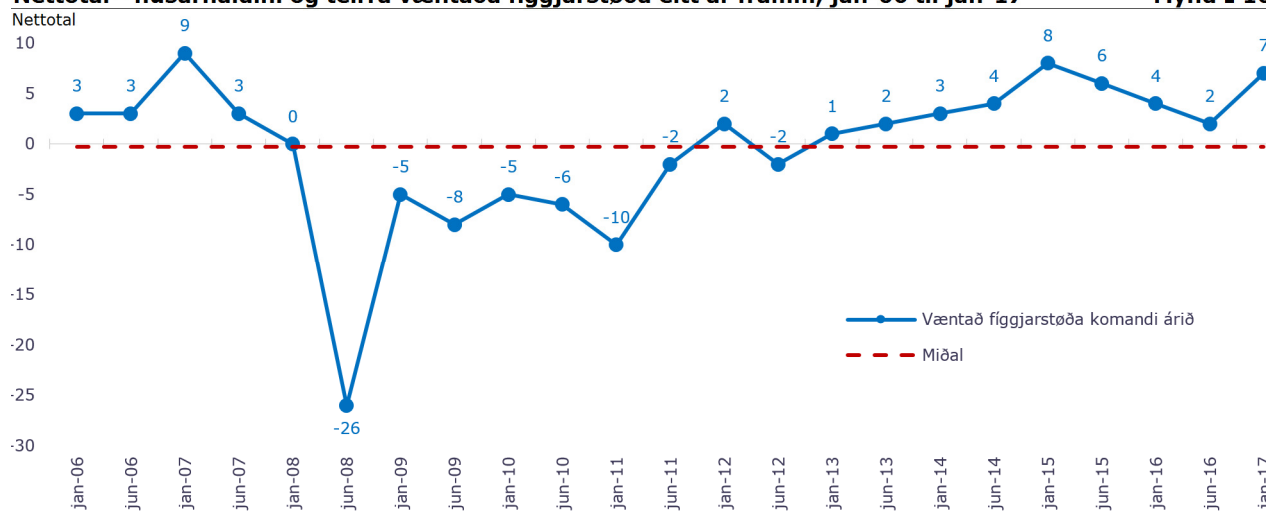
Innflutningurin av ódrúgvum nýtslurvørum (td. matur og drekka) og gongdin í lønargjaldingunum síðan 2013 vísa eina nøkulunda samanfallandi gongd fram til januar 2015. Síðan tá hevur gongdin verið tann, at innflutningurin av ódrúgvum nýtslurvørum er vaksin meira enn lønirnar. Tó sæst at gongdin í hesum innflutninginum aftur hevur verið samfallandi við gongdina í lønunum seinastu mánaðirnar. Í hagtølunum fyri innflutning fylla tær ódrúgvu nýtslurvøurnar meira enn tær drúgvu og hálvdrúgvu nýtslurvøurnar (60% ávikavist 40%).

I 2.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)

Treystitølini frá Hagstovuni í mynd I 16 niðanfyri snúgvá seg um metingar frá húsarhaldunum um teirra figgjarstöðu seinasta árið og komandi ár.

Netttotal - húsarhaldini og teirra væntaða figgjarstöða eitt ár framm, jan-06 til jan-17

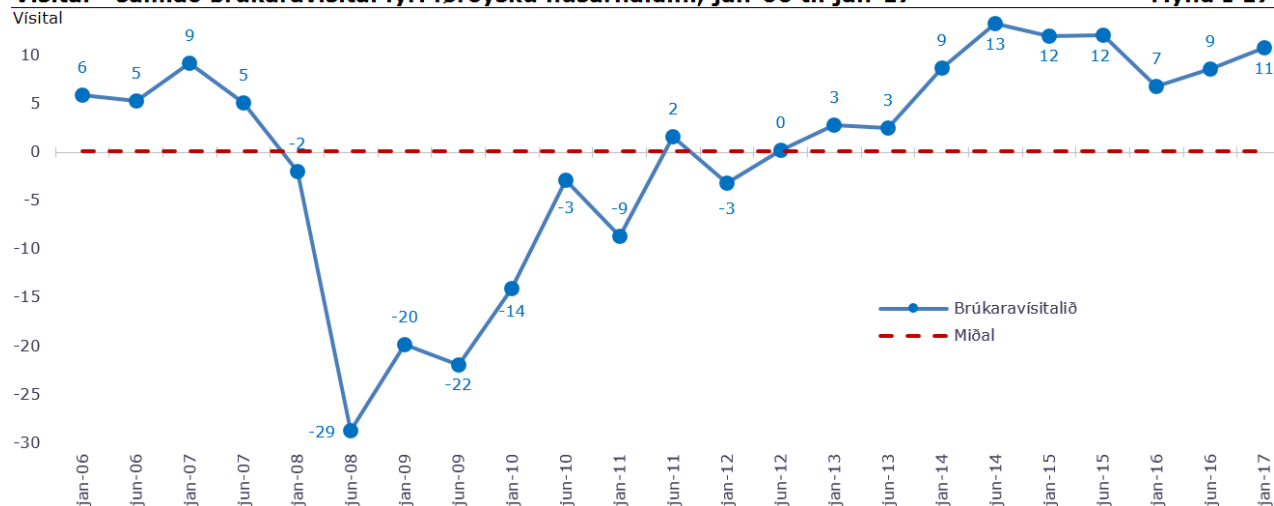
Mynd I 16

Kelda: Hagstovan

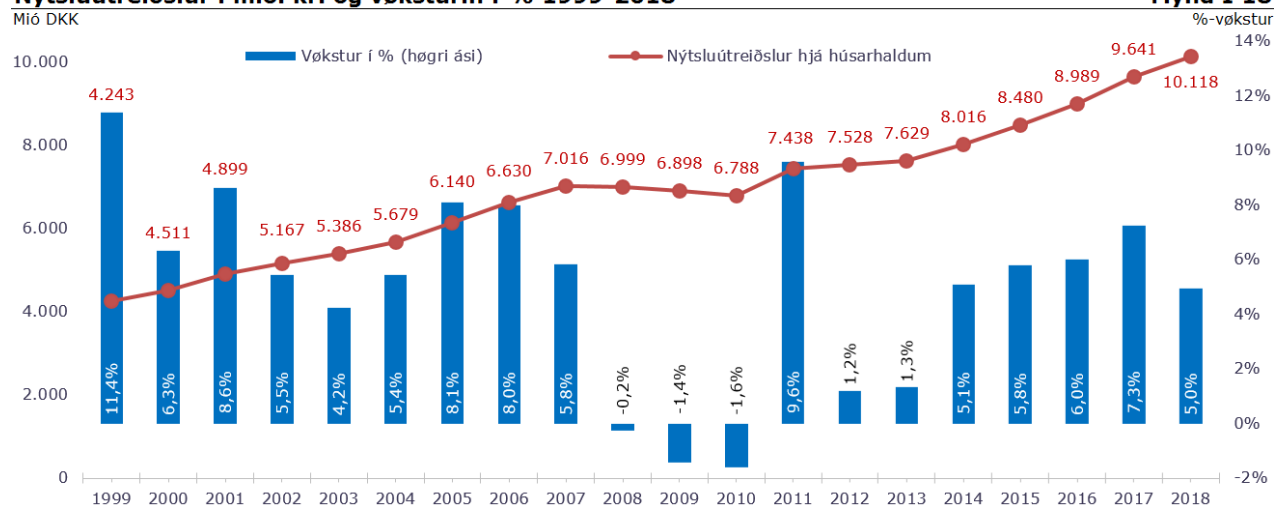
Myndin vísir fram til januar 2015 eitt vaksandi bjartskygni, sum ikki hevur verið størri síðan januar 2007. Hinvegin hevur bjartskygnið verið eitt sindur minni síðan tá. Tó vísti treystitalið fyrri januar 2017 ein vøkstur. Vit kenna ikki til nakað, sum kann forklára hesa gongdina í treystitalinum.

Mynd I 17 niðanfyrir vísir treysti-vísitalið tilsamans fyri føroysku húsarhaldini. Myndin vísir tað sama sum myndin omanfyri, nevniliga at treystitalið hjá húsarhaldunum í juni 2014 var størri enn nakrantíð, men at ein lítil minking síðan tá er hend, sum so er vend til ein lítlan vøkstur aftur í juni 2016. Vit kenna heldur ikki til nøkur viðurskipti, sum kunnu forklára hesa gongdina.

Vísital - samlað brúkaravísital fyri føroysku húsarhaldini, jan-06 til jan-17
Mynd I 17

Kelda: Hagstovan

Mynd I 18 vísir gongdina í *privatu nýtsluni* sambært tjóðarroknskapið árinum 1999-2018. Tølini fyri 2014 til 2018 eru mett við nýtslu av búskaparmyndli Hagstovunnar. Árinum fram til fíggjarkreppuna í 2008 var stórir vøkstur í privatu nýtsluni hvørt ár. Síðan vóru trý ár við negativum vøgstri, og síðan 2011 hevur aftur verið positivur vøkstur.

Nýtsluútreiðslur í mió. kr. og vøksturin í % 1999-2018
Mynd I 18

Kelda: Hagstovan, tølini fyri 2014 til 2018 eru framrokningar frá mars 2017

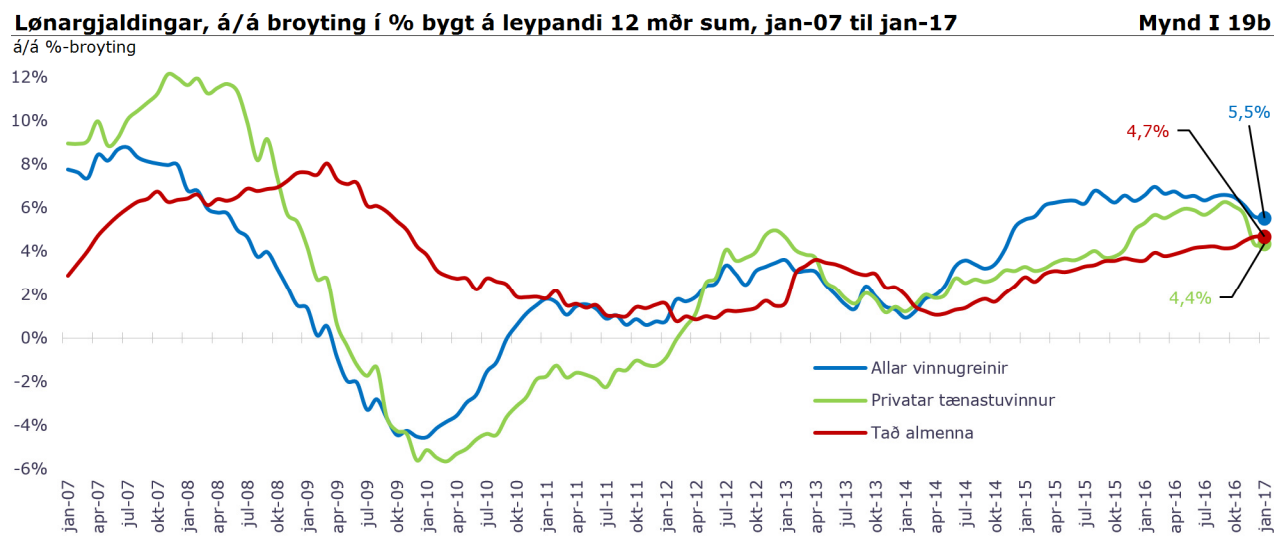
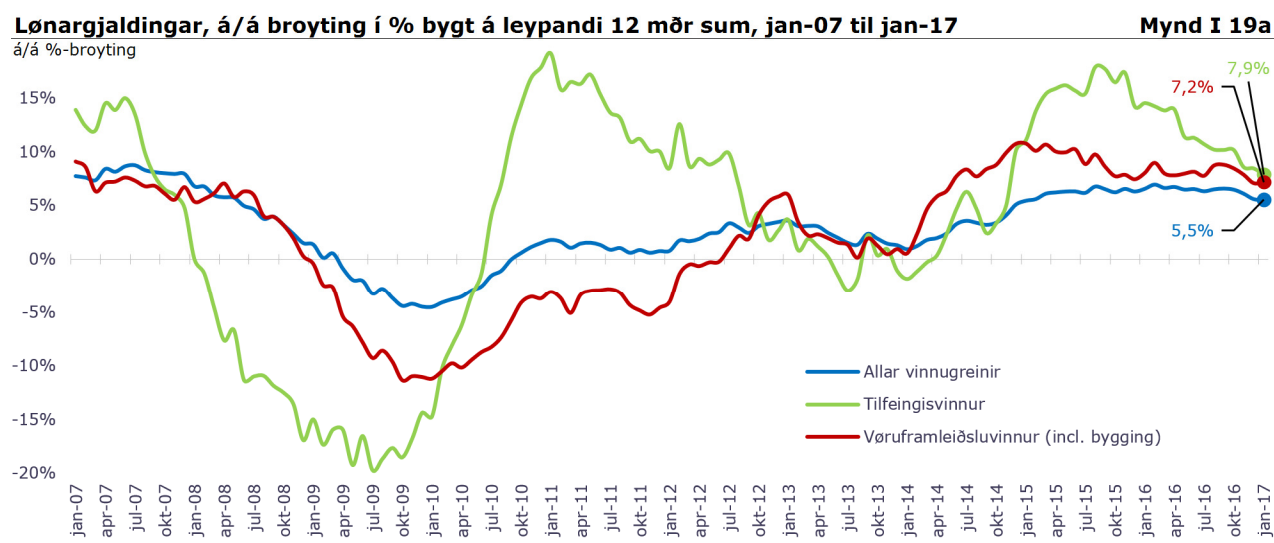
I 3 Virksemið í privatu vinnugeirunum (privatar íløgur oa.) og innlendis eftirspurningurin

I 3.1 Gongdin viðvíkjandi lønargjaldingum og løntakaratali

Lønarhagtølini frá Elektron (samtfðarskattaskipanini) eru millum tey mest gevandi hagtølini vit hava til tess at lýsa virksemi í búskapinum sum heild og gongdina innan ymsu vinnugreinarnar¹⁰.

Mynd I 19a og I 19b niðanfyri vísa prosent broytingina í lønartølunum frá Elektron seinastu árinum sum leypandi ár-til-ár broyting (sí forkláring í tekstkassa 3).

Mynd 19a vísir gongdina í lønargjaldingunum innan primeru og sekunderu vinnugreinarnar, meðan mynd 19b vísir gongdina í lønargjaldingunum innan tertieru vinnugreinarnar.

¹⁰ Gongdin í lønartølunum frá Elektron samsvara ikki við gongdini í BTÚ sum inntøku (lønarpartinum av bruttofaktorinntøkuna stytt BFI). Orsøkin er millum annað, at BFI eisini fevnir um samsýning av kapitalinum (restinntøkan). Munur er eisini á tjóðarroknskaparlønnum og elektronlønnum, tí allar lønarviðbøtur eru ikki í elektronlønnum, td. pensjónsgjöld, tvungin sosial trygdargjöld og B-inntøkur.

Tekstkassi 3:

Trend útrokningar, ið byggja á 12 mánaða leypandi samanlegging og miðal, herundir ár til ár %-broytingar, stutt frágreiðing:

12 mánaða leypandi samanlegging er samanlegging av 12 undanfarnu mánaðunum, roknað fyri hvønn mánaða.

12 mánaðar leypandi miðal er miðal av seinastu 12 undanfarnu mánaðunum, roknað fyri hvønn mánaða.

Ár til ár %-broytingar bygt á leypandi 12 mánaðar samanlegging ella miðal. Týðningurin av hesum háttalagnum kann lýsast við einum dømi í mynd I 19 a og b (samlaðar lönir):

Vit leggja saman lönirnar 12 mánaðir aftur í tíðina frá jun-15 til jul-14 og gevur hetta 7,827 mia. kr. Vit leggja eisini saman 12 mánaðar aftur í tíðina frá jun-14 til jul-13 og gevur hetta 7,372 mia. kr. Ár til ár %-broytingin (ella vakstrar-ratan) verður so útroknað sum $7,827/7,372 - 1 = 6,2\%$.

Hetta háttalag verður nýtt ístaðin fyri vanliga háttalagið, har vøksturin verður roknaður higartil í árinum í mun til sama tíðarskeiðið árið fyri. Hvør mánaði verður her "roknaður upp" til eitt ársstøði. Tað verður roknað út hvussu %-vísi vøksturin (ella %-vísa fallið) hevur verið fyri hendan "upproknaða mánaðin" í mun til somuleiðis "upproknaða mánaðin" eitt ár frammanundan. Ein mánaði, ið víkir nógv frá undanfarnu mánaðunum, ger sostatt ikki so nógvan mun í "upprokningini". Sostatt er talan um eina serliga trend-analysu yvir fleiri mánaðir, har roynt verður av avdúka ein latentan trend í gongdini, sum fevnir yvir meira enn ein mánaða.

Vit síggja á myndunum at allar vinnugreinir hava vaksið seinastu tvey árinum í lönargjaldingum, og at størsti vøksturin hevur verið í *primeru* og *sekunderu* vinnunum (ávikavist tilfeingis- og vøruframleiðsluvinnur íroknað bygging). Hinvegin hevur vøksturin innan *tertiervinnur* (ávikavist privatar og almennar tænaðarar sí mynd I 19b) verið meira avmarkaður, og minni enn miðal vøksturin fyri allar vinnugreinir. Vøksturin er tó minkaður nakað í vøruframleiðsluvinnunum og tilfeingisvinnunum seinasta árið. Vøksturin í almennum lönnum er seinasta árið vaksandi eins og í privatum tænaðaravinnunum.

Lönirnar hjá tí almenna hava søguliga verið tær mest stöðugu, meðan stór sveiggj hava verið í tilfeingisvinnunum og vøruframleiðsluvinnunum. Í januar 2017 var ár-til-ár leypandi vøksturin í øllum lönargjaldingunum 5,5%. Størstur vøkstur sæst í vøruframleiðsluvinnunum (7,2%) og tilfeingisvinnunum (7,9%); vøruframleiðsluvinnur fevna m.a. um fiska-, kryvji- og flakavirkir, og eisini um byggivirksemi og skipasmíð. Lægri vøkstur hevur verið í almennum lönargjaldingunum (4,7%) og í privatu tænaðaravinnunum (4,4%) td. fíggjarstovnar og smásølu.

Í talvu I 4 niðanfyri eru lönargjaldingar sambært *Elektron* býttar á 23 vinnugreinir. Eisini er víst beinleiðis vakstrarískytið¹¹ og støddarlutfallið (parturin av øllum). *Tá støddarlutfallið er minni enn beinleiðis vakstrarískytið, er vøksturin størri enn miðal, og øvugt.*

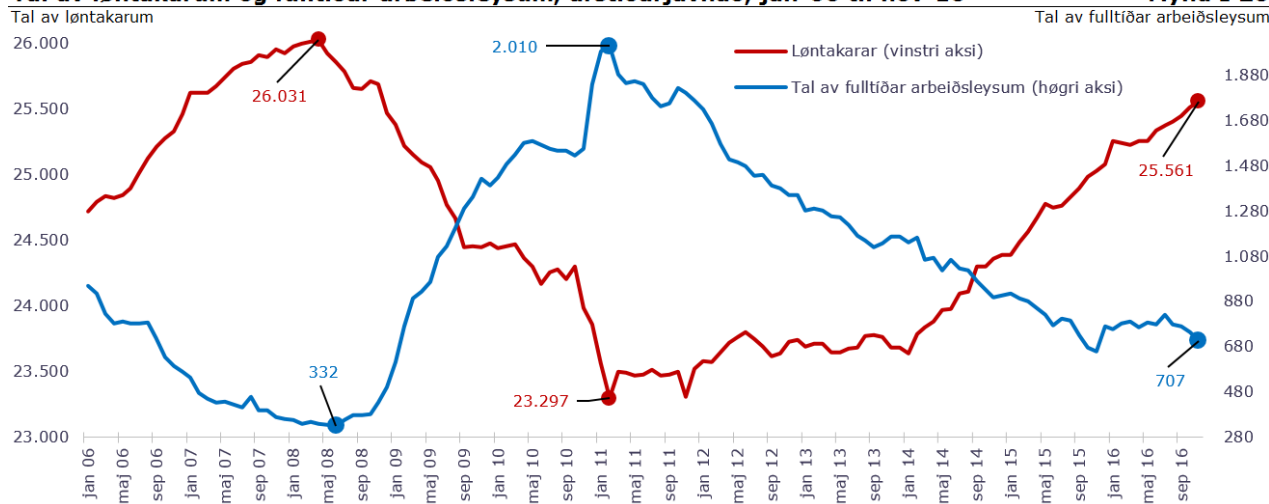
¹¹ Sí mannagongd í talvu I 1. Í talvu I 4 er vakstrarískytið tó skalerað til 100%.

Lønargjaldingar, vakstrarískoyti og støddarlutfall fyrri vinnugreinirnar 2015 og 2016
Talva I 4

	Mið DKK			% - broyting	Vakstrarí- skoyti	Støddar- lutfall
	2015	2016	Munur			
Landbúnaður	16	18	2	11,6%	0,4%	0,2%
Fiskiskapur	945	1.019	74	7,8%	16,4%	12,0%
Ali- og kryvjivirki	293	335	42	14,3%	9,3%	3,9%
Ráevnisvinna	60	55	-6	-9,7%	-1,3%	0,6%
Fiskavøruidnaður	351	357	6	1,8%	1,4%	4,2%
Skipasmiðjur, smiðjur	195	208	13	6,9%	3,0%	2,5%
Annar ídnaður	238	256	18	7,7%	4,1%	3,0%
Bygging	531	588	57	10,7%	12,6%	6,9%
Orku- og vatnveiting	64	67	3	4,8%	0,7%	0,8%
Handil og umvæling	725	754	29	4,0%	6,5%	8,9%
Gistihús og matstovuvirki	105	114	9	8,5%	2,0%	1,3%
Sjóflutningur	424	431	7	1,6%	1,5%	5,1%
Flutningur annars	278	296	18	6,6%	4,1%	3,5%
Postur og fjarskifti	138	140	2	1,8%	0,5%	1,7%
Fígging og trygging	311	308	-3	-0,9%	-0,6%	3,6%
Vinnuligar tænastr	304	334	31	10,1%	6,8%	3,9%
Húshaldstænastr	75	84	9	11,4%	1,9%	1,0%
Landsfyririting	272	294	22	8,1%	4,9%	3,5%
Kommunur og ríkisstovnar	864	950	87	10,0%	19,3%	11,2%
Undirvísing	605	623	18	2,9%	3,9%	7,3%
Heilsu- og almannaverk	1.038	1.042	3	0,3%	0,7%	12,3%
Felagsskapir, mentan o.a.	191	196	5	2,7%	1,1%	2,3%
Ótílskilað v.m.	2	6	4	151,7%	0,8%	0,1%
Tilsamans	8.026	8.475	450	5,6%	100,0%	100,0%

Kelda: Hagstova Føroya

Mynd I 20 niðanfyri vísir árstíðarjavnaða talið av løntakarum samanhlidið við árstíðarjavnaða talið av fulltíðar arbeiðsleysum.

Tal av løntakarum og fulltíðar arbeiðsleysum, árstíðarjavnað, jan-06 til nov-16
Mynd I 20

Kelda: Hagstova Føroya

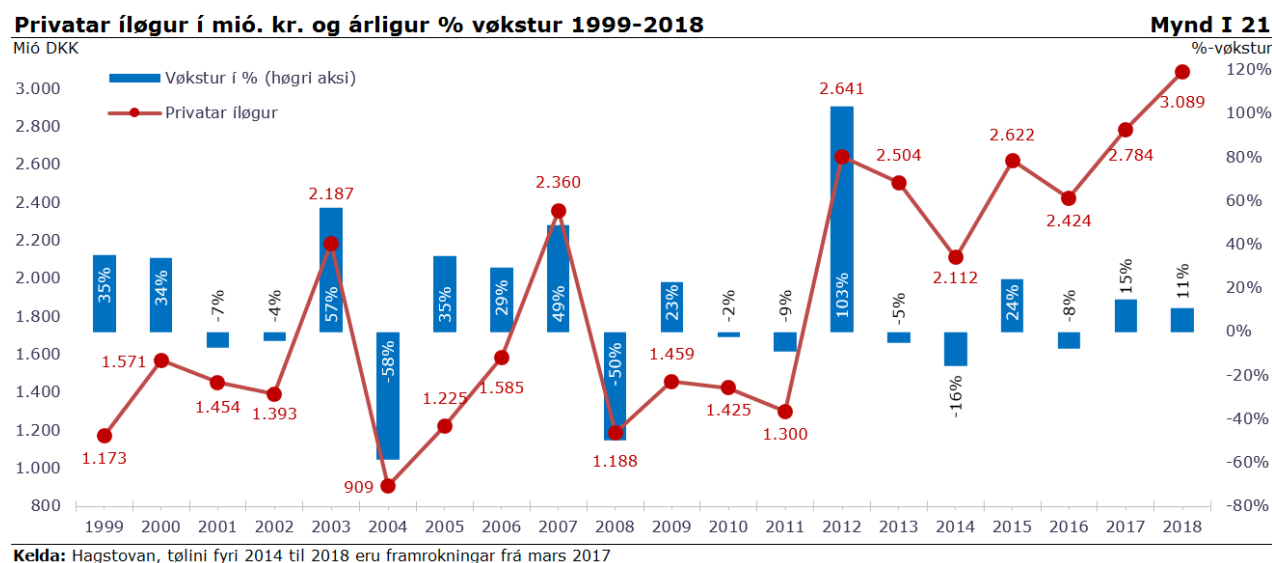
Við endan av 2010 fall løntakaratalið samstundis sum arbeiðsloysið vaks í sambandi við at Fiskavirking fór av knóranum. Í februar 2011 var talið av arbeiðsleysum sera høgt (2.010) samstundis sum talið av løntakarum var sera lágt (23.297).

Síðan tá (tvs. februar 2011) er talið av løntakarum vaksið, og tað var í november 2016 25.561, ella 2264 fleiri enn í februar 2011. Serliga stórir hevur vøksturin verið í løntakaratalinum síðan januar 2014¹². 2014 var eitt ár við stórar nettotilflyting til Føroyar.

Samstundis er talið av fulltíðararbeiðsleysum støðugt minkað síðan februar 2011. Í februar 2011 var talið av fulltíðararbeiðsleysum sum áður nevnt 2.015, og í november 2016 var talið minkað til 707. Hetta svarar til eina minking uppá 1.308 fulltíðararbeiðsleys.

I 3.2 Gongdin viðvirkjandi privatu íløgnum

Mynd I 21 vísir privatu íløgurnar í mió. kr. og árliga vøksturin í privatu íløgnum í % árin 1999 til 2018. Íløgutølini eru skilmarkaði í samsvari við tjóðarroknaskaparreglur. Myndin vísir, at stór sveiggja hava verið í privatu íløgnum; privatu íløgurnar eru vanliga tann mest sveiggjandi parturin av tjóðarroknaskapar-útreiðslunum (sí eisini mynd I 2 í avsnitti I 1.1).

Nógvar av íløgnum eru framleiddar og innfluttar lidnar úr útlandum td. skip, vindmyllur og flogfær, og sæst hetta aftur í td. 2003, 2005 og 2012. Mynd I 22 vísir so bert innlendis framleiddu íløgurnar í tann mun tað hevur verið gjørligt at eyðmerkja hesar í innflutningshagtølunum. Orsøkin til at skilt verður ímillum hesi íløgusløg er at innlendis framleiddar íløgur kunnu leggja størri trýst á arbeiðsmarknaðin enn innfluttu íløgurnar. Konjunkturarnir síggjast í innlendis framleiddu íløgutølunum á tann hátt, at ein stórir vøkstur hendi upp til fíggjarkreppuna í 2007, og at eitt fall hendi í 2008 og 2009; annars hevur vøkstur verið øll árin síðan 2011. Stóri vøksturin frá í 2006 kemur fram, tí privatu innlendis framleiddu íløgurnar vóru serliga lítlar í 2005.

¹² Síðan januar 2014 er umleið 400 nýggir útlendskir ríkisborgarar skrásettir sum løntakarar, sambært serkeyring frá Hagstovuni. Danir eru her ikki roknaðir sum útlendingar.

Privatar innlendis framleiddar ílögur í mió. kr. og árligur % vøkstur 1999-2018

Mynd I 22

Kelda: Hagstovan, töluni fyri 2014 til 2018 eru framrokningar frá mars 2017

I 3.3 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)

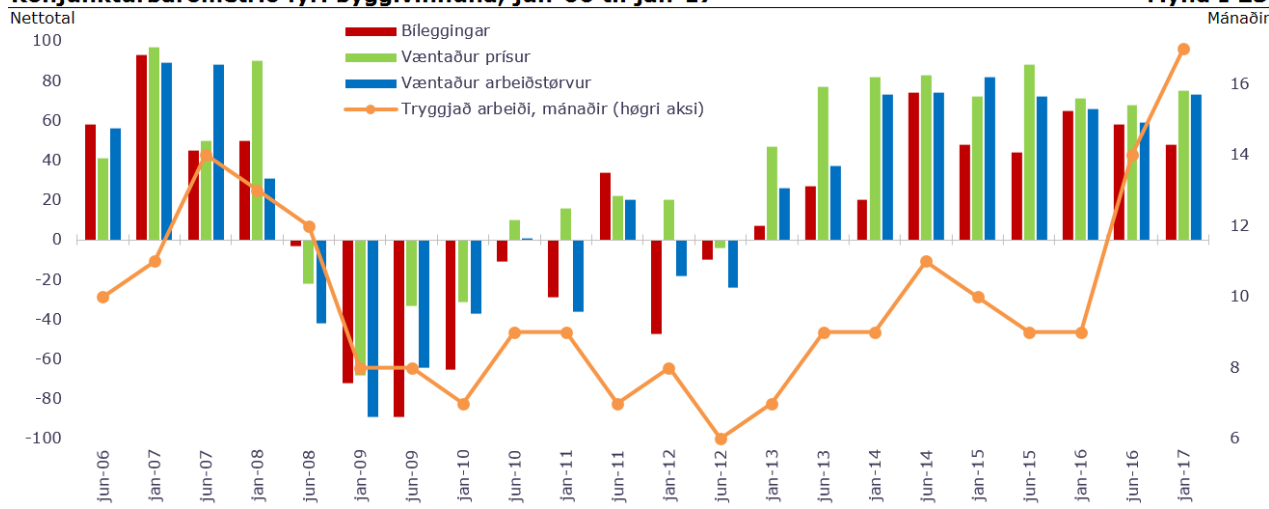
Konjunkturbarometrið fyri byggivinnuna (sí mynd I 23 niðanfyri) gevur ábendingar um minkandi tal av bíleggingum, og eitt minni tal av bíleggingum enn í juni 2016 og januar 2016. Men vinnan hevur samstundis í mun til seinastu teljingar tryggjað sær arbeiði í miðal 18 mánaðar fram, sum er munandi meira enn í juni 2016 (14 mánaðir fram) januar 2016 (9 mánaðir fram).

Spurt kann verða um ov nógv byggjarbeiði verður gjørt í senn, og um privata og almenna íløguvirksemið kann minka knappliga um nøkur ár. Byggivirksemi er sum nevnt eitt hitt mest sveiggjandi virksemið í búskapinum, og hevur sum vera man stóra ávirkan á aðrar geirar í búskapinum.

Vanliga fylgir byggivirksemið í Føroyum konjunkturgongdini, men um førdur varð ein konjunktur-neutraliserandi fíggarpolitikkur, átti tað almenna at tikið størri atlit til tíðarval, tá tað snýr seg um ígongdseting av ílögum og bygging fyri tað almenna. Eitt er at raðfesta ílögur og byggingar sum gerast skulu. Eitt annað er at tíðarvelja ígongdsetingina og støddina av neyðuga virkseminum.

Konjunkturbarometrið fyri byggivinnuna, jun-06 til jan-17

Mynd I 23

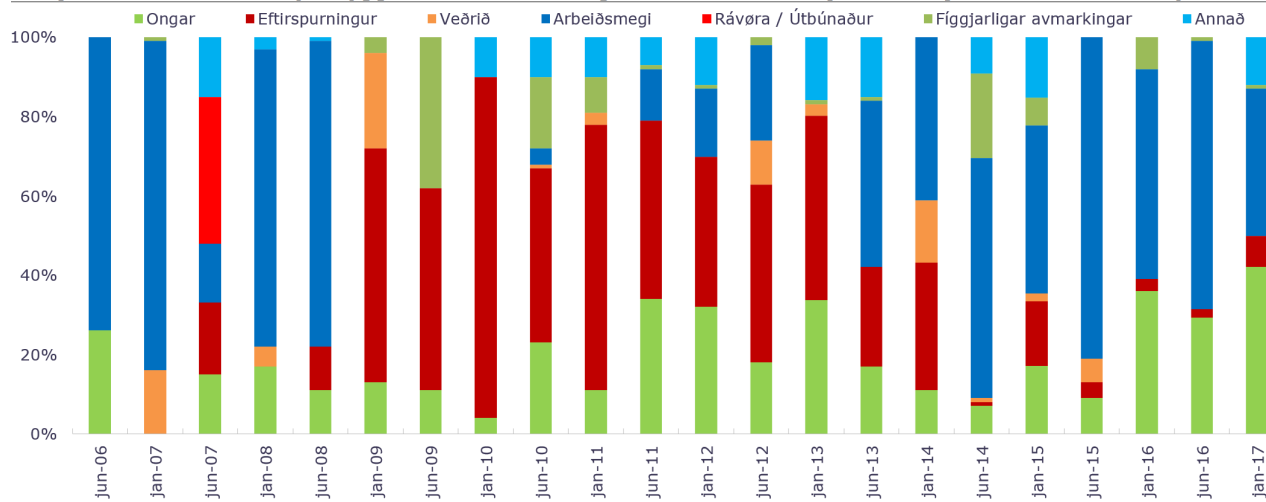
Kelda: Hagstovan

Í mynd I 24 niðanfyri eru vístar avmarkingarnar fyri framleiðsluna í byggivinnuni, sum byggiharrarnir hava nevnt sum viðkomandi.

Tørvandi eftirspurningur var ein stórus trupulleiki frá 2008 og fram til januar 2014, men er tørvandi eftirspurningur nærvíð ikki nevndur sum ein trupulleiki í dag.

Tørvurin á arbeiðsmegi er vaksin aftur í juni 2016 í mun til januar 2016, og uppaftur meira í januar 2017. Tá nógvar íløgur verða gjørdar í senn, er altíð ein vandi fyri trýsti á arbeiðsmarknaðin innan byggjyrkið. Slíkt trýst kann ávirka restina av búskapinum við prís- og lønarvøkstri. Umframt hetta kann trýst á arbeiðsmarknaðin innan byggjyrkið hava neiliga ávirkan á ígongdverandi byggjarbeiði, tá tað snýr seg um kostnað og góðsku.

Konjunkturbarometrið fyrri byggivinnu - avmarkingar í framleiðsluni, jun-06 til jan-17 **Mynd I 24**

Kelda: Hagstovan

I 4 Innlendis eftirspurningur frá almenna geiranum - almenn nýtsla og ílögur

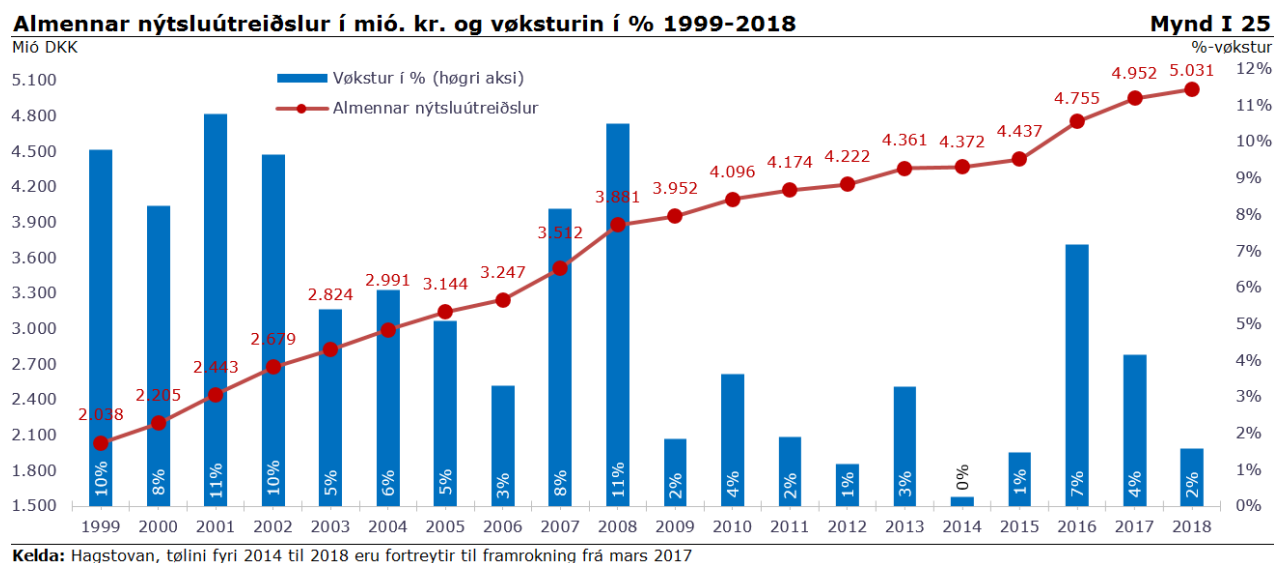
I 4.1 Nýtsla hins almenna

Mynd I 25 niðanfyri vísir gongdina (í mió. kr.) og vöxsturin (í %) í almennu nýtsluni síðan 1999, sum uppgjört í tjóðarroknaskapinum. Töluni fyri 2014 til 2018 byggja á metingar (myndlanýtslu). Vöxsturin í almennu nýtsluni er í 2013 uppgjörður til 3%, og metti vöxsturin fyri 2014 og 2015 eru ávikavist 0,3% og 1%. Metti vöxsturin fyri 2016 og 2017 og 2018 er ávikavist er 7% og 4% og 2%. Töluni eru í ársins leypandi prísum.

Frá 1999 til 2002 var vöxsturin í almennu nýtsluni sera stórur (millum 8 og 11 %). Árin 2007 og 08 var eisini tilsvareandi stórur vöxstur í almennu nýtsluni. Vöxsturin síðan tá hevur ligið millum 0 og 4 % burtursæð frá einum ári, nevnliga 2016.

Töluni benda á at broytingar í almennu nýtsluni (eins og í almennu íløgnum) hava verið konjunkturviðgangandi – tá nógv hevur verið í kassanum hevur nógv verið brúkt og øvugt - og hevur hetta økt heldur enn minkað um sveiggini í búskapargongdini. Umráðandi er tí hjá tí almenna ikki at endurtaka gongdina frá byrjanini av øldini og gongdina 2007 og 2008, nú búskaparliga virksemið er í vøkstri.

Demografiskar broytingar í komandi árum fara at gera tað truplari at avmarka vöxsturin í almennu nýtsluni (sí frágreiðing Búskaparráðsins frá vári 2015).

I 4.2 Ílögur hins almenna

Niðanfyristandandi mynd I 26 vísir almennu íløgurnar frá 1998 til 2018. Keldan til mynd I 26 er Hagstovan (almenna geira roknskapurin og fíggarætlanir) og metingar Búskaparráðsins. Íløgurnar hjá sosialum grunnum og ríkisstovnum eru ikki tiknar við, tí talan er her um so smá tøl.

Talan er um ílögur samsvarandi tjóðarroknaskaparuppggerð, og ikki samsvarandi roknskaparuppggerð. Tjóðarroknaskapligu íløgurnar eru størri enn roknskaparligu íløgurnar; m.a. er alt Landsverk og viðlíkahald (herundir alt á standardkonto 15 í landskassaroknskapinum) roknað sum ílögur í tjóðarroknaskapinum.

Vit síggja ein týðuligan vöxstur í samlaðu almennu íløgnum frá 2015 til 2018. Vöxsturin í almennu íløgnum frá 2015 til 2018 stavar bæði frá landinum, kommunum og kommunalum stovnum. Ílöguvirksemi landsins er nógv ávirkað av bygging av Marknagilsdeplinum og Skálafjarðartunnlinum, har íløgur byrjaði í februar 2017. Ílögur kommunanna hava verið stöðugar síðan 2008, men vuksu sera

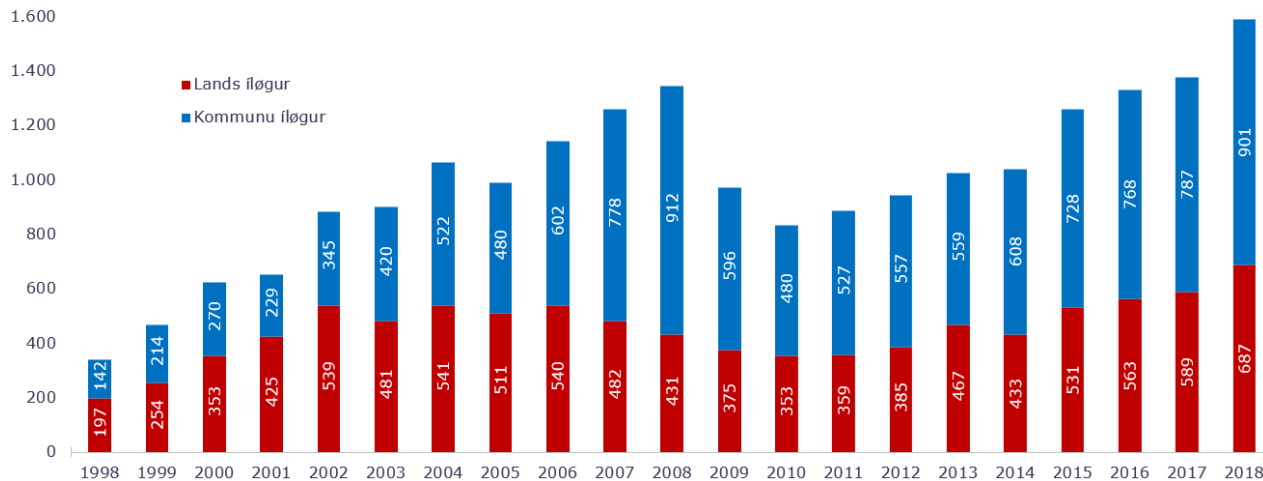
nógv fram til tá. Talan var í ávísan mun um íløgur, sum høvdu ligið á láni frá 90unum. Betringar í fíggarstöðu kommunanna ávirkaðu eisini íløguhugin. Vantandi verður stórir vøkstur í kommunalu íløgnum í 2018, og eisini í íløgum landsins.

Kommunurnar yvirtóku eldraðkið í 2015. Nógv bendir á at henda yvirtøka eisini fevnir um eina yvirtøku av einum rímuliga stórum íløgutørvi á eldraðkinum. Íløgurnar á heilsuøkinum hava verið stórar, men væntandi koma demografisku broytingarnar at krevja enn fleiri almennar íløgur á heilsuøkingum.

Almennar íløgur árin 1998 til 2018

Mynd I 26

Mió DKK

Kelda: Hagstovan, tøluni fyri 2014 til 2018 eru fortreytir til framrokning frá mars 2017

Eins og við almennu nýtsluni (sí mynd I 25) eru gjørdur almennu íløgurnar sum nevnt konjunkturviðgangandi, bæði tá tað snýr seg um land og kommunur (sí mynd I 26 og I 27).

Sum nevnt er umráðandi hjá tí almenna er ikki at endurtaka gongdina við almennum íløgum frá 2007 og 2008, nú virksema fer at økjast komandi árin. Skuldarloftið hjá kommunum – at skuldin ikki skal koma upp um eina álfkning – eggjar eyðsæð ikki til miðvísa fíggarpolitiska planlegging, ið fevnir um allar almennar íløgur. Tøluni fyri 2014 til 2018 í øllum myndunum (I 25 til I 27) eru mett av Búskaparráðnum og Hagstovuni.

Almennar íløgútreiðslur í mió. kr. og vøksturinn í % 1999-2018

Mynd I 27

Mió DKK

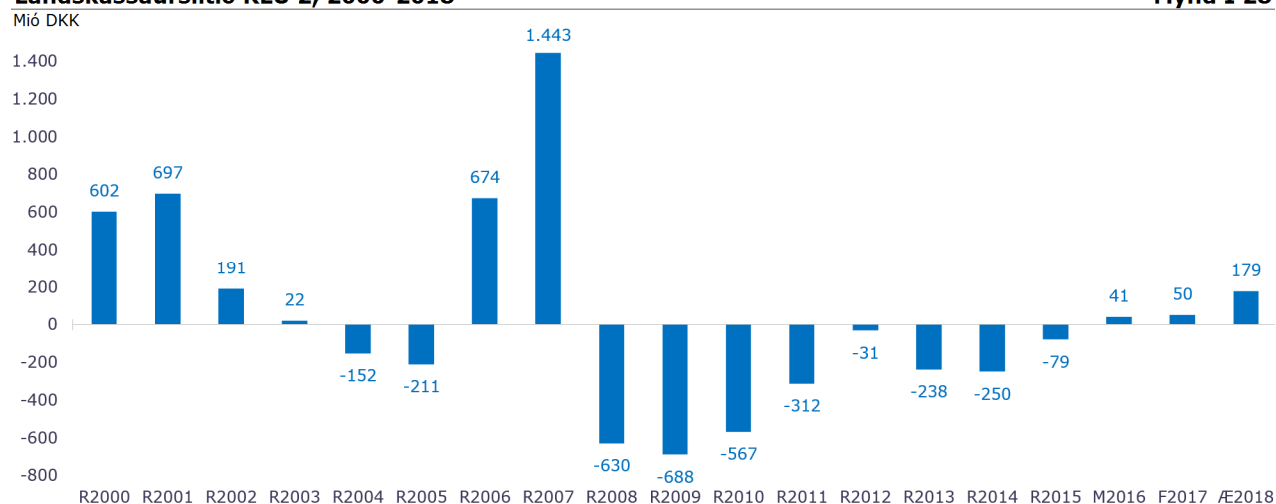
Kelda: Hagstovan, tøluni fyri 2014 til 2018 eru fortreytir til framrokning frá mars 2017

I 4.3 Úrslitið á almennu roknskapunum

Mynd I 28 niðanfyri vísir eitt yvirlit yvir roknskaparúrslit landskassans (RLÚ 2) 2000 - 2018¹³. Fyri árið 2016 eru metingar gjørdar av Hagstovuni um úrslitið, og fyri 2017 eru fíggarlógarkarmar nýttir.

Landskassaúrslitið RLÚ 2, 2000-2018

Mynd I 28

Kelda: Fíggaráráðið og Hagstovan

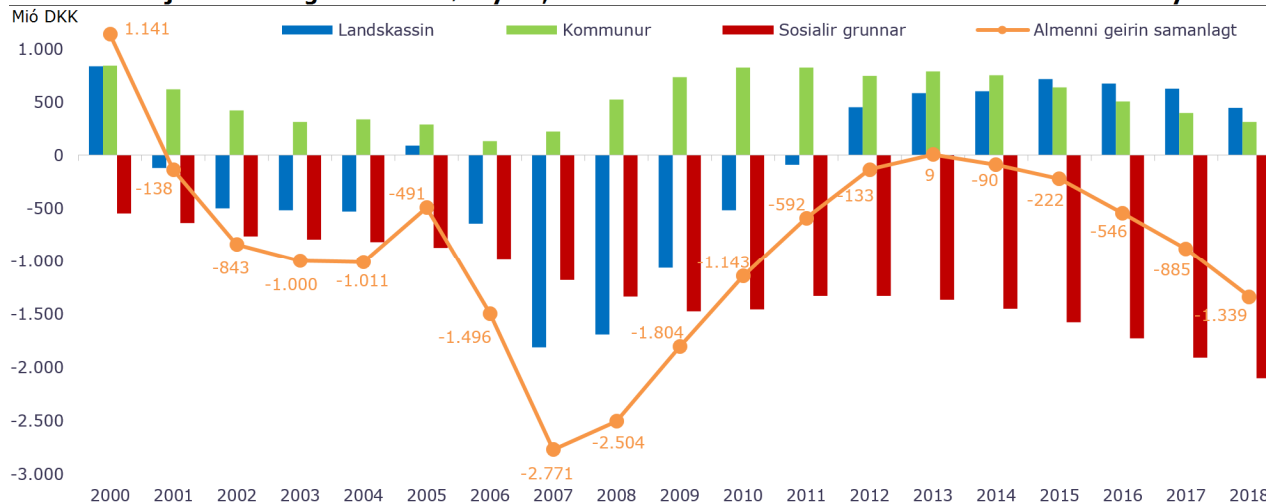
Fyrimunarlaga gongdin í konjunkturinum seinastu nógvu árin átti at givið grundarlag fyri at hallið á landskassaroknskapinum var minkað niður í einki fyr fleiri árum síðani, men verður hetta væntandi rokkið í 2016. Ein av forðingunum fyri hesum hevur verið demografiska gongdin, og fer demografiska gongdin beinleiðis og óbeinleiðis at vera uppáttur meira avbjóðandi í komandi árum. Ein onnur forðing hevur verið mistar skattainntøkur frá føroyingum, ið arbeiða uttanlands.

Vit síggja, at hallið hjá landskassanum (RLÚ 2) er minkað nógv síðan 2013, og væntar Fíggaráráðið at fáa yvirskot í 2016 og 2017. Hinvegin gevur hetta RLÚ 2 úrslitið eina misvísandi mynd av veruligu haldfærisstøðu landskassans. Uttan forskatting av pensiónum frá 2012 (við inntøkum uppá umleið 300 mió. kr. í 2015) hevði stór minking verið í skattainntøkum landsins, og uttan hesa forskatting hevði RLÚ 2 hallið verið tilsvarendi størri, og yvirskot valla verið í 2016 og 2017.

I 4.4 Ogn og skuld hjá tí almenna

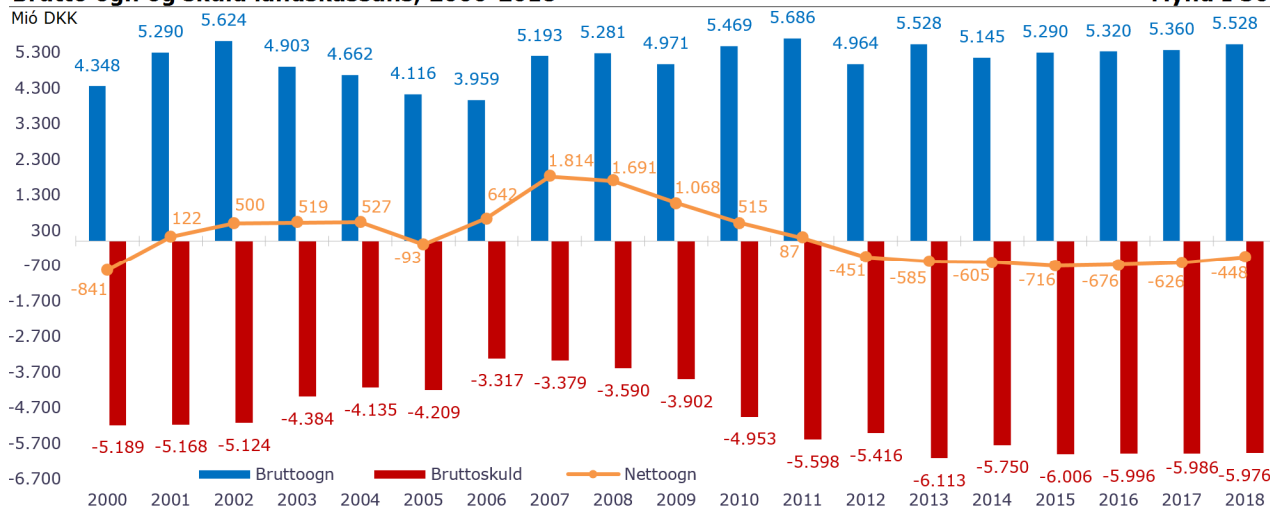
Mynd I 29 niðanfyri vísir gongdina í nettoogn og nettoskuld hjá tí almenna geiranum árin 2000 til 2017. Vit síggja á myndini at sosialu grunnarnir hava stóra nettoogn, og at landskassin og kommunurnar samlað hava eina nettoskuld. Nettoognin hjá almenna geiranum var útvíð 3 mia. kr. í 2007 og er síðan stöðugt minkað niður ímóti 0, tó er nettoognin vaksin eitt vet seinastu árin og verður væntandi 1.339 mió í 2018.

¹³ RLÚ 2 er roknskaparúrslit landskassans aftaná óvanligar inntøkur/útreiðslur.

Nettoskuld hjá almenna geiranum í Føroyum, 2000 til 2018
Mynd I 29

Kelda: Hagstova Føroya, meting fyrri 2014 - 2018

Mynd I 29 byggir á eina meting av ogn og skuld hjá tí almenna geiranum, har m.a. skyldur landskassans fyrri tænaðsmannapensiónir og rentugaranti til p/f Lív ikki eru tiknar við sum skuld¹⁴. Annars eru aðrar almennar ognir tiknar við til innara virði (td. Føroya Tele).

Niðanfyrri standandi mynd I 30 vísir ogn og skuld landskassans frá 2000 til 2018. Vit síggja at bruttoskuldin er mett til at vera nær um 6 mia. kr. í 2015 (ið svarar til 36% av BTÚ). Sum áður nevnt eru tænaðsmannaskyldur og aðrar veðhaldsskyldur landskassans ikki íroknaðar hetta tal. Um olja ikki verður funnin í rakstrarverðum nøgdum innan 1. januar 2018, fellur ein skuld uppá hálva milliard (500 mió. kr.) til danska ríkið burtur. Hetta betrar sjálvsagt nettostøðuna hjá landskassanum.

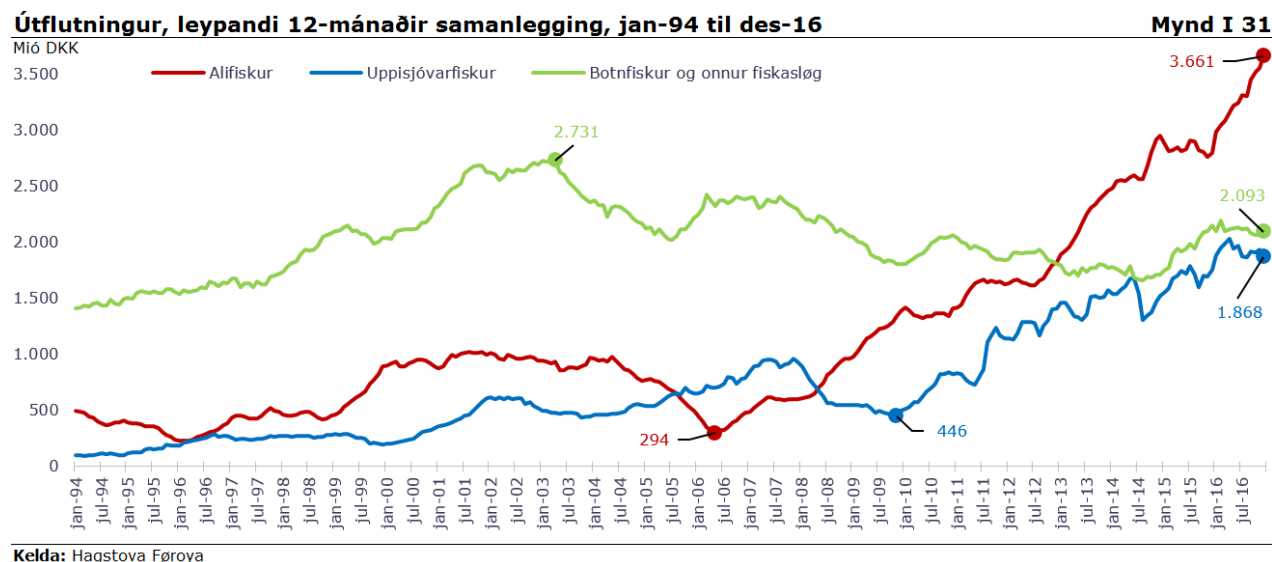
Brutto ogn og skuld landskassans, 2000-2018
Mynd I 30

Kelda: Hagstova Føroya, meting fyrri 2014 - 2018

Viðmerkjast skal eisini at í uppgerðini sum víst í mynd I 29 og I 30 liggja ognir fyrri umleið 2 mia. kr, ið eru tungt umsetiligar, so sum Vágatunnin, Fíggingargrunnurin frá 1992, og tunnilsfeløgini. Hetta merkir, at bruttoognin kann verða yvirmett, og at nettoskuldin kann vera undirmett.

¹⁴ Veðhaldsskyldur vegna tryggingaravtalu hjá Føroya Lívstrygging er gjørd upp til 1.213 mió. kr. í 2011. Nettoskylda landskassans fyrri tænaðsmanna pensiónir er roknað til 3.325 mió. kr. Kelda: Føroya Gjaldsstova, landskassaroknskapurin fyrri fíggarárið 2013. s. 244.

I 5 Útlendskur eftirspurningur (netto og brutto)

Mynd I 31 niðanfyri lýsir søguligu gongdina í útflutningsvirðinum av fiskavørum fyri trýggjar bólkar av fiskaútflutningi. Hesir bólkar eru *alifiskur*, *uppisjóvarfiskur* og *botnfiskur og onnur fiskasløg*. Hesir trýggir bólkar fevna um so at siga allan føroyskan vøruútflutning. Tann fjórði bólkurin av útflutningi er útflutningur av tænastrum (ma. ferðavinna).

Alifiskur fevnir um laks og síl, men nærum eingi síl verða útflutt í dag. *Uppisjóvarfiskur* fevnir um makrel, sild og svartkjáft, og harumframt hava vit tikið fiskamjøl við í hendan bólkin. *Botnfiskur og onnur fiskasløg* fevna um tosk, hýsu, upsa, svartkalva, gullaks, longu, brosmu, rækjur o.a. Hesi síðst nevndu fiskasløg verða veidd í bæði føroyskum sjógvi og aðrastaðni, t.d. í Barentshavinum og á Flemish Cap.

Botnfiskurin hevur havt sera stóran týðning fyri útflutningin langt aftur í tíðina, men hevur ikki sama týðning í dag. Í 2012 vóru allir trýggir vørubólkar nøkulunda javnt stórir í stødd tá tað snýr seg um útflutningsvirði. Síðan er alifiskur vaksin enn meira í útflutningsvirði, meðan hinir bólkarnir hava staðið nøkulunda í stað. Vøksturin í útflutninginum av alifiski seinastu trý árinum stavar frá prísavøkstri. Stórir vøkstur hevur verið í útflutningsvirðinum av *alifiski* seinasta árið. Útflutningur av *botnfiski og øðrum fiskasløgum* er hinvegin stagneraður seinasta árið, tað sama er galdandi fyri útflutningurin av *pelagiskum fiski*.

I 5.1 Gongdin innan alivinnuna

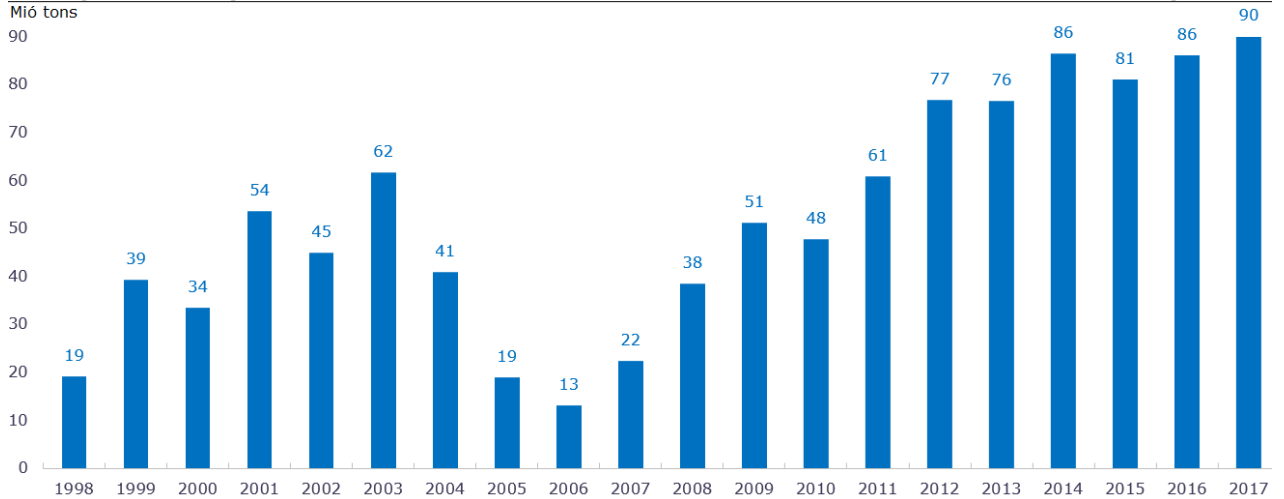
Vísandi til mynd I 12 og I 13 í avsnitti I 1.5 sást at laksaprísirnir hava verið sera høgir alt árið 2016. Miðalprísurin í 2016 eru mettir til 60 NOK pr. kg, og vinnan útløkar ikki ein miðalprís upp á 70 NOK pr. kg. í 2017¹⁵.

Niðanfyri standandi mynd I 32 vísir tøkuna í føroysku alivinnuni seinastu árin. Tølini fyri 2015 og 2016 byggja á metingar við ávísari óvissu. Mett verður at tøkani í 2016 verður 86 tTons, og at hon væntandi verður tann sama í 2017. Hetta er munandi meira enn í 2015 (umleið 6%) og ájavnt við tøkuna í 2014.

¹⁵ Kelda: Samrøður við fólk í vinnuni.

Tøka (livandi vekt) í alivinnuni 1999-2017

Mynd I 32

Kelda: Avrik sp/f, 2016 og 2017 er mett

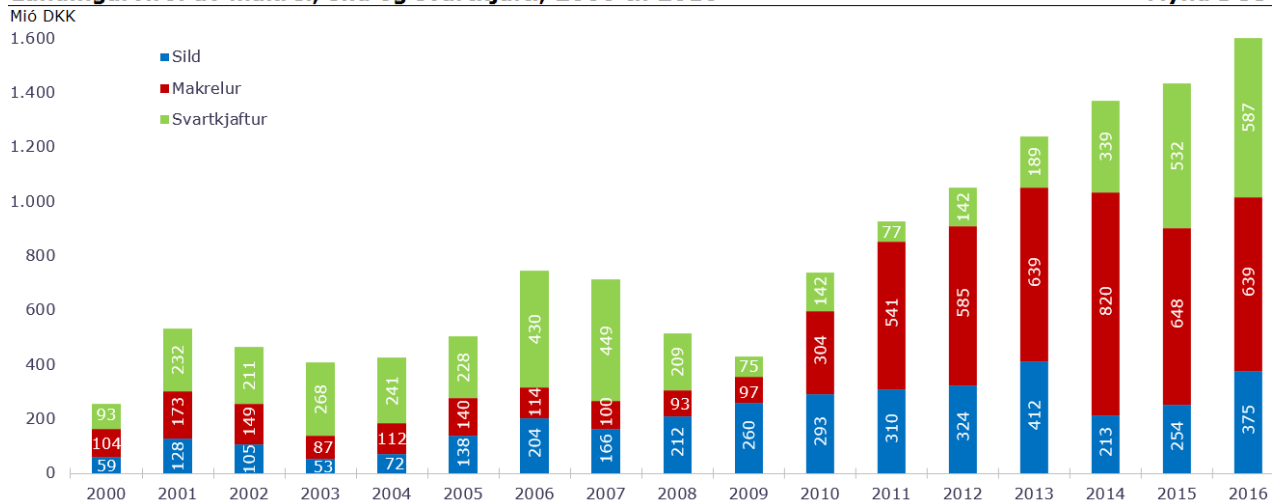
Samanumtikið verður sostatt staðfestur ein munandi vøkstur í útflutningsvirðinum av alifiski í 2016 í mun til 2015, og vinnan roknar ikki við nakrari afturgongd ella stagnatióin í 2017.

I 5.2 Gongdin innan uppsjóvarvinnuna

Mynd I 33 niðanfyri vísir gongdina í landingarvirðinum av uppsjóvarfiskasløgum. Síðan 2009 hevur verið stórus vøkstur í samlaða landingarvirðinum. Samlaða landingarvirði er farið frá 432 mió. kr. í 2009 til at verða 1.601 mió. kr. í 2016. Landingarvirðini fyri 2016 og 2017 vórðu og eru treytað av millumtjóða avtalum.

Landingarvirði av makrel, sild og svartkjafti, 2000 til 2016

Mynd I 33

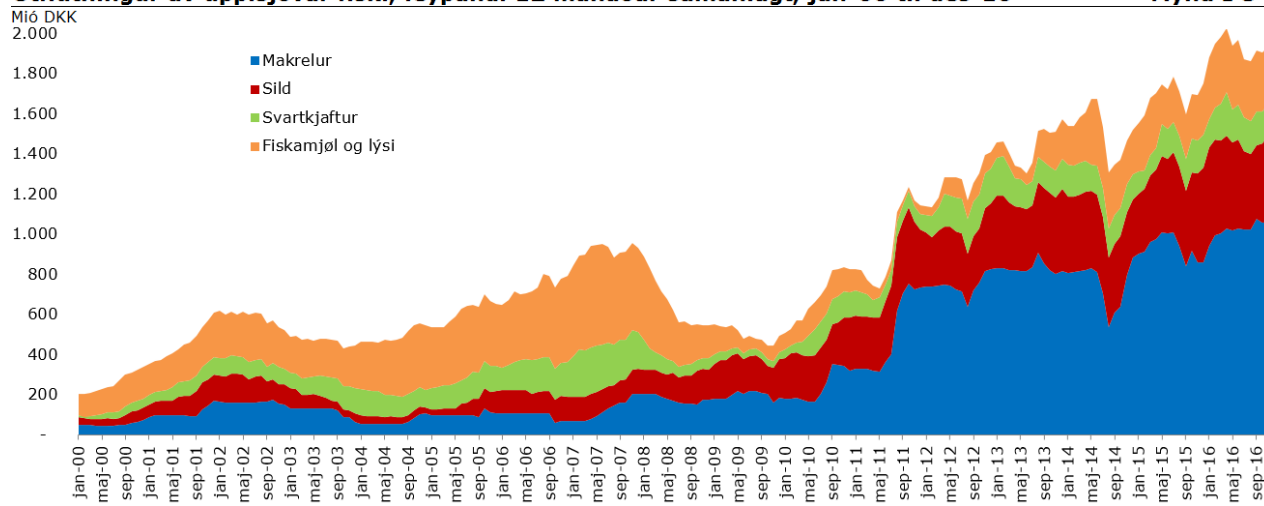
Kelda: Vørn

Landingarvirði av *makreli* er vaksið nógv seinastu árin í samband við at Føroyar er farnar úr millumtjóða avtaluni um makrel. Síðan mars 2014 hava Føroyar so aftur verið í samstarvi við ES og Noreg um makrelin. Landingarvirðið av makreli fyri 2017 verða hægri enn 2016 vegna hægri heildarkvotu, samstundis sum makrelprísurin væntandi verður støðugur. Landingarvirðið av *sild* veksur væntandi munandi í 2017 í mun til 2016 vegna munandi størri ásetta kvotu, og væntandi støðugan prís. Ongin millumtjóða avtala var um sild fyri 2015, og eingin er heldur fyri 2016. Loksins er landingarvirðið av *svartkjafti* vaksið síðan 2011 vegna hækkaða heildarkvotu, og stórus vøkstur verður væntaður í 2017 í mun til 2016. Eingin millumtjóða avtala er heldur um svartkjaftin fyri 2015 og 2016. Bert kvoturnar fyri makrel liggja heilt fastar.

Mynd I 34 niðanfyri vísir gongdina í útflutningsvirðinum av uppisjóvarfiski seinastu árinum (sum leypandi 12 mánaðar samanlegging). Vit síggja, at vøksturin hevur verið sera stórur síðan 2009. Minking var í makrelútflutninginum mitt í 2014. Orsøkin til hesa minking var at útflutningurin vegna handilsforðingar frá ES hendi seinni í árinum, ella í byrjanini av 2015. Vøksturin í landingarvirðinum av svartkjafti sæst ikki so væl aftur í útflutninginum. Hetta kann vera tí at nógv av svartkjaftinum endar sum fóður til laksaframleiðslu í Føroyum, og endar harvið sum óbeinleiðis laksaútflutningur.

Útflutningur av uppisjóvar fiski, leypandi 12 mánaðar samanlagt, jan-00 til des-16

Mynd I 34

Kelda: Hagstovan

Samanumtikið vænta vit, at samlaða útflutningsvirði í *uppisjóvarvinnuni* fer at vaksa munandi frá 2016 til 2017.

I 5.3 Botnfiskur og onnur fiskasløg

Fyri 2014-2016 eru ikki tær stóru broytingarnar í *botnfiskiveiðuni* at hóma tá talan er um nøgdir¹⁶, men frá heystið 2015 hevur prísvøkstur verið á botnfiski. Stórir partur av botnfiskaflotanum hevur verið í kreppu, meðan aðrar partar av botnfiskaflotanum hava havt nøktandi úrslit. Brexit merkir lægri prísir á botnfiski og øðrum fiskasløgum til bretska marknaðinum vegna lækkandi pund virði og merkir hetta væntandi minking ella stagnering í útflutningsvirði í 2016.

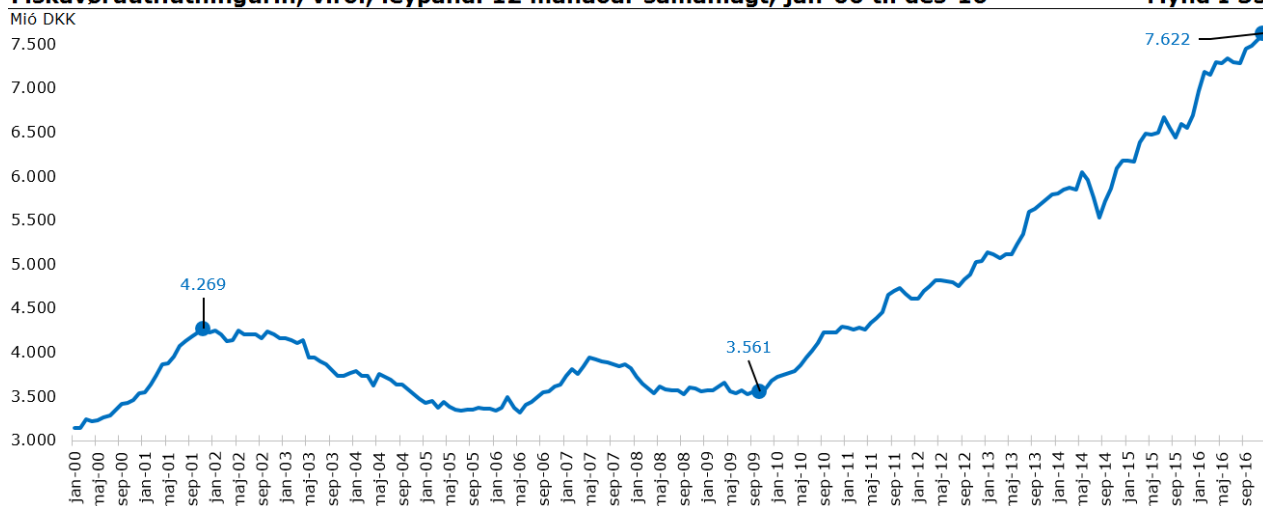
Samanumtikið meta vit, at tað fer at vera ein stagnering ella lítil vøkstur í útflutninginum av botnfiski og øðrum fiskasløgum í 2017 í mun til 2016.

I 5.4 Samlaði fiskavøruútflutningurin

Mynd I 35 niðanfyri avmyndar samlaða útflutningsvirðið av fiskavørum frá januar 2000 til desember 2016 sum leypandi samanlegging.

Vøksturin seinastu árinum hevur verið stórur. 'Hakkið' niðureftir í mynd I 34 og I 35 miðjan 2014 stavar frá handilstiltøkunum hjá ES fyri makrel og sild (sí eisini myndirnar I 36 og 37). Metast kann leystliga út frá myndunum, at hetta uppá stutt sikt hevur kostað Føroyum hálva milliard í útflutningsvirði, men helst er meira enn tað vunnið innaftur.

¹⁶ Keldur til hetta brotið er Hagstovan og Vørn.

Fiskaværuútlutningurinn, virði, leypandi 12 mánaðar samanlagt, jan-00 til des-16
Mynd I 35

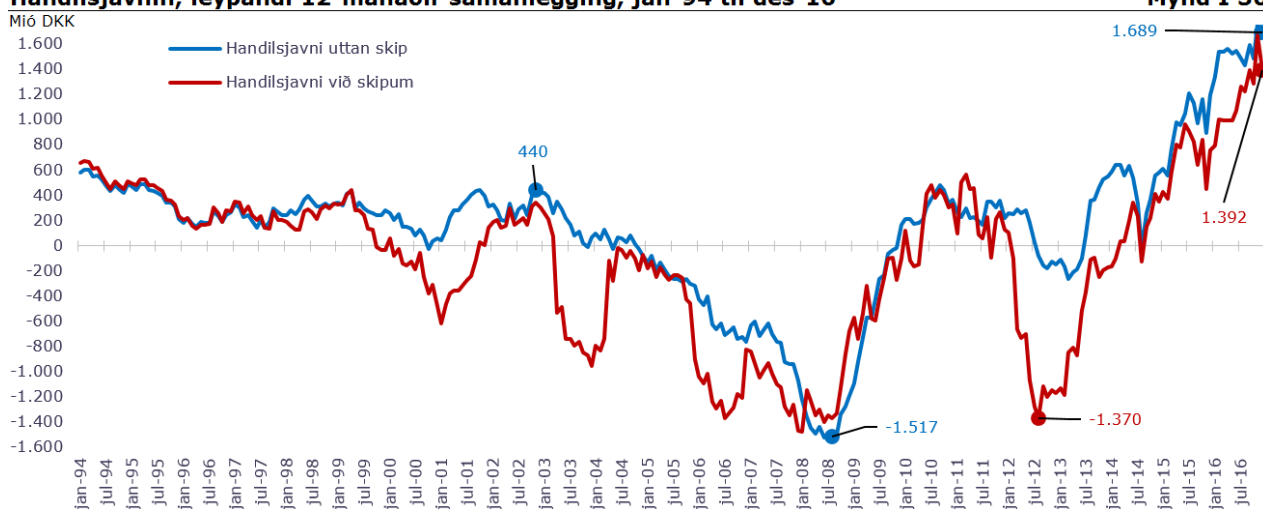
Kelda: Hagstovan

Stórur vöxtur var í fiskaværuútlutninginum í 2016 í mun til 2015. Væntandi verður ein tilsvandi ella størri vöxtur í 2017 í mun til 2016.

Ein fortreyt fyri hesum metingum er sjálvsagt, at vinnan ikki kemur út fyri størri óvæntaðum broytingum.

I 5.5 Gongdin í handilsjavnanum

Mynd I 36 vísir gongdina í handilsjavnanum sum leypandi 12 mánaðar samanlegging. *Handilsjavnin er útlutningurinn av vörum minus innflutningurinn av vörum.* Mynd I 36 vísir, at handilsjavnin í 2016 hevur verið meira positivur enn hann hevur verið seinastu meira enn 20 árin. Hetta er grundað á eitt batnað býtlutfall, tvs. laksaprísir eru hækkaðir og oljuprísir eru lækkaðir og stórur vöxtur hevur verið í uppsjóvarfiskanøgðum. Í byrjanini av fígjarkreppuni í 2008 var handilsjavnin negativur við 1.517 mió. kr. uttan skip. Í dag er handilsjavnin batnaður til 1.522 mió. kr. uttan skip. Hetta er ein betring uppá meira enn 3 mia. kr. Mynd I 36 vísir eisini handilsjavnin við skipum, og á myndini sæst at serliga hesin innflutningur dregur handilsjavnin niðureftir. Stórur innflutningur av skipum ella flogföllum einstök ár kann lættliga eyðmerkjast í rásini á mynd I 36 fyri handilsjavnin við skipum.

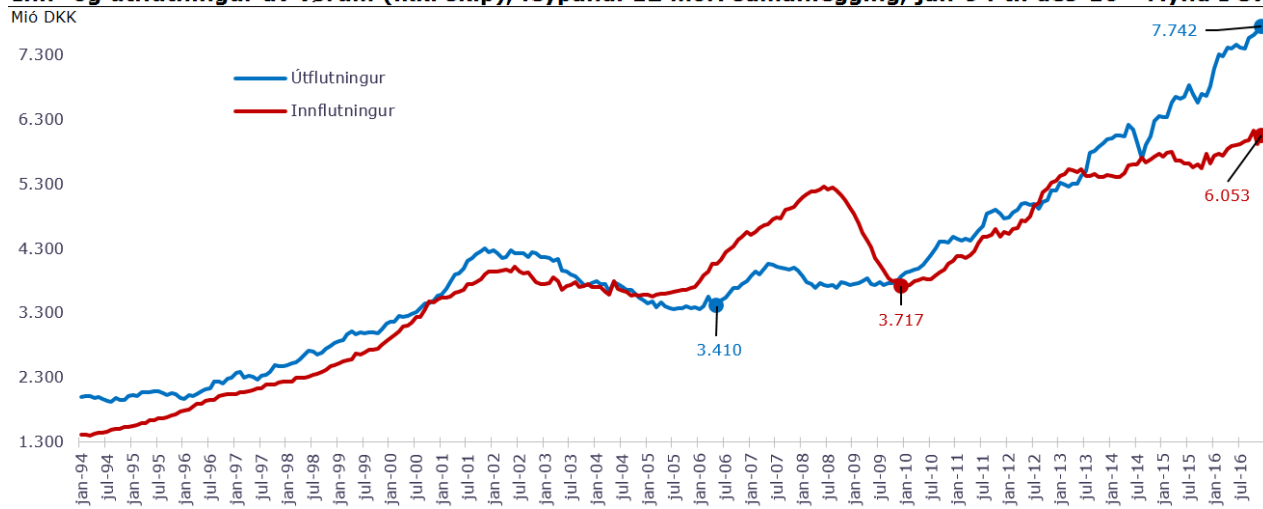
Handilsjavnin, leypandi 12-mánaðir samanlegging, jan-94 til des-16
Mynd I 36

Kelda: Hagstovan

Mynd I 37 vísir gongdina í innflutningi og útlutningi av vörum (uttan skip) frá januar 1994 til desember 2016. Her sæst at handilsjavnin var serliga nógv negativur í 2008, og var tað innflutningurinn, sum var serliga stórur árin 2006 til 2008. Fallið í innflutninginum var stórt í 2009 og 2010. Hetta fall hekk m.a.

saman við fallinum í privatu nýtsluni og íløgnum. Seinastu tvey árin hefur innflutningurin ikki vaksið eins nógv sum útflutningurin, men aftaná stagnering í 2015 hefur vøkstur verið í innflutninginum.

Inn- og útflutningur av vörum (ikki skip), leypandi 12 mðr. samanlegging, jan-94 til des-16 Mynd I 37

Kelda: Hagstovan

I 5.6 Nettoútflutningurin av tænastrum

Seinastu árin hefur verið stórus vøkstur í útflutningi Føroya av tænastrum. Tænastruútflutningurin fevnir í høvuðsheitum um flutnings- og supply-tænastrur, byggi-tænastrur, ferðing og ferðavinnu, og leasing. Ein sera stór óvissa er um hesi tøluni; trupulleikarnir við innsavning av hagtølum um hesi viðurskipti eru sera stórir. Talva I 5 niðanfyri gevur eina lýsing av útflutningi og innflutningi Føroya av tænastrum fyri árið 2015. Tænastrujavnin hefur í 2015 eitt hall uppá eina milliard. Hetta hall stavar serliga frá halli í ferðing, byggitænastrur, teldutøkni og kunning, og í mentan frítíð og heilsa (heilsa fevnir ma. um viðgerð á donskum sjúkrahúsum). Nýggjari uppgerð av gjaldsjavnanum herundir nettotænastru útflutningi finnast ikki.

Útflutningur (inntøkur) og innflutningur (útreiðslur) av tænastrum í 2015

Talva I 5

	Útflutningur	Innflutningur	Netto (javni)
Flutningur	561	470	91
Ferðing	415	814	-399
Samskipti	123	152	-29
Byggitænastrur	134	295	-161
Tryggingartænastrur	0	9	-9
Fíggarartænastrur	0	0	0
Teldutøkni og kunning	6	138	-132
Royalti og lisensgjöld	11	60	-49
Aðrar tænastrur	245	388	-143
Mentan, frítíð og heilsa	37	225	-188
Tænastrur íalt	1.531	2.551	-1.020

Kelda: Hagstova Føroya

Samlaði útflutningurin av tænastrum fer helst at minka nakað árin 2016 og 2017, vegna trupulleikar í offshore vinnuni.

I 6 Samandráttur av fortreytum sum grundarlag fyri framrokningum við myndli

Niðanfyri standandi talva I 6 dregur í stuttum samanum fortreytirnar í frammanfyri standandi teksti. Hetta eru fortreytir, ið snúgva seg um útlitini fyri búskapargongdini árinum 2014-2018. Hesar fortreytirnar hava verið nýttar sum inndata í myndli Hagstovurnar, ið nýttur verður til konsekvensútrokningar/ forsagnir av búskapargongdini.

Tølini í talvu I 6 niðanfyri eru fyri 2013 staðfest tøl frá tjóðarroknaskapinum. Fyri 2014 og 2015 eru tølini viðvíkjandi vøruútflutningi og lønnum staðfest tøl, restin eru mett tøl. Fyri 2016 eru tølini viðvíkjandi vøruútflutningi og lønnum framroknaði tøl við grundarlagi gongdini í fyrstu helvt av árinum. Fyri 2017 er talan um mett tøl sum grundgivið í frammanfyri standandi teksti.

Samandráttur av høvuðsfortreytum til framrokning 2014-2018	Talva I 6					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1) Nýtsluútreiðslur hjá húsarhaldum sum lutfall av tøkari inntøku	84,4%	87,0%	88,0%	88,0%	89,0%	90,0%
2) Almennar nýtslútreiðslur, mió DKK	4.361	4.372	4.437	4.755	4.952	5.031
3) Privatar innlendis framleiddar iløgur sum lutfall av BTÚ	10,4%	11,0%	12,0%	12,0%	12,0%	13,0%
4) Almennar iløgur, mió DKK	1.031	1.045	1.263	1.334	1.380	1.592
5) Goymslubroytingar, mió DKK	35	-9	-55	-51	-51	-51
6) Útflutningur av vørum og tænaðum, mió DKK	7.452	8.063	8.313	9.426	10.252	10.523
7) Innflutningur av vørum og tænaðum, mió DKK	8.332	7.975	8.189	8.689	9.519	10.014
8) Lønir og atknýtt gjöld, mió DKK	8.436	8.864	9.423	9.960	10.604	11.037

Viðm.:

- 1) Lutfallið privat nýtsla/tBTI fyri húsarhaldsgeiran er tað sama (2014-2017) sum við seinastu frágreiðing, 2018 er ásett fyri fyrstu ferð
- 2) Fortreytir fyri almenna nýtslu eru endurskoðaðar og hækkaðar fyri árinum 2016 og 2017, 2018 ásett fyri fyrstu ferð
- 3) Lutfallið innlendis framleiddar privatar iløgur í mun til BTÚ er fyri 2017 lækkað úr 13% til 12%, 2018 ásett fyri fyrstu ferð
- 4) Almennu iløgurnar eru í mun til seinastu frágreiðing hækkaðar fyri 2014 og 2015, lækkaðar fyri 2016 og 2017 og ásettar fyri fyrstu ferð fyri 2018
- 5) Goymslubroytingar eru endogenar fyri árinum 2013-2016 og fyri 2017-2018 ásettar óbroyttar í mun til 2016
- 6) Tænaðuútflutninginum fyri 2015-2016 er mettur lægri hesaferð í mun til seinast. Fyri 2017 er vøksturin mettur hægri hesaferð í mun til seinast
- 7) Innflutningurin er endogenur fyri 2017 og 2018
- 8) Lønir vm. eru endogenar fyri 2017 og 2018

Kelda: Hagstova Føroya og Búskaparráðið

Kapitul II: Inntøkubýti

II 1 Inngangur um ójavna

Evnið um ójavna í býtinum av inntøkum og ognum hevur fylt nógv í altjóða orðaskiftinum í seinastuni. Meðan semja hevur verið um, at ójavnin millum lond (og allar heimsins borgarar) seinastu áratíggjuni er minkaður, hevur eisini verið pástaðið, at ójavnin innlendis í heimsins mest múgvandi londum er vaksini^{17 18}.

Tað mest vanliga og logiskt útleidda ástøðið millum búskaparfrøðingar hevur verið, at produktiva íkastið frá einum framleiðslufaktori – t.e. íkastið til produktivitet - í longdini avger støddina av samsýningini til hendan framleiðslufaktorin, herundir lönina til arbeiðsmegina. Tó er møguligt, at útboðs- og eftirspurnarviðurskipti á marknaðinum kunnu mótvirka hesum samanhangi.

Tá til dømis ein hýruvognsførari í Tórshavn tjenar 50 ferðir so nógv sum starvsfelagi hansara í Calcutta, so er hetta ikki tí at hýruvognsførarin í Tórshavn er 50 ferðir so produktivur sum tann í Calcutta, men tí at hýruvognsmarknaðurin í Tórshavn er varður móti friari kapping. Eitt nú kunnu hýruvognsførarar úr Calcutta ikki flyta til Føroya til tess at gerast hýruvognsførarar í Tórshavn. Undirbjóðing og yvirbjóðing viðvíkjandi arbeiðsmegi kann sostatt mótvirka einum møguligum samanhangi í tí langa siktinum millum produktivitet og realløn.

Tá til dømis ein bankastjóri tjenar 100 ferðir so nógv sum eitt vanligt bankastarvsfólk, so kann hetta vera grundgivið við, at bankastjórin er 100 ferðir so produktivur, tá tað snýr seg um at fáa eitt gott roknskaparúrslit. Ein mótgundgeving til hetta kundi verið, at hendan samsýning ikki hevur so nógv við produktivt íkast at gera, men ístaðin stavar frá, at talið av skikkaðum fólki eftir meting bankanevndarinnar er sera avmarkað, og at nevndin, sum umboðar áhugamál eigaranna, tískil velur at geva bankastjóranum eina óvanliga høga løn.

Nakað líknandi hevur eisini ávirkað konufólkalønir, soleiðis at hesar langt aftur í tíðina hava verið lægri enn mannfólkalønir tó uttan próvførslu fyri, at mannfólk geva eitt tilsvarendi størri íkast til produktivitet enn konufólk.

Í Føroyum hava vit sæð ein sera stóran ójavna í inntøkubýtinum í fiskivinnuni seinastu árin, bæði tá tað snýr seg um lønarinntøkur (hýrur) og kapitalinntøkur. Hýrur og kapitalvinningar í uppisjóvarvinnuni hava verið munandi størri enn vanligt. Serliga hevur stórir munur verið millum hýrurnar í uppisjóvarveiðuni og botnfiskaveiðuni undir Føroyum. Hesin ójavni ella munur verður vanliga forkláraður við, at størsti parturin av tilfeingisrentuni í uppisjóvarveiðuni og hjá flakatrolarunum er fallin pørtunum í vinnuni í lut, og at eingin tilfeingisrenta hevur verið at dúva uppá í botnfiskaveiðuni vegna vánaliga støðuna hjá botnfiskastovnunum.¹⁹

Samtykkir politiska skipanin, at størri partur av tilfeingisrentuni í uppisjóvarveiðuni skal fella tí almenna í lut, minkar hesin stóri inntøkumunur. Sama hendir møguliga í longdini, um politiska skipanin samtykkir tiltøk, ið skulu endurskapa tilfeingisrentuna í botnfiskaveiðuni.

Í Føroyum hava vit eisini sæð óvanliga stórar kapitalinntøkur í alivinnuni. Hesar inntøkur eru fallnar nøkrum fáum í lut, og kunnu tí sigast at hava skapt ein størri ójavna í inntøku- og ognarbýtinum. Ein forkláring fyri hesar óvanliga stóru kapitalinntøkur er, at umstøðurnar fyri aling á føroysku firðunum - og á føroyskum sjóki - eru óvanliga góðar. Hesar umstøður hava higartil verið væl gagnnýttar av alivirkjum. Prísongdin hevur verið fyrimunarlig og virkini hava havt stór yvirskot.

Teir í alivinnuni higartil skaptu inntøku- og ognarmunir kunnu parvíst sigast stava frá náttúruskaptum viðurskiptum á føroyskum sjóki. Viðvíkjandi hesum seinasta kann hitt almenna krevja gjald fyri gagnnýtslu (leigu) av føroyskum firðum og sjóki. Umrøddi ójavnin - saman við einum eyka inntøkumøguleika fyri almenna geiran - er íkomin, tí tað hevur gingist alivinnuni væl. Hesin ójavnin,

¹⁷ Atkinson, Anthony B. (2015) *Inequality – what can be done*, Harvard University Press, síðu 42

¹⁸ Milanovic, Branco (2016) *Global inequality: A new approach for the age*, Harvard University Press, síðu 142

¹⁹ Búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2014, kapitull 2

saman við eyka inntøkumøguleika hins almenna, hvørvur ella minkar ivaleyst, um tað í framtíðini fer at ganga vinnuni verri.

Við støði í greiningum av víðfevndum søguligum hagtølum viðvíkjandi inntøku og ogn er tað ástøði sett fram av útlenskum granskarum, at búskapar- og samfelagsskipanin hevur tann innbygda eginleikan, at samsýningin til kapitalin veksur skjótari enn vøksturin í búskapinum, og at samsýningin til arbeiðsmegina tískil verður fyri einum vanbýti²⁰. Ástøðið er grundað í greining av nógvum dátum – dátum sum kunnu vera torgreidd og í nógvum førum óviss – men ástøðið er ikki sum so “prógvað”. Eisini kann talan vera um, at øll viðurskipti av týðningi fyri ástøðið ikki í fullan mun eru tikin við inn í myndina; sum til dømis týðningurin av pensiónsgrunnum løntakaranna, ið gevur løntakarum ein óbeinleiðis ognarlut í vinnukapitalinum.²¹

Eisini hava spurningarnir ella pástandirnir um vaksandi ójavnan stundum verið tengdir at gongdini við vaksandi “finansialisering”²² í fíggarstovnum og millum kapitalíleggjarar. Týðningurin av hugtakinum, finansialisering, er hesin: ein vaksandi finansialisering merkir, at teir, sum ráða yvir peningi, leggja størri dent á, at “peningurin skapar pening” við stuttsiktaðum fíggarílegum, stórum vinningsbýtum, leiðslusamsýning við partabrævaoptiónum, keypi av egnum partabrøvum, o.l. Alternativt kundi hesin peningur verið nýttur sum amboð til skapan av framleiðslu, innovatió og arbeiðsvirkni. Alt annað líka, so økir finansialisering helst um ójavnan í inntøku- og ognarbýtum.

Stórus munur er og hevur verið á skattatrýstinum á lønarinntøkur og kapitalinntøkur, um ikki síðstnevndu verða tiknar út sum vinningsbýti. Kapitalinntøkur hava nevniliga verið skattaðar linari enn lønarinntøkur. Hetta kann vera við til at forklára, hví vøksturin í lønarinntøkum, sambært pástandinum omanfyri, hevur verið fyri einum vanbýti í mun til vøksturin í kapitalinntøkum. Spurningurin um minking av inntøkumuninum verður tí einfalt ein spurningur um broyting av skattaskipanunum.

Ókeypis atgongdin til heilsutænastur, útbúgvingar og aðrar vælfæðarskipanir er við til at skapa størri javna við at minka um møguliga ójavnan í livikorum. Fyri at forða fyri, at fólk við lítlari útbúgving detta burtur ímillum á arbeiðsmarknaðinum, tá automatisering fer at gerast meira vanlig, kundu serlig endurútbúgvingartiltøk til hesi fólk verið viðkomandi. Slík tiltøk kundu verið við til at minka um ójavnan.

Føroyska pensiónsskipanin kann sigast vera trístreingjað: (1) skattafiggjað fólkapensión til øll, (2) útgjald frá AMEG uttan mun til inngjald, men í mun til bústaðartíð í Føroyum og (3) skipanir, har lógarkravda eginuppsparingin til pensión avger støddina á útgjaldinum. Henda skipanin er eitt úrslit av politiskum neyðsemjum. Politiska kósir er í løtuni týðiliga sett móti minking av týðninginum av (1) og vøstri í týðninginum av (3). Meðan hesin leistur kann betra um fíggarliga haldfærið hjá almenna geiranum, kann hann eisini leiða til størri ójavna millum pensionistar. Serliga konufólk, ið ikki hava havt fulltíðararbeiði, kunnu vera fyri vanbýti²³.

Annars hava skipanir fyri pensiónsuppsparingar týðning fyri uppspararar á tann hátt, at løntakarar við hesum skipanum óbeinleiðis gerast kapitalánarar og harvið taka ímóti inntøkum frá kapitalavkasti.

²⁰ Piketty, Thomas (2014) *Capital in the twenty-first century*, Harvard University Press, síða 52-55.

²¹ Andersen, Torben M. (2016) Lønmodtagere bliver kapitalister, Grein í politiken 23.11.2016.

²² Foroohar, Rana (2016) *Makers and Takers – the rise of finance and the fall of american business*, Random House. Finansialisering verður ofta umrødd sum “kvartalskapitalisma”.

²³ At konufólk hava partíðararbeiði er meira vanligt í Føroyum enn aðrastaðni. Sí Búskaparráðsfrágreiðing várið 2016, síða 45.

II 2 Týðningurin av føroysku pensiónsuppsparingini í javna- og ójavnahøpi

Tá uppgerðir verða gjørdar um ójavnar í inntøku- og ognarbýtinum²⁴ millum løntakarar, kann uppsparingin hjá løntakarunum í eftirlønargrunnum broyta myndina almikið.

Hesir eftirlønargrunnar gera íløgur í virðisbrøv og serliga partabrøv, og teir gera hetta viðhvørt sum limir í kapitalgrunnum. Við hesum uppsparingum og íløgum koma løntakararnir sostatt óbeinleiðis at gerast partur av tí skara, sum eigur *vinnulívskapitalin* í landinum, og sum fær sítt avkast frá hesum kapitali sum kapitalinntøkur.

Uppsparing eftir gomlu og nýggju pensiónsskipanini, mia kr., 2011 og 2015		Talva II 1	
		2011 (ultimo)	2015 (ultimo)
P/F Lív Lívs- og pensiónstryggingarfelag	Eftirskattað	2,6	2,6
	Forskattað	0,0	0,4
P/F Tryggingarfelagið Lív	Eftirskattað	1,3	1,4
	Forskattað	0,0	0,5
Betri pensión P/F	Eftirskattað	0,3	0,6
	Forskattað	0,0	0,2
AMEG	Eftirskattað	0,9	1,1
	Forskattað	0,0	0,0
Innistandandi í donskum pensiónsgrunnum/-feløgum	Eftirskattað	1,9	2,1
	Forskattað	0,0	0,0
Eftirlønargrunnur Føroya Arbeiðarafelags	Eftirskattað	0,4	0,4
	Forskattað	0,0	0,1
Eftirlønargrunnur Havnar Arbeiðsmannafelags	Eftirskattað	0,4	0,0
	Forskattað	0,0	0,0
Eftirlønargrunnur Havnar Handverkarafelags	Eftirskattað	0,2	0,2
	Forskattað	0,0	0,1
Føroyskir peningastovnar	Eftirskattað	1,6	1,6
	Forskattað	0,0	0,3
Tilsamans (íroknað AMEG)	Eftirskattað	9,6	10,0
	Forskattað	0,0	1,6
Ogn landsins, roknað (40% útsettan skatt)	Eftirskattað	3,8	4,0
	Forskattað	0,0	0,0
Ogn løntakaranna, roknað (eftir 40% skatt)	Eftirskattað	5,8	6,0
	Forskattað	0,0	1,6
Ogn løntakaranna tilsamans, roknað (eftir 40% skatt, forskattað og eftirskattað)		5,8	7,6
Bruttotjóðarúrtøkan		13,3	16,9
Eftirlønarpensparing, roknað (eftir 40% skatt) í % av BTÚ		44%	45%

Viðm.: Búskaparráðið hevur savnað upplýsingar frá ymsum keldum, m.a. gjøgnum telefon. Fyrivarni má takast fyri tí heilt nágreiniliga neyvleikanum (tølini eru uppgjørd sum mia. kr.). Talið fyri føroyskar peningastovnar er partvíst mett. Tað er ikki ósannlíkt, at onkur av svarpersónunum hevur upplýst tøl fyri 2016 í staðin fyri 2015.

Kelda: Tryggingareftirlitið, peningastovnar, upplegg frá feløgnum via telefon, Hagstovan og Búskaparráðið.

Tað er tískil viðkomandi at sammeta føroysku pensiónsuppsparingina við hana hjá øðrum tjóðum. Talva II 1 vísir eina uppgerð av føroysku pensiónsuppsparingini, har tølini eru sett í mun til bruttotjóðarúrtøkuna (BTÚ). Eftir roknaðan skatt var føroyska pensiónsuppsparingin 45% av BTÚ.

Taka vit Danmark sum dømi til sammetingar, verður roknað við, at danska pensiónsuppsparingin í 2015 eftir skatt svaraði til umleið 150% av BTÚ. Vanliga verður roknað við, at vinnulívskapitalurin hevur eitt virði, sum svarar til 300% av BTÚ²⁵.

²⁴ Í Føroyum er ikki møguligt at gera upp ognarbýtið hjá einstaklingum ella húskjum. Í Danmark varð hetta møguligt frá 2014 við samankoyring av telduskráum, sí Skatteministeriet (2016): Fordeling og incitament 2016. Í Føroyum hava vit onga virðismeting av fastgnum og harumframt er pensiónsuppsparing føroyinga í útlendskum pensiónsfeløgum ókend. Millum annað tí er ein uppgerð av ognarbýtinum ikki møgulig í Føroyum.

²⁵ Andersen, Torben M. (2016) op.cit.1

Tískil kunnu vit leysliga rokna við, at danskir løntakarar sum pensiónsuppspararar eiga eitt virði, sum svarar til helmingin av vinnulívskapitalinum í landinum. Hesin ognarrættur er sjálvsagt ikki beinleiðis; eisini er ein stórur partur av donsku pensiónsuppsparingini staðsettur í útlenskum virðisbrøvum, og útlendingar hava eisini tilsvandi ognarrætt í donskum virkjum. Í stødd er danska pensiónsuppsparingin nøkulunda umboðandi fyri pensiónsuppsparingina í okkara grannalondum.

Sum tað framgongur av talvu II 1, er føroyska pensiónsuppsparingin ikki á sama støði sum tann hjá dønum. Eftir skatt og sett í mun til BTÚ, er føroyska pensiónsuppsparingin runt roknað bert ein triðing av tilsvandi donsku pensiónsuppsparingini.

Hetta hevur eisini sín týdning fyri spurningin um javna og ójavna, nevniliga tá komandi føroyskir pensionistar skulu sammeta seg við komandi pensionistar í okkara grannalondum. Føroysku pensionistarnir fara – alt annað líka – ikki at taka ímóti somu stødd av kapitalinntøkum sum pensionistarnir í okkara grannalondum, og fara teir heldur ikki at kunna loyva sær tað sama, tá tað snýr seg um privata nýtslu.

Lutfalsliga lítil upphæddin í pensiónsuppsparing í Føroyum hevur týdning fyri fíggjarligan ójavna og fyri fíggjarliga haldfærið, tá aldurssamansetingin fer at broytast stórliga.

Búskaparráðið hevur fyrr ávíst, at tann haldfærisavbjóðing, sum almenni geirin stendur yvir fyri, kann forklárast við, at okkum tørvar meira vinnulív til at halda uppi almenna geiran.

II 3 Búskaparvækstur og avleiðingar fyri ójavn

Tøknilig frambrot og nýtslan av nýggjari tøkni ger tað møguligt at framleiða fyri lægri kostnað enn áður og bíligari at uppfínna og framleiða nýggjar vørur og tænastr. Hetta tvinnar við fríhandli ger, at prís elastiskar vørur (vanliga nevndar luksúsvørur) kunnu seljast fyri lægri prís til ein vaksandi marknað.

Í sambandi við hesa tvinnan av tøkniligum frambrotum og marknaðarbúskapari hevur hugtakið "disruption", ið merkir "avbrot", ofta verið brúkt. Uttan at nýta heitið disruption, hevur Búskaparráðið í undanfarnum frágreiðingum viðgjørt týðningin av hesum hugtaki í samband við viðgerð av evnunum tøkni menning, produktivitetsvækstur og arbeiðsvirkni²⁶. Ein eitt sindur øðrvísi endurtøka og útdýpan av hesum evni er tí upp á sítt pláss.

Niðanfyrirstandandi samanhangur ger seg galdandi, tá talan er um búskaparvækstur (prosentvísan vøkstur í BTÚ í føstum prísnum):

Prosentvísan vøkstur í BTÚ í føstum prísnum (búskaparvækstur) ≈ prosentvísan vøkstur í arbeiðsproduktiviteti (tvs. virðisøking pr. arbeiðstíma) + prosentvísan vøkstur í arbeiðsvirkni ("employment")²⁷.

Vit kunnu sostatt - sæð út frá hesum givna sjónarhorni - rokna búskaparvækstur sum eina avleiðing av vøkstri í produktiviteti og arbeiðsvirkni.

Hetta merkir, at er vøksturinn í BTÚ 2% og vøksturinn í arbeiðsproduktiviteti 2%, er hetta einstýðandi við ein nullvøkstur í arbeiðsvirkni.

Hetta merkir eisini, at er vøksturinn í BTÚ 0% og vøksturinn í arbeiðsproduktiviteti 2%, er hetta einstýðandi við ein vøkstur í arbeiðsvirkni áljóðandi -2%.

Búskaparvøksturinn í % má tískil vera størri enn arbeiðsproduktivitetsvøksturinn í %, um har eisini skal verða vøkstur í arbeiðsvirkninum í % (t.e. ein lækking av arbeiðsloysinum).

Produktivitetsvækstur stavar í høvuðsheitum frá gagnnýtslu av teirri mest framkomnu tøkni og leiðir sostatt beinleiðis til búskaparvækstur. Tað er ringt at síggja, hvussu nakað kann steðga produktivitetsvøkstri - virki, sum ikki nýta mest hóskandi tøkni, yvirliva ikki í kappingini.

Eftirspurnarsíðan í búskapinum er eins avgerandi fyri búskaparvøksturinn sum útboðssíðan. Sum nevnt ger produktivitetsvækstur tað møguligt at lækka prísinn á prís elastiskum og inntøkuelastiskum vörum og tænastr²⁸, herundir nýggjum vörum og tænastr. Avleiðingin av hesi prís lækking verður vøkstur í sølu, virðisøking og inntøku/keypiorku, herundir eisini størri keypiorka millum fólk til keyp av øðrum vörum. Flestallar nýggjar vørur og tænastr gerast við tíðini prís-ó elastiskar neyðsynjarvørur, sum fólk ikki kunnu vera fyri uttan, og verða tær við tíðini avloystar av nýggjum prís-elastiskum vörum og tænastr. Vøkstur í arbeiðsvirkni er sostatt treytað av "konsumerismu", sum er heitið fyri hugburðin og atferðarmynstrið "keyp nýtt og tveit burtur".

Tøkniligar broytingar saman við produktivitetsvøkstri elva sostatt til hægri materielt vælferðarstöði og búskaparvækstur. Marknaðarbúskapur og fríhandil við teimum áður nevndu fyra frælsunum styðja upp

²⁶ Búskaparráðið, Búskaparfrágreiðing á heysti 2013, síða 10.

²⁷ Vit hava: Y =real BTÚ ella real virðisøking, L =arbeiðir arbeiðstímar, Y/L =arbeiðsproduktivitetur og identitetin $Y = (Y/L) * L$. Vit nýta natúrligu logaritmunna sum approksimatió til differentiering (er forsvarlig tá broytingarnar eru smáar): $\ln Y = \ln (Y/L) + \ln L$. Frá hesum kunnu vit útleiða, at %-vísan vøkstur í BTÚ í føstum prísnum (búskaparvækstur) ≈ %-vísan broyting í arbeiðsproduktiviteti + %-vísan broyting í arbeiðsvirkni. Yvir tíð kann eisini ein ávirkan vera millum hesi tvey seinastu liðini, soleiðis at arbeiðsproduktivitetsvækstur gjøgnum eina vinnuliga transformatió veksur um arbeiðsvirknið.

²⁸ Prís elastiskar vørur og tænastr eru vanliga eisini inntøkuelastiskar.

undir hesa tilgongd og hendan vøkstur við at herða um kappingina og við givnari spesialisering í framleiðsluni at vaksa um støddina og útbreiðsluna av marknaðinum.

Sostatt skapar hendan tilgongd við búskaparvøkstri vanliga grundarlag fyri nýggjum stórvum, ið troðka burtur onnur ikki-kappingarfør stórv. Krøvini til førleikar í nýggju stórvunum eru vanliga øðrvísi og hægri.

Henda yvirgongd frá ikki-kappingarførum til nýggj og kappingarfør stórv verður vanliga ikki lúkað uttan transformatións-trupulleikar, ið krevja tíð og ofta nógvur kvalir (smb. hugtakinum disruption), men sum tað móguliga við serligum arbeiðsmarknaðartiltøkum ber til at gera nakað við. Í øllum førum er ringt at seta tøl á tey materiellu og ómateriellu vælfærðartap, ið standast av fullari ella partvísari avbyrging frá arbeiðsmarknaðinum hjá nógvum yrkis- og samfelagsbólum. Bíligari vørur bera ikki í bótuflika fyri mistum starvi. Ein kanning hjá altjóða ráðgevingarfyrirkunni McKinsey & Co. benda á, at hesir transformatións-trupulleikar hava verið vaksandi seinastu tvey áratíggjuni²⁹.

Umframt at skapa nýggj arbeiðspláss elvir henda tilgongd sum nevnt til avbrot í arbeiðsvirkninum hjá nógvum bólum á arbeiðsmarknaðinum (mugu finna sær nýtt starv) ella í ringasta føri útilokan frá arbeiðsmarknaðinum vegna vantandi starvsmøguleikar. Hesi avbrot fevna eisini um, at nógv annars ókappingarfør stórv verða flutt frá hálønarlondum til láglønarlond. Um hesi avbrot við mistum stórvum vegna vaksandi automatisering fara at gerast álvarsamari enn áður, fer tíðin at vísa.

Hjá summum bólum á arbeiðsmarknaðinum kann vera talan um eina arbeiðsmegis-reservu (innlendsk ella útlendsk), sum stendur í eini undirbjóðingarstöðu í mun til verandi arbeiðsmegi. Hetta ger, at ávísir bólkar á arbeiðsmarknaðinum ikki hava havt tað inntøkuframgongd sum aðrir.

Eitt nú tá roynt verður at fáa eitt stórt tal av flóttafólkum ella tilflytarum út á arbeiðsmarknaðin, fer hetta – alt annað líka³⁰ – ikki at bera til, uttan at tað trýstir niður lönirnar hjá ávísam øðrum bólum á arbeiðsmarknaðinum. Ein av avleiðingunum gerst tey sonevndu "working poor". Hugtakið working poor fevnir um fólk við fulltíðararbeiði og eini lönarsamsýning, sum tey ikki kunnu liva sámiliga av.

Dømini um disruption eru óteljandi. Eitt nú Kodak (ljósmyndatøka), býurin Detroit (fyrr bíldnaður), postverk, dagbløð, flakavirki, smáhandlar, landbúnaðarvirki, útróður, o.m.a.

Í hesum vinnum, ið eru við at gerast ókappingarførar, kann produktiviteturin hjá tí einstaka ikki vera serliga stórur, og lönarsamsýningin má vera tilsvarandi lág. Hetta eggjar starvsfólkunum í hesum vinnum til at finna sær arbeiði innan aðrar vinnur.

Ein stórur partur av ójavnanum í inntøkum og ognu í ríku londunum stavar frá hesi vinnuligu transformatións-tilgongd, sum ikki kann steðgast, líka so lítið sum produktivitetsvøkstur kann steðgast. Meðan summi, og ofta nógv, gerast fátæk í hesi tilgongd, gerast onnur – tey eru lutfalsliga fá í tali – mógvandi við at gagnnýta nýggju møguleikarnar í samfelagsumbroytingini.

Hesir umrøddu transformatións-trupulleikar og avbrot hava so stóran týðning, av tí at arbeiði og arbeiðsvirkni hava so stóran týðning, og tí at síðstnevndu eru so trupul at styðja uppundir við búskaparligum amboðum. Tað er ringt at finna nakran annan brygdil (variabul) í samfelagsbúskapinum, sum: (1) er so broytiligur sum arbeiðsvirknið, (2) er so ávirkiligur av búskaparligum umstøðunum sum arbeiðsvirknið og (3) hevur so nógv og stór árin á aðrar tættir og geirar í búskapinum sum arbeiðsvirknið. Harafturat er týðningurin og relevansurin av arbeiði og arbeiðsvirkni fyri einstaklingin eyðvitaður; hann er avgerandi fyri sjálvsmeting og identitet-kenslu hins einstaka, og fyri eitt land er hann avgerandi fyri inntøkur almenna geirans og fíggarliga haldførið. Tá fólk fara frá ongum arbeiðsvirkni til arbeiðsvirkni sparir hitt almenna útreiðslur, samstundis sum hitt almenna fær fleiri

²⁹ McKinsey Global Institute (2011) An Economy that works: Job creation and America's future, McKinsey & Company, s. 13-17. Kann takast niður frá alnótini.

³⁰ "Alt annað líka", tvs. fortreytin er at eftirspurningurin eftir tí, sum hesi fólk skulu framleiða, ikki veksur.

skatta- og avgjaldsinntøkur. Her hava vit sostatt eina "dupulteffekt". Ikki minst hevur tað týdning at øki við stórum arbeiðsvirkni trekkja fólk til sín, meðan tað øvugta hendir í økjum við arbeiðsloysi.

II 4 Ójavna sambandið millum produktivitet og realløn

Vanliga verður roknað við, at fríu marknaðarkreftirnar styðja upp undir, at ein produktivitetsvøkstur í vinnuni eisini ber við sær ein reallønurvøkstur hjá teimum, sum starvast í vinnuni. Undirbjóðing/yvirbjóðing viðvíkjandi arbeiðsmegi kann sum áður nevnt taka burtur ein møguligan samanhag í tí langa siktinum millum produktivitet og realløn.

Eisini kunnu vit vanliga rokna við, at ein produktivitetsvøkstur í vinnuni leiðir til ein tilsvarendi lønarvøkstur hjá fólki í almennari tænaðu. Verða tey alment løntu eftirbátar í lønargongdini, fer tað at gerast trupult at manna størvini í almenna geiranum. Útrokningar Búskaparráðsins av fíggarliga haldføri almenna geirans bygdu á hesar omanfyri nevndu fortreytir³¹.

Hetta merkir, at ein produktivitetsvøkstur í vinnuni skapar grundarlag fyri inntøkuvækstri (skattainntøkum) hjá almenna geiranum, men útreiðslurnar/kostnaðirnir hjá almenna geiranum plaga í longdini at vaksa samsvarandi inntøkunum.

Bert í tann mun produktivitetsvøkstur eftir eina vinnugreinaliga tillaging veksur um arbeiðsvirknið (tvs. skapar nýggj skattgjaldandi arbeiðspláss), gevur hann íkast til betri fíggarligt haldføri. Eitt undantak er "heilsubetri elding", ið betrar haldførið³².

Hinvegin kann ein produktivitetsvøkstur í sjálvum almenna geiranum (í framleiðsluni til almenna nýtslu) betra fíggarliga haldførið, um so er at sama framleiðslan til almenna nýtslu kann gerast við færri starvsfólkum, og uttan at tey eftirverandi starvsfólkini fáa eina tilsvarendi lønarhækking. Vit rokna her við, at almennu lønirnar fylgja lønargongdini í privata vinnulívsgeiranum.

Avgerandi fyri ein slíkan produktivitetsvøkstur má tískil vera ein betri nýtsla av nýggjari tøkni við tí endamáli at fremja sparingar innan almenna geiran; sparingar sum sjálvsagt merkja færri arbeiðspláss.

Sparitiltøk innan t.d. heilsuverkið við at fáa starvsfólkið til at "renna skjótari" byggja á eina misfatan av, hvat produktivitetsvøkstur merkir sum fortreyt fyri sparing. Produktivitetsvøkstur merkir, at nýtsla av nýggjari tøkni ger tað møguligt at fáa meira á skaftið við minni ella óbroyttum arbeiðsvirknisinnsatsi.

³¹ Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2015, síðu 58.

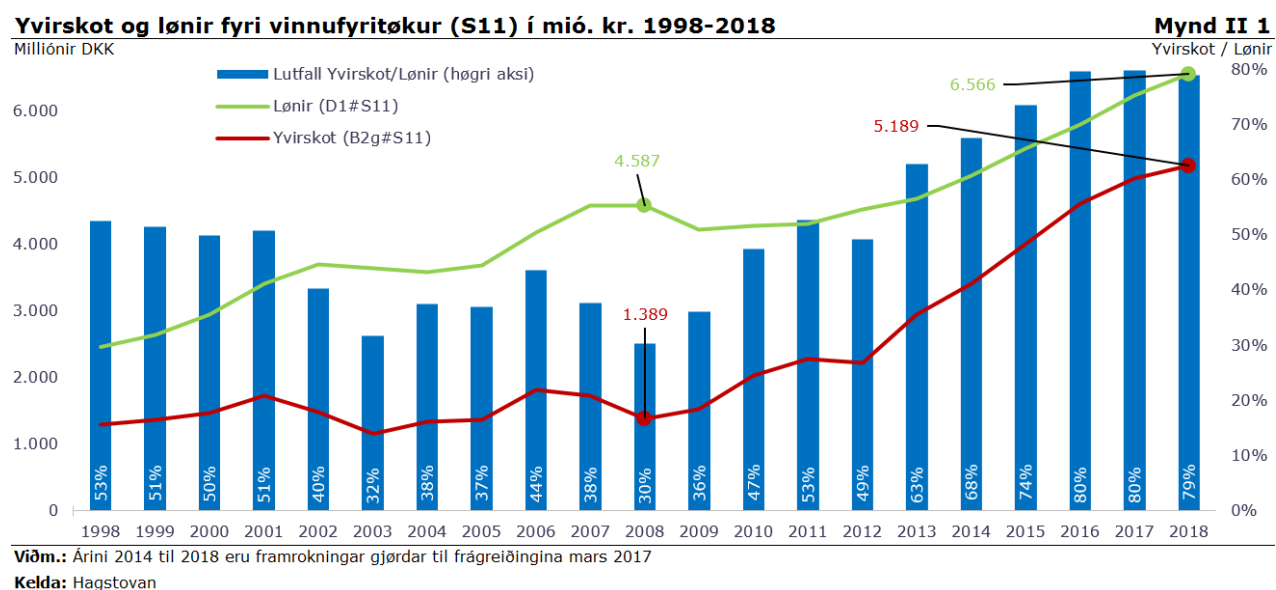
³² "Heilsubetri elding" kann við góðum vilja tulkast sum eitt slag av produktivitetsvækstri frá fyrirbyggjandi innsatsinum á heilsuøkinum; at seta tøl á innsatsin sum "input" og samsvarandi úrslitum sum "output" má roknast ómøguligt. Tí kann hetta ikki handfarast sum produktivitetsvøkstur í búskaparligum útrokningum.

II 5 Ábendingar um broytandi lutfall millum lön og kapitalvinning

Mynd II 1 vísir yvirskot og lönir fyrri vinnufyrirøkum (tó ikki íroknað fíggjaryfirøkum) í mió. kr. frá 1998-2013.

Vit síggja, at lønirnar í vinnufyrirøkum vuku nógv fram til fíggjarkreppuna í 2007-08. Harnæst fullu tær, og vóru tær í 2013 einans góðar 100 mió. kr. hægri enn í 2008. Hetta svarar til ein vøkstur uppá 2,3%, ið umboðar eitt fall í realum virði av lønunum vegna prís-vøkstur 1. kv. 2008 – 1.kv. 2013 á 6,5%. Árin 2014-16 var ein størri vøkstur í lönargjaldingunum, eisini realt.

Yvirskot í vinnufyrirøkum var stagnerandi frá 1998 fram til 2008, men er vaksið stórliga síðan 2008. Talan er um meira enn eina tvífolding í virkis-yvirskoti frá 1389 mió. kr. til 2948 mió. kr., svarandi til ein vøkstur uppá 112%. Tendensurin frá árunum 2009-13 heldur fram árin frá 2014.

Lutfallið millum virkis-yvirskot og lönir er vaksið frá 30,3% í 2008 til 62,8% í 2013 og til 80% í 2016. Orsøkin til hesa lutfalsliga stóru broyting síðan 2008 eru stóru vinningarnir í uppsjóðarvinnuni og alivinnuni seinastu árin. Hesi avlop eru í størri mun fallin kapitaláðanarunum í lut (serliga í alivinnuni) og ikki lóntakarunum, og ei heldur náttúrukapitalinum sum føroyska felagsogn ella lunnindi.

II 6 Samanbering av lyklatalum fyri inntøkubýti

Talvurnar II 2 og II 3 vísa tvey ymisk mát fyri inntøkuójavna í Føroyum og í sjei av grannalondunum. Talva II 2 vísir gini-lutfallið fyri "javnvirðisinntøku" árinum 2009-2014. Týðningurin av hugtakinum javnvirðisinntøka verður lýst í niðanfyri standandi tekstkassa.

Gini-tøl fyri javnvirðisinntøku 2009-2014	Talva II 2					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Føroyar	19,3	20,2	21,6	22,7	22,7	22,6
Ísland	29,6	25,7	23,6	24,0	24,0	22,7
Danmark	26,9	26,9	26,6	26,5	26,8	27,7
Noregi	24,1	23,6	22,9	22,5	22,7	23,5
Sviaríki	24,8	24,1	24,4	24,8	24,9	25,4
Finland	25,9	25,4	25,8	25,9	25,4	25,6
Stóra Bretland	32,4	32,9	33,0	31,3	30,2	31,6
Týskland	29,1	29,3	29,0	28,3	29,7	30,7

Viðm.: Um javnvirðisinntøku sí tekstkassa II.1 og um samanberingslíkindi, sí tekstkassa II.2.

Kelda: Hagstova Føroya

Gini-lutfallið lýsir ójavnan í einum inntøkubýti ella einum ognarbýti. Um býtið er heilt javnt, er gini-talið null. Er hinvegin býtið heilt ójavnt, við tað at ein einstakur hevur alla inntøkuna ella ognina í landinum, er gini-talið 100. Sostatt hava vit samanhangin, at tess størri gini-talið er, tess ójavnari er býtið, og øvugt.

Tekstkassi 4 Hvat er javnvirðisinntøka (ekvivalent inntøka)?

Fyri at kunna samanbera øll húski uttan mun til stødd og fyri at finna nýtslumøguleikarnar hjá tí einstaka í húskinum, er neyðugt at umrokna ta tøku inntøkuna í samsvari við, hvussu húskið er samansett. Tvs. at neyðugt er at útrokna eina samanberiliga javnvirðisinntøku (equivalent income) fyri hvønn einstakan í húskinum.

Til at útrokna javnvirðisinntøku kunnu nýtast ymiskir hættir. Hagstovan hevur valt at nýta ES-háttin, sum liggur tætt upp at OECD-háttinum. Hetta er eisini hátturin, ið nýttur verður í Norðurlondum.

Javnvirðisinntøka er inntøkan hjá tí einstaka, tá atlit eru tikin til støddina á húskinum hjá viðkomandi, t.e. hvussu nógv vaksin og hvussu nógv børn eru í húskinum. Inntøkan hjá húskinum sigur meiri um, hvørjar nýtslumøguleikar tey einstøku í húskinum hava enn inntøkan hjá tí einstaka ger. Eitt stórt húski má hava størri samlaða inntøku enn eitt lítið húski, tí tað kostar meiri at uppihalda einum stórum húski. Men samstundis eru eisini fyrirminir í einum stórum húski. Eitt húski við fimm fólki skal ikki rinda alt fimm ferðir (t.d. el, olju, ravmagn, hvítvørur o.s.fr.)

Roknidømi:

Tá javnvirðisinntøkan verður útroknað, verða persónarnir í húskinum vígaðir ymiskt. Tann fyrsti vaksni telur 1, næsti vaksni telur 0,5 og børn undir 14 ár telja 0,3.

Dømi: Vit hava tvey húski, har annað er ein stakur persónur uttan børn, við eini tøkari inntøku á 200.000 krónur, og hitt eitt húski við tveimum vaksnum við tveimum børnum og eini tøkari inntøku tilsamans upp á 420.000 kr. Tann staki hevur eina javnvirðisinntøku upp á 200.000 kr. (200.000 kr./1). Í seinna húskinum skal inntøkan vígast: 1 fyrsta vaksna, 0,5 fyrsta næsta vaksna og 0,3 fyrsta hvørt barnið. Samlaða inntøkan hjá hesum húskinum skal so býttast við 2,1 (1+0,5+0,3+0,3) fyri at fáa javnvirðisinntøkuna hjá hvørjum persóni. Í hesum døminum verður javnvirðisinntøkan hjá seinna húskinum 420.000 kr./2,1. Tað gevur eisini 200.000 kr. Sostatt eru einstaklingarnir í báðum húskjunum í somu støðu og hava somu nýtslumøguleikar – hjá øllum einstaklingum er javnvirðisinntøkan 200.000 kr. Tvs. øll í húskinum, børn sum vaksin, fáa tillutað somu javnvirðisinntøku.

Talva II 2 bendir á, at í Føroyum hava vit eitt javnari inntøkubýti enn í grannalondunum. Av talvuni síggja vit eisini, at ójavnin er nógv størri í Bretlandi og Týsklandi enn í norðurlondunum. Hesin munur stavar ivaleyst frá viðurskiftum á arbeiðsmarknaðinum, herundir frá teimum fyrr umrøddu viðurskiftunum við "working poor". Talvan vísir eisini, at ójavnin fyri Føroya viðkomandi hevur verið vaksandi frá 2009-2012, men var nøkulunda óbroyttur árinum 2013-14.

Um fleiri fólk við heilt stórarí ársinntøku fluttu til Føroya at búgva, vildi ójavnin og gini-talið blivið størri, men hetta hevði ikki neyðturviliga í øllum førum havt við sær neiligar avleiðingar fyri føroyska búskapin.

Tekstkassi 5 Samanberingslíkindi:

Tølini fyri Føroyar eru fingin til vega við samankoyring av telduskráum á Hagstovu Føroya, og har Hagstovan samstundis hevur lagt seg neyvt eftir at rokna livikorsmátini eftir ES-leisti, soleiðis at tølini kunnu samanberast fyri luttakandi lond og yvir tíð. Tølini fyri hini londini eru fingin frá EUROSTAT (hagstovuni hjá ES), og hesi tøl eru eisini innsavnað og uppgjörd soleiðis, at sammeting er møgulig fyri lond og yvir tíð. Skattaskipanirnar eru tó ymiskar í londunum. Hetta setir nakrar avmarkingar, tá sammett verður millum lond, men tó ikki størri avmarkingar enn at sammetingar kunnu verða gjørdar viðvíkjandi høvuðsgongd.

Fimtingslutfall fyri javnvirðisinntøku

Talva II 3

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Føroyar	2,7	2,8	3,0	3,1	3,2	3,1
Ísland	4,2	3,6	3,3	3,4	3,4	3,1
Danmark	4,6	4,4	4,0	3,9	4,0	4,1
Noregi	3,5	3,4	3,3	3,2	3,3	3,4
Sviaríki	3,7	3,5	3,6	3,7	3,7	3,9
Finland	3,7	3,6	3,7	3,7	3,6	3,6
Stóra Bretland	5,3	5,4	5,3	5,0	4,6	5,1
Týskland	4,5	4,5	4,5	4,3	4,6	5,1

Viðm.: Um javnvirðisinntøku, sí tekstkassa II.1 og um samanberingslíkindi, sí tekstkassa II.2.

Kelda: Hagstova Føroya

Talva II 3 vísir fimtingslutfallið fyri javnvirðisinntøku árinum 2009-2014 fyri Føroyar og sjeið onnur lond.

Eins og gini-lutfallið er fimtingslutfallið, ella 80/20-mátið, eitt mál fyri ójavna/javna. Fimtingslutfallið vísir ójavnan/javnan út frá einum øðrum sjónarhorni enn gini-talið. Fimtingslutfallið verður roknað út sum lutfallið millum (1) miðal-javnvirðisinntøkuna hjá fimtapartinum av fólkunum við hægstu miðal-javnvirðisinntøkunum og (2) miðal-javnvirðisinntøkuna hjá fimtapartinum av fólkunum við lægstu miðal-javnvirðisinntøkunum. Hetta merkir, at tess størri talið fyri fimtingslutfallið er, tess størri er ójavnin í býtinum, og øvugt.

Talva II 3 bendir aftur á, at inntøkubýtið í Føroyum er og hevur verið sera javnt sammett við norðurlondini og eisini tey stóru europeisku londini Bretland og Týskland, sum bæði hava nógva størri ójavna enn norðurlond. Talva II 3 vísir eisini, at ójavnin Føroya viðkomandi hevur verið vaksandi millum 2009-2012, men var nøkulunda óbroyttur árinum 2013-14.

Ábendingin um, at inntøkubýtið er javnari í Føroyum enn í hinum londunum, verður kanska eisini undirbygt av, at sambandið millum inntøku og íbúðarstaðsetingar ikki er so sjónligt í Føroyum sum í flestøllum øðrum londum, ið vit kenna.

II 7 Samanbering av máti fyri fátækraðáða og fátækraglopp

Eitt er ójavni í inntøkubýti. Eitt annað er fátækraðáði og fátækraðáði. Talva II 4 vísir prosentpartin av fólkinum í fátækraðáða í norðurlondunum og Týsklandi og Bretlandi árinum 2009 til 2014.

Í tekstkassa II 3 er greitt frá, hvussu fátækraðáði verður útroknaður. Sum greitt frá í hesum tekstkassa, er mátið fyri fátækraðáða nakað annað enn gini-tal og fimtingslutfall. Felags fyri hesi mál fyri ójavna og fátækraðáða er tó, at tey byggja á árliga inntøku. Meðan tilflyting av nøkrum heilt fáum múgvandi fólki við t.d. 1 mia. kr. í ársinntøku hevði vaksið um bæði gini-tal og fimtingslutfall, hevði ein slík tilflyting so at siga onga ávirkan havt á prosentpartin av fólkinum í fátækraðáða.

Prosentpartur av fólkinum í fátækraðáða

Talva II 4

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Føroyar	8,8	8,5	9,0	10,0	10,3	10,8
Ísland	10,2	9,8	9,2	7,9	9,3	7,9
Danmark	13,1	13,3	12,1	12,0	11,9	12,1
Noregi	11,7	11,1	10,4	9,9	10,9	10,9
Sviaríki	13,3	12,9	14,0	14,2	14,7	15,1
Finland	13,8	13,1	13,7	13,2	11,8	12,8
Stóra Bretland	17,2	17,1	16,2	16,0	15,9	16,8
Týskland	15,5	15,7	15,9	16,1	16,2	16,7

Viðm.: Um javnvirðisinntøku, sí tekstkassa II.1 og um samanberingslíkindi, sí tekstkassa II.2.

Kelda: Hagstova Føroya

Tekstkassi 6 Fátækraðáði

Mest brúkt mátið fyri fátækraðáði nevnist á enskum "at-risk-of-poverty". Hetta er eitt útroknað mál fyri, hvussu stórir partur av borgarunum eru í sonevndum fátækraðáða. Parturin av borgarum, ið veruliga eru fátækir, er nakað annað - hendan partin kenna vit ikki uttan at spyrja borgaran sjálfan um aðrar upplýsingar, umframt um inntøkuupplýsingar.

Einans peningainntøkur verða tiknar við í mátið:

Tá fátækraðáði verður útroknaður, er tað bara peningainntøkurnar hjá borgarum og húskjum, ið verða tiknar við í roknið (íkkj ogn og almennir nýtsluáðóðar). Peningainntøka er allur tann peningur, sum er fingin til vega í árinum, og sum persónurin ella húskið hevur tókt til nýtslu. Inntøkan hjá einum persóni ella húski kann sjálvsagt koma frá ymiskum keldum (løn, virkisvirkot, inntøkuflýtingar frá tí almenna, ognarinntøkur o.s.fr.). Áðóðar frá almennari nýtslu verða ikki tiknar við sum inntøka - til dømis ókeypisk læknahjálp, ókeypisk stovnspláss, ókeypisk flutningur o.s.fr. Ogn verður ikki tikin við, men bert avleiddu inntøkurnar av ogn (t.d. rentur).

Í ES verður **markið fyri fátækraðáða** útroknað sum **60% av medianini av javnvirðisinntøkuni – tvs. 60% av mið-javnvirðisinntøkuni** (sí tekstkassa II 1 um javnvirðisinntøku). Mið-javnvirðisinntøkan er tann javnvirðisinntøkan, sum skilir talið av borgarum í tveir eins stórar partar, soleiðis at eins nógv eru omanfyri sum niðanfyri mið-javnvirðisinntøkuna. Føroyska mið-javnvirðisinntøkan í 2014 var 218.682 kr. Tey, sum lógu undir 60% av hesi mið-javnvirðisinntøkuni, vóru í fátækraðáða. Tað vil siga, at tey, sum lógu undir 131.209 kr. í 2014, vóru at rokna sum verandi í fátækraðáða.

Fyri at skilja fátækraðáðamarkið er tað av týðningi at skilja, at her er talan um **mið-inntøku** (median inntøku), sum avger fátækramarkið, og **íkkj miðal**-inntøkan í landinum. Eitt dømi: um Bill Gates flutti til Føroyar við allari sínari inntøku – ja so fingi vit við hesum máti neyvan fleiri fátøk. Hann hevði bert verið tann, sum legði seg ovast í ovaru helvt av borgarunum. Mið-inntøkan hevði ikki flutt seg nevnivert, og hevði sostatt heldur ikki havt ávirkað fátækraðáðamarkið.

Rokniðmi (sí eisini tekstkassa 1 um javnvirðisinntøku):

Fyri 2014 er markið fyri, nær ein er í fátækraðáða, ein roknað javnvirðisinntøka upp á 131.209 kr. Tað vil sum dømi siga, at:

ein stakur, sum hevur eina húskisvekt á 1, skal hava eina tøk inntøku á 131.209 kr. fyri ikki at fella undir markið; eitt húski við einum stökum við einum barni skal hava eina tøk inntøku á $131.209 \times 1,3 = 170.572$ kr. fyri ikki at fella undir markið fyri fátækraðáða; eitt húski við tveimum vaksnum og 3 børnum skal hava eina tøk inntøku á $131.209 \times 2,4 = 314.902$ kr. Á henda hátt kann haldast á at rokna fátækraðáðamarkið fyri allar húskisstøðdir.

Prosentparturin av fólkinum í fátækkraváða í Føroyum er og hevur verið lítil, tá sammett verður við hini norðurlondini, og serliga tá sammett verður við Týskland og Bretland. Hinvegin hevur hesin annars lítil prosentparturin í fátækkraváða fyri Føroya viðkomandi verið vaksandi frá 2009-2014.

Út frá føroysku tølunum fyri fátækkrarmark er rímiliga lætt at rokna út, at stakir pensionistar uttan aðra inntøku enn fólkapensión og fulla/partvísa AMEG-veiting lættliga kunnu detta niður um markið fyri fátækkraváða.

Fátækkragloppið ("poverty gap") er útroknað sum lutvísi munurin millum median javnvirðisinntøkuna (mið-javnvirðisinntøkuna) hjá teimum undir markinum fyri fátækkraváða og sjálvt markið fyri fátækkraváða. Tess størri lutvísi munurin er, tess longri liggur viðkomandi undir markinum fyri fátækkraváða. Hetta merkir, at tess størri prosenttalið fyri fátækkragloppið er, tess størri er møguligi fátækkraváðin, og øvugt.

Fátækkragloppið í %	Talva II 5					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Føroyar	13,2	13,4	13,1	11,7	11,9	12,5
Ísland	16,4	19,0	20,5	23,5	17,8	16,4
Danmark	18,4	21,6	20,5	19,5	23,5	18,5
Noregi	21,4	19,4	20,1	19,5	16,9	21,3
Sviaríki	20,3	19,7	18,5	18,9	19,8	20,4
Finland	15,1	13,8	13,5	15,0	15,0	13,9
Stóra Bretland	20,6	21,4	21,3	20,9	19,6	19,4
Týskland	21,5	20,7	21,4	21,1	20,4	23,2

Viðm.: Um fátækkraváða, sí tekstkassa II 3 og um samanberingslíkindi, sí tekstkassa II.2.

Kelda: Hagstova Føroya

Talva II 5 vísir fátækkragloppið í % fyri Føroyar og hini norðurlondini saman við Týsklandi og Bretlandi árinum 2009-2014. Talvan bendir á at viðvíkjandi fátækkragloppi liggja Føroyar best fyri, tá sammett verður við hini londini. Tá tað snýr seg um gongdina í fátækkragloppi frá 2009 til 2014, kann eingin greið niðurstøða gerast fyri Føroya viðkomandi.

Kapitul III Fíggjarpolitiskt haldføri

III 1 Demografiska gongdin og haldførið

Búskaparráðið legði fyrri tveimum árum síðani (í mars 2015) fram eina útrokning av haldførinum hjá almenna geiranum í Føroyum fram til 2051, t.e. ein framrokning av almennum inntøkum og útreiðslum og muninum harímillum fram til 2051. Sum flestøllum kunnugt vísti framrokningin, at føroyski almenni búskapurin ikki er haldførur í langa siktinum.

Hendan framrokningin av haldførinum var ein konsekvensútrokning og ikki ein prognosa. Framrokningin bygdi, sum tað týðningarmesta, á eina framskriving av fólkatálinum fram til 2051, og harumframt á ymsar aðrar fortreytir um samanhagir í føroyska búskapinum, herundir um óbroyttar politiskt ásettar "satsir" á inntøku- og útreiðslusíðu almenna geirans. Støðisárið var 2012, men tó fyrri nøkur talrað 2013. Slíkar útrokningar tí skulu sjálvandi takast við fyrivarni, men óvissan er neyvan stór hvat viðvíkur talinum av eldri fólki.

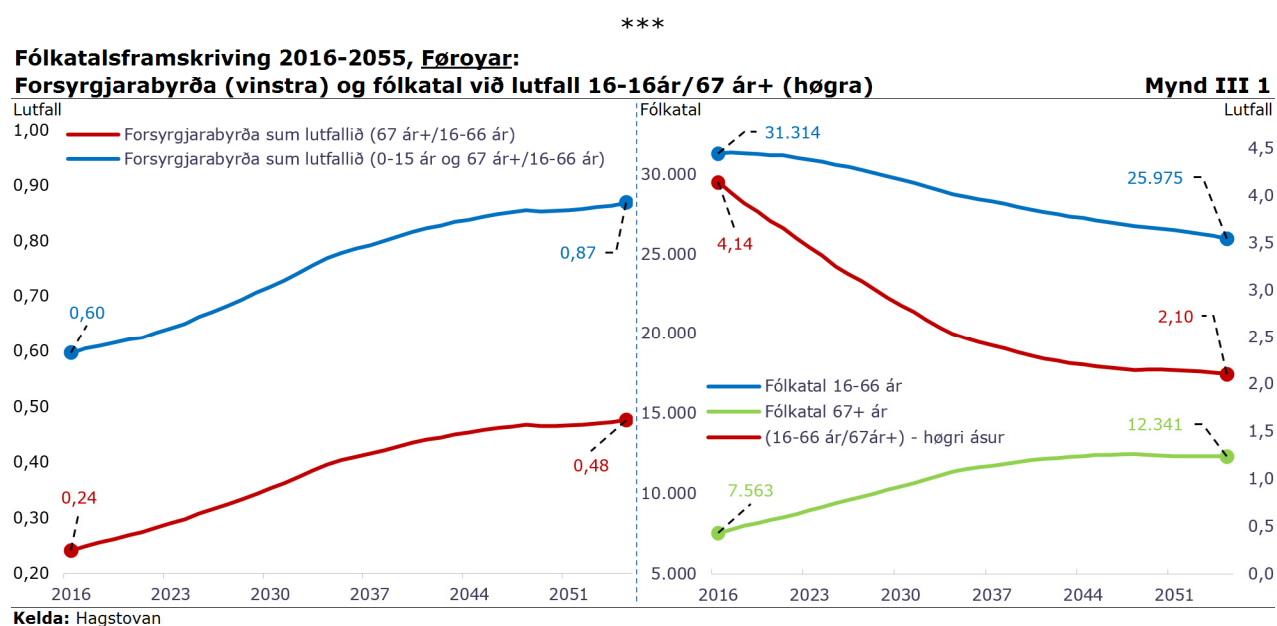
Mynd III 1 niðanfyrri gevur ein samandrætt av úrslitunum av hesum konsekvensútrokningum, har fortreytin er, at ongar týðandi nýskipanir verða gjørdar, ið ávirka framtíðarbúskapin hjá almenna geiranum.

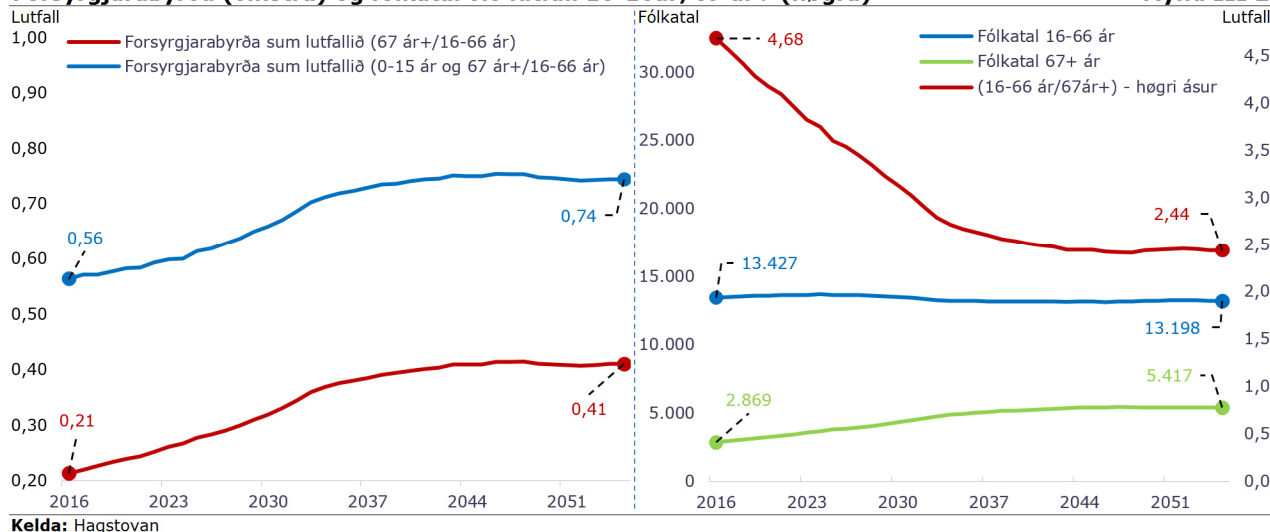
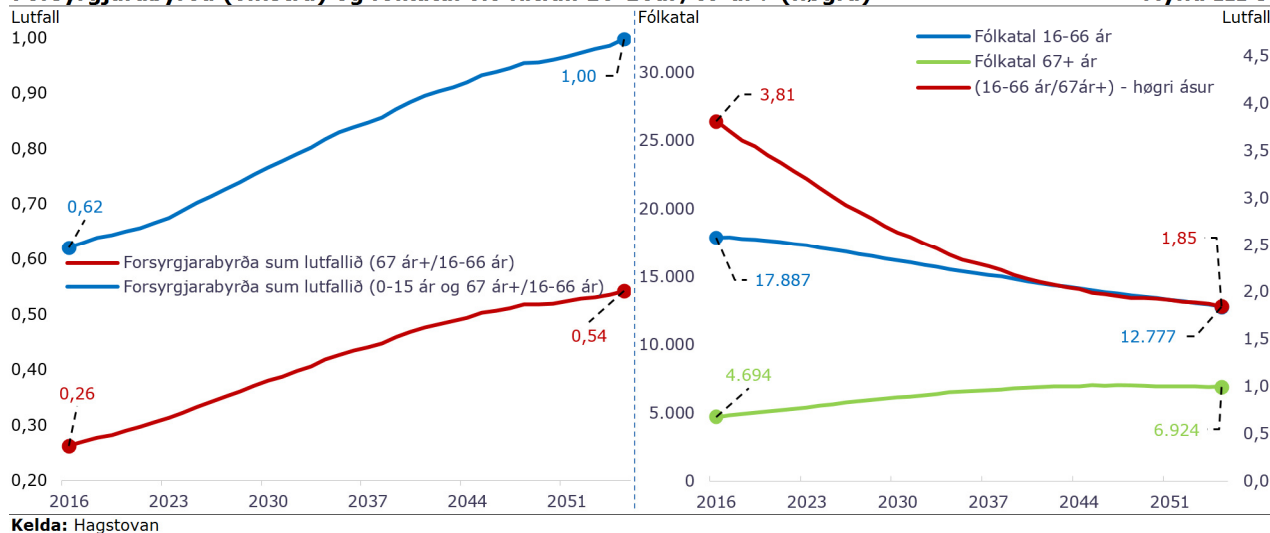
Mynd III 1 vinstrumegin vísir framskrivingina av almennum inntøkunum og útreiðslunum; millum hesar sæst eitt stórt og vaksandi glopp fram til 2051.

Mynd III 1 høgrumegin vísir sum strikumynd eitt vaksandi roknskaparligt hall, tvs. ein vaksandi mun millum inntøkur og útreiðslur fram til 2051. Hendan strikumyndin yvir framroknaða roknskaparúrslit almenna geirans er álíkt eini **slisku**. Slisku-líkið vísir, at støðan fer at gerast alsamt verri, um onki verður gjørt.

Annars hava konsekvensútrokningar við haldførismyndlinum víst, at: (a) ein hækking av pensiónsaldrinum, (b) størri inntøkur til hitt almenna við gjøldum fyrri loyvisrættindi og (c) ein fíggað broyting av pensiónsskattinum frá forskatting til eftirskatting, vildu gjørt stóran mun til tess at betra um haldførið. Harumframt er ivaleyst, at aðrar nýskipanir innan almenna geiran og vinnulívsgeiran fara at gerast neyðugar fyrri at fáa almenna geira búskapin haldføran.

Enn eru ongar broytingar í so máta gjørdar, og tí hava ongar grundir verið til at endurtaka útrokningarnar. Tó er ein nýggj fólkatálsframskriving gjørd. Hendan kemur sjálvsagt at liggja til grund fyrri eini komandi konsekvensútrokning viðvíkjandi haldførinum.

Fólkatalssframskriving 2016-2055, Tórshavn:
Forsygjarabyrða (vinstra) og fólkatal við lutfall 16-16ár/67 ár+ (høgra)
Mynd III 2

Fólkatalssframskriving 2016-2055, aðrar kommunur enn Tórshavn:
Forsygjarabyrða (vinstra) og fólkatal við lutfall 16-16ár/67 ár+ (høgra)
Mynd III 3

Myndirnar III 1 – III 3 viðvíkjandi nýggjastu fólkatalssframskrivingini lýsa tann týðning, ið demografiska gongdin hevur fyri fíggjarliga haldførið. Haldføristrupulleikin er í høvuðsheitum ein demografiskur trupulleiki. Við at skoða myndirnar III 1 – III 3 fáa vit høvi til at síggja hvussu haldføristrupulleikin gerst ein sjálvsøgd avleiðing av demografisku gongdini.

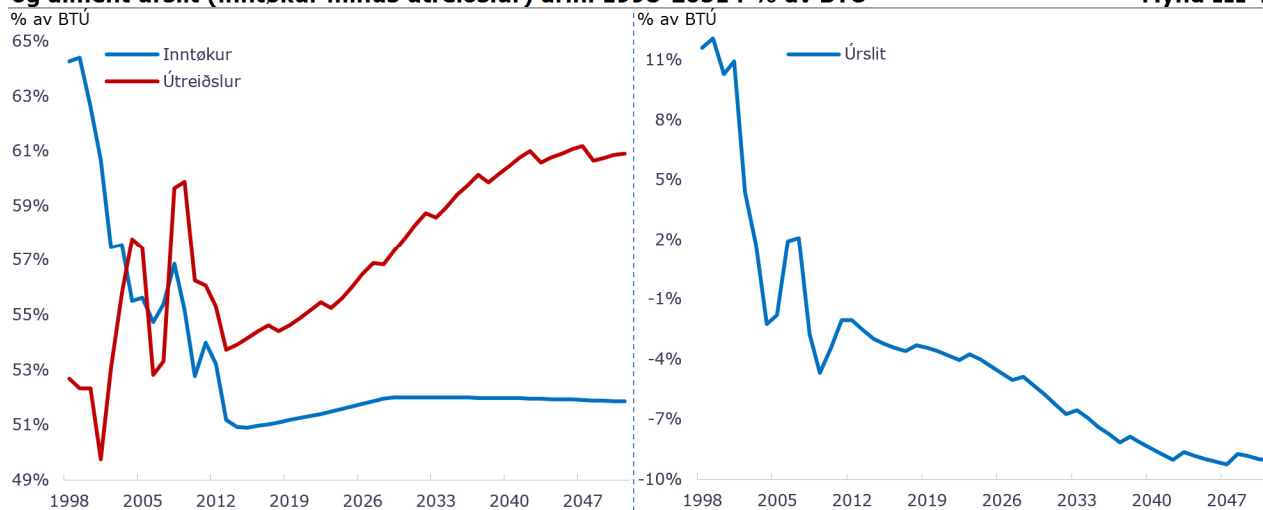
Myndirnar III 1-3 vísa til vinstru forsygjarabyrður sambært fólkatalssframskriving og til høgru fólkatal við lutfalli 16-66 ár / 67+ ár sambært fólkatalssframskriving.

Mynd III 1 vísir tøl fyri allar Føroyar árin 2016-55. Vit síggja, at fólkatalið millum 16-66 ár minkar við meira enn 4.000 og at talið av yvir 67 ára gomlum vaksir við umleið 5.000.

Mynd III 2 vísir somu støddir fyri Tórshavnar aleina, meðan mynd III 3 vísir somu støddir fyri allar aðrar kommunur samanlagt uttan Tórshavn. Vit síggja, at støðan hjá øllum kommunum uttan Tórshavn er sera avbjóðandi, meðan støðan hjá Tórshavn er betri enn fyri landið í miðal.

Staðfestar og roknaðar almennar inntøkur og útreiðslur og alment úrslit (inntøkur minus útreiðslur) árin 1998-2051 í % av BTÚ

Mynd III 4

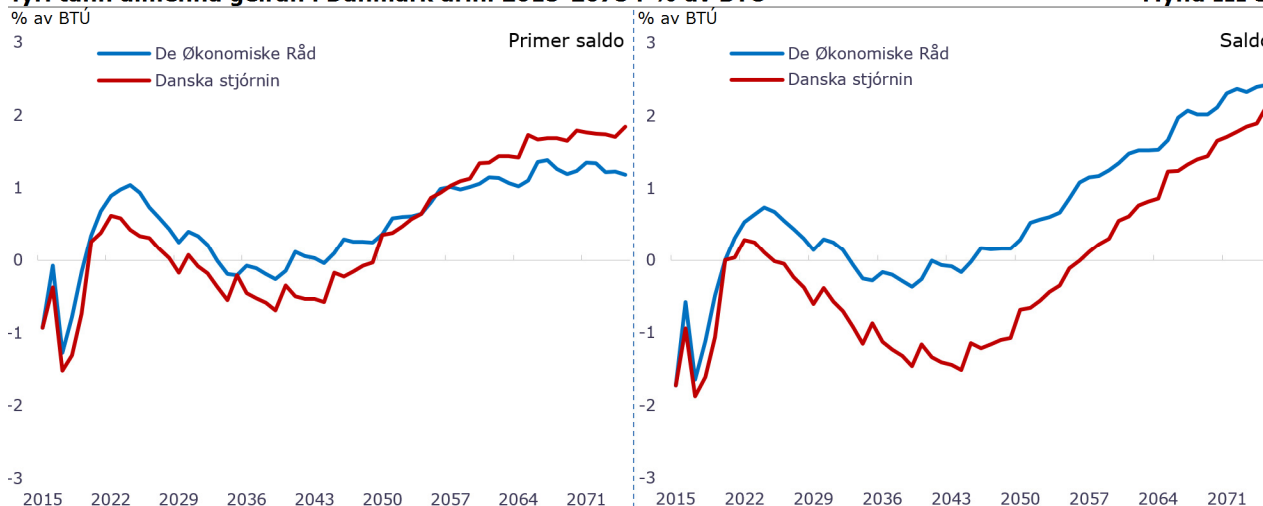
Kelda: Búskaparráðið, Búskaparfrágreiðing á vári 2015, s. 38-85

Tað kann vera áhugavert at sammeta strikumyndina fyrri úrslit almenna geirans í Føroyum (mynd III 1 til høgru), við eina tilsvarandi strikumynd fyrri úrslit almenna geirans í Danmark. Ein slík strikumynd er víst í mynd III 2.

Strikumyndirnar í mynd III 2 vísa ávíkavist framrokningar donsku stjórnarinnar og framrokningar danska búskaparráðsins av fíggjarliga haldførinum hjá almenna geiranum í Danmark. Hóast munur er á hesum tveimum útrokningum, so er samsvarið rættuliga stórt. Báðar kurvarnar líkjast eini **heingikoyggju**. Heingikoyggju-líkið vísir, at úrslitið hjá almenna geiranum (inntøkur minus útreiðslur í % av BTÚ) verður minkandi og/ella negativt fram til 2035-45, fyrri síðani at vaksa stórliga aftan á 2035-45.

Roknað alment úrslit (inntøkur minus útreiðslur) fyrri tann almenna geiran í Danmark árin 2015-2075 í % av BTÚ

Mynd III 5

Kelda: De Økonomiske Råd: Dansk Økonomi, efterår 2016, síða 147

Hjá Føroyum er støðan heilt øðrvísi. Vit hava nevniliga eina **slisku** og ikki eina **heingikoyggju**. **Sliskan** merkir, at jú longri vit koma fram í tíð, jú størri gerst tørvurin á peningi til at halda uppi almenna geiranum. Við skatting av pensiónsútgjöldum (tvs. við eftirskatting) hevði peningurin verið tøkur, tá mest brúk varð fyrri honum. Við skatting av pensiónsinngjöldum (tvs. við forskatting) er peningurin gjørdur tøkur hjá tí almenna at nýta, tá lutfalsliga minst brúk er fyrri honum. Sagt var, at

hendan broytingin frá eftirskatting til forskatting skuldi fíggja ein skattalætta, men mátin, ið hetta var gjørt uppá, merkti í veruleikanum, at skattalættin var ófíggjaður³³.

³³ Sí Búskaparráðið, Búskaparfrágreiðing á heysti 2016, síða 48-49

III 2 Búskaparpolitiskar nýhugsanir og nýskipanir gerast neyðugar

Tað var á vári 2015, at Búskaparráðið legði fram eina frágreiðing við konsekvens-útrokningum av tí fíggjarpolitisku haldførisstøðuni hjá almenna geiranum í Føroyum³⁴. Niðurstøðan var at fíggjarstandur almenna geirans³⁵ verri enn so er haldførir í longdini, og er hetta galdandi uttan mun til konjunkturgongdina í lýtuni. Víst var á tørvin á nýskipanum sum kunnu betra um fíggjarstand almenna geirans í komandi árum.

Búskaparráðið hevur harumframt í fleiri undanfarnum frágreiðingum lýst ymsar kringumstøður viðvíkjandi *fíggjarstandi almenna geirans* í komandi árum. Gjörðar hava verið greiningar av arbeiðs- og útbúgvingarmarknaði, almennum íløgum, búskaparrentu og tilfeingisrentu, kommunubúskapi, pensiónsuppsparingini og eldrarøktini.

Niðurstøðan frá umrøddu greiningum og konsekvens-útrokningum³⁶ er - um fortreytirnar halda - at rætta vit ikki búskapar- og vinnupolitisku kósina (og helst eisini útbúgvingarpolitisku kósina) verður tørvur á alsamt vaksandi inntrivum longu frá 2022. Longri, ið bíðað verður, tess verri gerst haldførið, og tess størri, tyngri og meira trupult gerst upptakið³⁷. Vanliga er fyribyrging av trupulleikanum lættasta og bíligasta loysnin; sama er galdandi í hesum føri. Fyrivarnið er, at sjálvsagt kann okkurt óvæntað henda.

Nú tvey ár seinni - á vári 2017 - hevur politiska skipanin onga størri nýskipan (ella sats-broyting) sett í verk, sum ávirkar inntøku- ella útreiðslusíðu almenna geirans. Tískil er heldur ikki viðkomandi at dagføra hesar umrøddu konsekvens-útrokningar; onki avgerandi fyri haldførið sær út til at vera broytt.

Tekstkassi 7

Orsøks-samanhangirnir aftanfyrir gongdina eru eftir meting Búskaparráðsins hesir:

Tann óvanliga demografiska aldursmansetingin skapar haldføristrupulleikan. Tað, sum skapar ta óvanligu demografisku aldursmansetingina, er eftir meting Búskaparráðsins ósamsvarið ("mismatch") millum føroyska útboðið av arbeiði og eftirspurning føroyinga eftir arbeiði. Hetta ósamsvar má m.a. hava sínar røtur í útbúgvingarverkinum og eisini í vinnubygnaðinum.

Í fyrstu atløgu stavar haldførisavbjóðingin frá gongdini í *demografiska aldursbýtinum* í Føroyum, soleiðis sum hetta aldursbýtið er framroknað. Afturat hesum kemur, at demografiska avlagingin - tá hon av álvara slær ígjøgnum - í sær sjálvum skapar aðrar avbjóðingar (avleiðingar sum blíva orsøkir), ið móguliga ikki so lætt kunnu stóddsetast í tølum ella peningi. Hetta kundi verið trupulleikar viðvíkjandi renting av gjörðum almennum íløgum, fólkafráflyting og relevansinum av føroyskum politikki, máli og mentan.

Í aðru atløgu stavar ein stórir partur av gongdini í demografiska aldursbýtinum frá stórum ósamsvari ("mismatch") millum førleikar/útbúgvingar hjá føroyingum, og talinum á tøkum og førleika-samsvarandi privatum arbeiðsplássum, og annars vinnuligum arbeiðsplássum sum heild, í Føroyum. Ein av niðurstøðunum í frágreiðing/greining Búskaparráðsins viðvíkjandi arbeiðsmarknaðinum á vári 2016 var, at umleið helmingurin av teimum, ið eru undir hægri útbúgving í útlondum, sum nú er ikki fara at finna førleikasamsvarandi ella nøktandi arbeiðsmøguleikar í Føroyum³⁸. Vinnubygnaðurin er soleiðis, at útboðið av hesum síðstnevndu arbeiðsplássum er trótandi í mun til latentu eftirspurningin.

³⁴ Sí búskaparráðsfrágreiðing á vári 2015, kapitlul II.

³⁵ Fíggjarstandur almenna geirans", tvs. tað, sum á enskum kallast public finance og á danskum offentlige finanser.

³⁶ Talan er um konsekvens-útrokningar undir givnum fortreytum og ikki um forsagnir ella prognosur. Sumt í framroknaðu gongdini forbjóðar seg sjálvt, og má neyturviliga so ella so forðast við móttíltøkum, soleiðis at tað ikki kemur at ganga út sum framroknað er.

³⁷ Ivaleyst hevur búskapurin nakrar sjálvkorrigerandi mekanismur, sum t.d. "dynamiskar effektir" við tillagingum viðvíkjandi prís, lønum og nøgdum, ið minka eitt vet um roknaða tørvin fyri stódd á inntrivum. Hesi eru tó neyvan avgerandi fyri Føroya viðkomandi. Eitt yvir-útboð av arbeiðsmegi verður t.d. í Føroyum lættliga útjavnað við at fólk flyta av landinum, og hevur tí avmarkaða (tó ikki onga) ávirkan á lønarstøðið í Føroyum. Øvugt er við yvir-eftirspurningi eftir arbeiðsmegi.

³⁸ Sí búskaparráðsfrágreiðing á vári 2016, kapitlul II.

Vit eru í árunum 2015-17 sambært meting Búskaparráðsins og Fíggjarmálaráðsins í einum hákonjunkturi. Hetta er tó ikki ein vanligur hákonjunkturur. Tí tá akademisk ella hálvakademisk størv í miðstaðarøkinum hava verið lýst leys (hesi hava tó ikki verið so nógv í tali), hevur verið eitt heilt óvanliga stórt tal av umsøkjjarum. Hetta stóra talið váttað okkara pástand um stórt "mismatch" á arbeiðsmarknaðar- og útbúgvingarøkinum. Ein hákonjunkturur í Føroyum vil eisini altíð hava serligar eiginleikar, so leingi sum ein stórur prosentpartur av føroysku arbeiðsmegini er í starvi í útlondum.

Hetta útboð av førleika-samsvarandi arbeiðum er eisini stórliga trótandi, tá staðfest verður, hvat krevst í øktum tali av skattgjaldandi fólki í Føroyum til tess at halda uppi almenna geiranum fíggjarliga. Tað eru almannamál (herundir eldrarøkt og pensiónir) og heilsu- og útbúgvingarmál, ið tilsamans fevna um meginpartin av útreiðslum almenna geirans³⁹.

Hendan omanfyri umrødda *demografi-avleidda* avbjóðingin er nógv størri enn tilsvarandi avbjóðing í londum, sum vit vanliga sammeta okkum við. Sammeting við landspartar í øðrum londum er óviðkomandi; tað er óviðkomandi, av tí at Føroyar hava átikið sær fulla ábyrgd av egnum almennum inntøkum og útreiðslum.

Av omanfyri nevndu orsøkum gerst nýhugsan og nýskipan neyðug, tá tað snýr seg um búskapar-, vinnu- og útbúgvingarpolitikk.

³⁹ Viðhvørt hava útreiðslurnar til almenna geiran í politiska orðaskiftinum verið sammettar við yvirbygningin á einum skipi. Ein slík sammeting er ósaklig og misvísandi. Meginpartin av almennu útreiðslunum fara til alneyðug almanna- (herundir pensiónir og eldrarøkt), heilsu- og útbúgvingarmál.

III 3 Um búskaparpolitiskan effektivitet í stutta og langa siktinum

Sum nevnt í undanfarnu búskaparráðsfrágreiðing kann vera viðkomandi at skilja ímillum tvey sløg av búskaparvøkstri:

- (1) Búskaparvøkstur í stutta siktinum (t.d. ½ til 4 ár fram), ið verður íbirtur og hildin uppi av konjunktursveiggjum ("stoytum" sum raka búskapin⁴⁰). Hesin búskaparvøkstur er vanliga tengdur at gongdini á eftirspurnarsíðuni í búskapinum, men kann hann eisini verða íbirtur av "stoytum" frá útboðssíðuni í búskapinum, sum raka eftirspurnarsíðuna. Hetta seinasta er væl kent í Føroyum.
- (2) Búskaparvøkstur í langa siktinum (t.d. 25 ár fram) ið verður íbirtur og hildin uppi av øðrum viðurskiftum enn konjunktursveiggjum, og herundir serliga av tøknetreytaðum (tvs. ikki-konjunkturtreytaðum) broytingum í arbeiðsproduktiviteti og broytingum í ikki-konjunkturtreytaðum arbeiðsvirkni. Hesin búskaparvøkstur er sostatt í fyrstu røð íbirtur og hildin uppi av broytingum í framleiðsluførleikanum á útboðssíðuni í búskapinum, og í aðru røð sjálvsagt eisini av einum samsvarandi eftirspurningi eftir framleiðsluni í tí langa siktinum.

Búskaparráðið er av tí fatan, at meira dentur eigur at verða lagdur á tann búskaparvøkstur, ið er ótreytaður av konjunkturum. Hetta merkir at meira ansur eigur at verða givin útboðssíðuni í búskapinum og tí langa siktinum. Tað er í tí langa- (t.d. 25 ár fram) og millumlanga siktinum (eini 10 ár fram) at broytingar kunnu vísa seg í demografisku útlitunum og útlitunum fyri fíggjarliga haldførinum.

Íløgur hava týðning fyri produktivitetsvøkstur⁴¹ í langa siktinum, og fyri konjunkturgongdina í stutta siktinum, gjøgnum trýstið á arbeiðsmarknað og ávirkan á eftirspurningin meðan íløgur er í gerð.

Tvær íløgur til somu milliðnaupphædd kunna ávirka konjunkturgongdina ymiskt, alt eftir hvussu krevjandi tær eru, tá tað snýr seg um nýtslu av innlendskari arbeiðsmegi og innlendskum veitingum. Í so máta kann stórir munur vera millum eina 700 mió. kr. íløgu í undirsjóvartunnil, og eina 700 mió. kr. íløgu í ein skúla. Í tí seinna førinum (skúlabýgging) krevst luttøka frá nógvum ymsum fakbólukum. "Avstandurin til fløskuhálsar" gerst í seinna førinum styttri enn í fyrsta førinum (undirsjóvartunnil).

Búskaparráðið hevur í undanfarnum frágreiðingum staðiliga mælt frá konjunkturviðgangandi íløgupolitikki. Ein slíkur politikkur er í fyrstu atlugu óheppin fyri stutta siktið í búskapargongdini, og í seinnu atlugu eisini óheppin fyri langa siktið í búskapargongdini.

Ein *konjunkturviðgangandi politikkur* merkir, at tá inntøkurnar hjá almennu kassunum eru stórar í einum hákonjunkturi, verður tilsvandi nógv brúkt til almennar íløgur og/ella til almenna nýtslu. Tað øvugta er eisini galdandi; tá inntøkurnar hjá almennu kassunum eru lítlar í einum lágonjunkturi, verður tilsvandi lítið brúkt til almennar íløgur og/ella almenna nýtslu.

Ein *konjunkturviðgangandi politikkur* ger "sveiggið" uppeftir í hákonjunkturum størri, enn tað annars vildi verið, og politikkurin ger eisini "sveiggið" niðureftir í einum eftirfylgjandi lágonjunkturi størri, enn tað annars vildi verið. Ein konjunkturviðgangandi fíggjarpolitikkur ger sostatt sveigini í konjunkturgongdini í stutta siktinum størri enn tey annars vildu verið – sostatt minskar ein slíkur politikkur um makrobúskaparliga støðufestið. Ein slík minking av tí makrobúskaparliga støðufestinum tænið neyvan nøkrum skilagóðum endamáli.

Sum nevnt í undanfarnum búskaparfrágreiðingum hevur konjunkturviðgangandi politikkur verið reglan heldur enn undantakið í Føroyum. Almennu íløgurnar og eisini almenna nýtslan hava verið

⁴⁰ og sum til eitt mark geva "sjálvforsterkandi" broytingar í eftirspurningi frá almennari og privatari nýtslu, ílögum og nettoútflytningi.

⁴¹ Íløgur hins almenna skulu sum avleiðing av hesum gjarna eisini havt týðning fyri trivnað og arbeiðsvirkni, herundir at varðveita og skapa kappingarfør arbeiðspláss

konjunkturviðgangandi, bæði hjá landi og hjá kommunum. Soleiðis hevur verið í nógv áratíggju, og soleiðis er tað framvegis. Tað makrobúskaparliga støðufestið í einum fiskiveiðu- og fiskatilfeingis-treytaðum búskapi sum tí føroyska hevur frammanundan lyndi til at vera lítið; omaná hetta ger ein konjunkturviðgangandi politikkur tað makrobúskaparliga støðufestið uppaftur minni.

Tá vit tosa um konjunkturviðgangandi politikk, tosa vit sostatt í prinsippinum um ein óhóskandi konjunktur-/búskaparpolitikk, sum er eitt úrslit av semjusøkjandi politiskum raðfestingum uttan yvirskipað búskaparlig atlit. Tað finnast tó góðar grundir til ikki at reka ein konjunkturviðgangandi politikk í Føroyum. Tann haldførisavbjóðingin, ið Føroyar standa yvir fyri, ger tað nevnliga uppaftur meira umráðandi fyri Føroyar ikki at reka ein konjunkturviðgangandi politikk. Sama er galdandi hvat viðvíkur ynskinum um ein sjálvberandi búskap í Føroyum.

Funnin er í landakanningum ein negativur samanhangur millum støddina á sveiggjunum í konjunkturgongdini í stutta siktinum og støddina á búskaparvøkstri í langa siktinum. Gransking bendir nevnliga á, at tess størri sveiggini eru í búskaparvøkstrinum í tí stutta siktinum, tess lægri verður búskaparvøksturin í tí langa siktinum⁴². Og øvugt, tess minni sveiggini eru í búskaparvøkstrinum í stutta siktinum, tess hægri verður búskaparvøksturin í langa siktinum⁴³.

Eitt stórt makrobúskaparligt støðufesti í stutta siktinum sær sostatt út til at styðja upp undir búskaparvøksturin í langa siktinum. Og øvugt. Gildið av hesum empiriska samanhangi er ivaleyst treytað av givnum umstøðum, og má tí metast við neyðugum fyrivarni⁴⁴. Til dømis kann talan vera um ein (ófunnan) felags faktor, ið ávirkar stigbroytingina á bæði (a) makrabúskaparliga støðufestinum í stutta siktinum og (b) búskaparvøkstrinum í langa siktinum.

Uttan mun til møgulig fyrivarni, so kann omanfyri nevndi samanhangur verða týðningarmikil fyri føroyskan búskaparpolitikk. Omanfyri nevndi samanhangur gevur ábendingar um, at Føroyar allarhelst missa nógv í búskaparvøkstri í langa siktinum við ikki at reka ein skynsaman (ikki-konjunkturviðgangandi) búskaparpolitikk í stutta siktinum.

Ikki bara er talan um mistar móguleikar fyri búskaparvøkstri í langa siktinum. Talan verður eisini um eitt tilsvarendi lægri búskaparligt livistøði í tí langa siktinum, og við eini tilsvarendi minni búskapar- og fíggjarorku til at bota um demografisku støðuna (og strukturella arbeidsvirknið), og harvið eisini at "standa ímóti" tí fíggjarligu haldførisavbjóðingini í langa siktinum.

Omanfyri nevndi samanhangur gevur sostatt ábendingar um ótroyttar ella burturspiltar búskaparpolitiskar móguleikar - nevnliga at Føroyar kunnu vinna í búskaparvøkstri og í haldførisbetring í langa siktinum, við - sum eitt alternativ til konjunkturviðgangandi politikk - at reka ein konjunkturneutralan ella konjunkturmótgangandi búskaparpolitikk í stutta siktinum.

Sjálvsagt finnast politiskar atvoldir til at reka ein konjunkturviðgangandi politikk. Politiski viljin er týðandi atvold. Vanliga er tað lættari at fáa til vega fígging til íløgur í einum hákonjunkturi; í einum lágonjunkturi er talan um tað øvugta. Hesar atvoldir vildu ikki týtt so nógv, um landið spardi upp í góðum tíðum til at brúka til íløgufígging í verri tíðum. Fyri kommunurnar kann verða mælt til eina tilsvarendi loysn við uppsparing.

⁴² Martin, Philippe; Rogers, Carol Ann (2000): *Long-term growth and short-term economic instability*, European Economic Review, 44, pp. 359-381

⁴³ Sí Ocampo, Antonio; Vos, Rob (2008): *Policy space and the changing paradigm in conducting macroeconomic policies in developing countries*, BIS Papers No 36, Sí <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap36c.pdf> (Bank of International Settlement)

⁴⁴ Op. Cit.

III 4 Ástøðiligu prinsippini undir einum konjunkturmótgangandi politikki

Framskunding og útsetan av almennum íløgum eru væl brúkilig amboð í fíggjarpolitikki. Í einum hákonjunkturi merkir ein konjunkturmótgangandi politikkur, at vit útseta nakrar almennar íløgur við tí endamáli at sleppa undan fløskuhálsnum og byrjandi yvirupphiting á arbeiðsmarknaðinum.

Ivamál kunnu altíð verða um, hvør íløga er rættast at útseta í einum hákonjunkturi. Hetta kann viðføra, at onki verður útsett. Eisini kann vera trupult um ikki ómøguligt at útseta íløgu, har bindandi lögfrøðiligar avtalur eru gjørdar⁴⁵.

Tað mest fyrimyndarliga hevði verið at íløgurnar á almennu íløguaætlanini (landsins og kommunanna) blivu raðfestar eftir (a) búskaparvakstrarligum týðningi í langa siktinum⁴⁶, og (b) hvussu stóra ávirkan íløgurnar fara at hava á innlendska eftirspurningin og arbeiðsmarknaðin í stutta siktinum (tvs. meðan íløgurnar eru í gerð). Raðfestingar av hesum slag gerast neyvan uttan eisini at dúva uppá metingar, men Búskaparráðið er av teirri fatan, at slíkar sakligar raðfestingar kortini eiga at verða royndar. Tað finst sjálvsagt ongin frymil til at eyðmerkja eina íløgu til útseting ella framskunding. Kann ikki skiljast millum íløgurnar eftir kriterii (a), kann ein eftir konjunkturstøðuni hóskandi stór íløguaætlan verða vald eftir kriterii (b) til útsetan – tvs. seta í bíðistøðu – ella til framskunding.

Ein slík skipan forúttetur at kommunurnar gera eina íløguaætlan líka langt fram í tíðina sum landið, og at kommunurnar eru greiðar yvir møguliga vandar við yviríløgur í til dømis havnir.

Ein slík dupult raðfesting av íløgum kann møguliga gera tað lættari og minni kontroversielt at eyðmerkja íløgur, sum kunnu bíða í einum hákonjunkturi. Talan er jú ikki um at avlýsa nakra raðfesta íløgu á íløguaætlanini, men bert um at útseta/framskunda. Aftaná ein hákonjunktur kunnu somu íløgur ivaleyst gerast fyri ein munandi lægri kostnað. Harvið kemur vinningurin av hesum politikki í so at siga tveimum umførum skattgjaldaranum til góðar.

Í einum lágkonjunkturi inniber ein konjunkturmótgangandi politikkur, at vit framskunda tær almennu íløgurnar, sum (a) við atlit til langa og millumlanga siktið í mesta mun ávirka útboðssíðuna í búskapinum við eini produktivitetsmenning og (b) sum samstundis kunnu geva eitt eftir konjunkturstøðuni hóskandi íkast til størri búskaparligt virksemi í stutta siktinum, herundir íkast til arbeiðsvirknið.

Í lágkonjunkturinum kunnu hesar íløgur ivaleyst gerast fyri ein munandi lægri kostnað enn í einum hákonjunkturi - samstundis sum tær medvirka at halda uppi búskaparliga virkseminum og arbeiðsvirkninum.

Tá umræður at reka konjunkturmótgangandi politikkk í hákonjunkturi er avbjóðingin at røkka politiskar semjur um raðfestingar av íløgum, ið eiga at verða gjørdar við øktum landsbúskaparligum atlit. Ráðandi hugburðurin annars tykist vera, at í góðum tíðum eru mest hóskandi høvini til at gera íløgur. Fyri at gera tað lættari hjá politisku skipanini at reka ein konjunkturmótgangandi íløgupolitikkk er sum nevnt umráðandi, at fíggjarspurningurin ikki kemur í vegin. Tí eigur sum nevnt at verða lagt upp fyri, at hava eitt roknskaparligt avlop at seta til síðis til fíggjng av ikki tíðarbundnum íløgum.

Ofta er tað soleiðis, at búskaparpolitisk tiltøk, sum ávirka búskaparvøkstur og arbeiðsvirkni í stutta siktinum (tvs. ávirka konjunktursveiggj íbirt á eftirspurnarsíðuni í búskapinum), ikki gagna stórvegis í tí langa siktinum (útboðssíðuni í búskapinum); eitt dømi kann vera ein skattalætti. Øvugt er tað ofta

⁴⁵ Í 2016 blivu nakrar almennar íløgur útsettar, og sumt støðlað. Í minst tveimum førum var útsett m.a. tí byggiharrin ítøkiliga metti, at lægsta tilboðið var útvíð 30% ov høgt, og útlit tí vóru til at spara hesi 30% við útsetan í eini 3-4 ár. (Kelda: Beinleiðis upplýsingar frá byggiharrum).

⁴⁶ Herundir týðningur fyri arbeiðsvirknið í langa siktinum og trivnaðin á støðunum.

soleiðis, at búskaparpolitisk tiltøk, ið skapa búskaparvøkstur og arbeiðsvirkni í langa siktinum (t.d. íløgur í útbúgving), ikki gagna stórvegis í tí stutta siktinum⁴⁷.

Hendan reglan er tó ikki uttan undantøk. Ein politikkur, ið minskar um búskaparliga støðufestið í stutta siktinum, kann eisini gagna búskaparvøkstrinum í langa siktinum. Eitt nú kann ein íløga í undirstøðukervið í einum lágkonjunkturi styðja uppundir eftirspurningin í stutta siktinum, men samstundis leggja grundarlag fyri størri produktivitetsvøkstri í tí langa siktinum.

Vandi kann vera fyri, at íløgan verður sett í verk, tá lágkonjunktururin er avloystur av einum hákonjunkturi. Hendir hetta, fáa vit tað øvugta av tí úrsliti, ið vit høvdu ætlað; vit fáa tá eitt konjunkturviðgangandi úrslit við møguligum fløskuhálsum, lønarglíðing, inflatióin í tilboðsprísum og mistum kappingarføri.

Tá tað snýr seg um fíggjarpolitikk, eru í hvussu er hesar tríggjar áskoðanirnar:

At fíggjarpolitikkurin sum meginregla skal vera passivur (tvs. fíggjarpolitikkur skal ikki verða ríkin) og einans byggja á ávirkan frá automatisku stabilisatorunum⁴⁸ í búskapinum, og frá tillaging gjøgnum marknaðarkreftimar. Roknað verður við, at eitt yvirútboð av arbeiðsmegi í longdini gjøgnum marknaðarkreftimar (prís-/lønmechanismuna) vil skapa sín egna eftirspurning⁴⁹. Henda áskoðan byggir tí í høvuðsheitum á tað sjónarmið, at marknaðarkreftimar best tryggja ein sjálvregulerandi búskap, og at marknaðarkreftimar tískil eiga at fáa bestu møguleikar at virka frælst og við minst møguligum inntrivum frá almennari síðu.

At fíggjarpolitikkur sum meginregla skal nýttast aktivt til tess at ávirka eftirspurningin í lág- og hákonjunkturi, tvs. aktivur "keynesianskur" konjunkturmótgangandi fíggjarpolitikkur. Slíkur politikkur vil í lágkonjunkturi verða darvaður av øking av almennari skuldarbyrðu. Slíkur politikkur kann vegna trupulleikan við rættari/skeivari timing (sí omanfyri) vísa seg at fáa øvugta ávirkan enn sum tilætlað. Uttanlandshandilin í mun til samlaða búskapin er størri í dag enn í 1930-unum, tá keynesianska ástøðið kom fram. Hetta ger tað meira ella minni er meningsleyst hjá einum einsamallum landi at reka ein aktivan fíggjarpolitik uttan neyva samskipan av politikkinum við onnur lond.

At man sum meginregla rekur ein pragmatiskan-varisligan fíggjarpolitikk, ið er tann politikkur, sum Búskaparráðið omanfyri hevur mælt til. Eitt nú har man útsetir nakrar ætlaðar íløgur, um konjunkturstöðan talar fyri hesum (vegna vanda fyri størri "fløskuhálsum", ið kunnu breiða seg, og sum kunnu dýrka verkætlanir, geva vánaligan kvalitet og størri sveiggj niðureftir seinni) og annars at miða seg eftir einari útroknaðari fíggjareffekt. Vegna avmarkaða vitan um búskapin (stöðu, gongd og samanhangir) verður *ikki* roknað við, at búskapargongdin kann neyvstýrast við fíggjarpolitiskum amboðum, men at úrslit øvugt av tí tilætlaða, lættliga kunnu vísa seg vegna skeiva timing av inntrivum, og vegna skeiva stødd av og skeivt innihald í inntrivum.

⁴⁷ Smidt, John; Linaa, Jesper (2014): *Vækst på kort og langt sigt*. Samfundsøkonomen nr. 1 marts 2014

⁴⁸ Sambært Fíggjarmálaráðnum eru automatisku stabilisatorarnir í føroyska búskapinum sera lítlir, tá sammett verður við onnur størri lond.

⁴⁹ Vit vita, at føroyska arbeiðsloysið ikki kann fara upp um eitt vist støði, fyrr enn fólk flyta til útland. At útboð (av arbeiðsmegi) skapar sín egna eftirspurning (eftir arbeiðsmegi) er tí í so máta ivasamt fyri Føroya viðkomandi.

III 5 Almennar íløgupphæddir og eftirspurnarávirkanin av íløgnum í stutta siktinum

Sum Appendix til kapittul III er víst tað seinast dagførda yvirlitið yvir íløguaetlanir landsins. Talva III 1 niðanfyri vísir ein samandrætt av hesum íløguaetlanum.

Úr íløguaetlan landsins fram til 2024 býtt á greinar (íroknað talgilding)												Talva III 1
Dagført 18. januar 2017	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Mið DKK	R	J	J	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Í alt
§ 1 Løgtingið	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 2 Løgmanfsfyrisingin	2	2	1	2	3	3	3	3	3	3	3	28
§ 3 Fíggjarmál	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Talgildu Føroyar	0	0	10	20	20	20	20	20	0	0	0	110
§ 17 Samferðslumál	139	166	392	318	414	684	539	431	395	405	268	4.151
... herav:												
Bygningar	19	6	-21	-22	19	19	19	19	19	19	19	115
Nýggir landsvegir	73	110	61	11	16	39	65	168	207	211	249	1.209
Dagføring av brúm og tunlum	3	2	3	3	4	5	5	5	10	10	10	60
Vegurin oman fyri Skálafjørð	0	1	0	0	0	0	5	10	30	10	0	56
Innk. vegur, Klingran-Skarðshjalli	0	0	0	0	0	0	0	0	36	12	0	48
Trygdartiltøk	7	7	5	5	6	6	6	10	10	10	0	73
Hvalbiartunnin	0	0	5	0	0	18	33	112	0	0	0	168
Dagf. av Leirv. - Kollafj.tunn.	0	0	0	0	0	0	0	0	24	22	1	47
P/F Eystur- og Sandoyart. (Stuðulsj.)	25	5	340	303	367	621	442	239	155	162	0	2.659
Akstovan	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Havnir	6	9	12	3	2	2	2	2	0	0	0	38
Tyrlupallurin í Stóru Dimun	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Strandfaraskip	16	36	0	23	10	3	11	3	14	13	1	129
§ 5 Fiskivinnumál	0	8	10	12	85	107	0	0	0	0	0	222
... herav:												
Havransóknarskipið	0	3	10	10	85	107	0	0	0	0	0	215
§ 7 Mentamál	156	175	46	106	21	23	44	68	38	25	10	711
... herav:												
Fróðskaparsetrið og lestrarbústaðir	0	0	8	8	10	10	10	10	10	10	10	86
Søvn Landsins	0	0	0	0	0	0	0	10	19	15	0	44
§ 11 Heilsu- og innlendismál	35	35	58	93	104	104	116	12	9	9	9	583
... herav:												
Medicoteknisk tól	8	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	98
Landssjúkrahúsið, útbygging	12	24	46	81	93	95	105	0	0	0	0	456
§ 12 Almannamál	46	40	16	15	15	15	15	0	10	10	10	192
§ 13 Uttanríkis- og vinnumál	7	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	10
Løgur § 1 - § 17 tils.	385	426	535	564	662	956	736	534	455	452	300	6.006

Kelda: Landsverk og Fíggjarmálaráðið. Talan er um fyrilist og um eina íløguaetlan undir støðugari dagføring.

Íløguaetlanir kunnu vera sera ymiskar í teirra ávirkan á konjunkturgongdina (innlenska eftirspurningin) í tí stutta siktinum. Íløguaetlanir til sama kostnað kunnu tískil vera sera ymiskar í teirra ávirkan á búskapargongdina í stutta siktinum. Orsøkin til hetta er, at prosentparturin av íløgukostnaðinum, ið fer til ávikavist lønir og tilfarsnýtslu, er ymiskur fyri ymisk sløg av íløgum. Eisini kann tað vera ymiskt, hvussu nógv av lønunum og projekteringskostnaðinum ið fer til samsýning av ávikavist føroyskari og útlenskari arbeiðsmegi.

Í hesum sambandi kann verða skilt millum trý sløg av íløgum: íløgur í ávikavist (a) bygningar, (b) vegir o.l. og (c) tunlar. Yvirlitið niðanfyri er frá Landsverki og vísir sum eina høvuðsreglu prosentbýtið av lønarútreiðslum og tilfarsnýtsluútreiðslum fyri hesi trý sløgin av íløgum.

Sløg av íløgum:	% lønir	% tilfar	Tilsamans
Tunlar	30	70	100
Bygningar	45 [40-50]	55 [60-50]	100
Vegir o.l.	40	60	100

Fyri tunlar fer minst til lønir, nevnilig 30%, meðan 70% av kostnaðinum fara til tilfar. Er harumframt stórir partur av arbeiðsmegini útlendsk, er avmarkað hvussu nógva ávirkan ein tunnilsverkætlan hevur á konjunkturgongdina.

Fyri vegir fer eitt sindur meira til lønir, nevnilig 40%, meðan 60% fara til tilfar. Hetta merkir, alt annað líka, at ein vegaverkætlan hevur størri árin á konjunkturgongdina enn ein tunnilsverkætlan.

Fyri bygningar fer mest til lønir – talið kann vera upp til 50%. Hetta er tó treytað av, hvat slag av bygningi talan er um; møguliga kann prosenttalið 45 nýtast sum eitt miðal fyri lønarpartin í bygningsíløgum. Hetta merkir - alt annað líka - at ein bygningsíløga er tað slagið av íløgu, sum hevur størstu ávirkanina á eina konjunkturgongd.

Íløguverkætlanir kunnu í høvuðsheitum bítast sundur í tvey tíðarskeið. Fyrra tíðarskeiðið umfatar fyrireiking. Fyrireiking tekur sum meginreli umleið 1/3 av samlaðu tíðini, tá mált verður frá tí at pengar eru settir av á fíggjarlógin. Seinna tíðarskeiði er sjálv byggingin, sum í miðal tekur tvær ferðir tað tíð, ið fyrireikingin krevur.

Sum nevnt omanfyri veldst býtið millum lønir og tilfar í stóran mun um, hvat slag av íløgu talan er um. Felags fyri hesi íløgusløg er, at í fyrireikingarskeiðið sum meginregla er lønartýngst, og svarar hettar til umleið 10% av samlaða byggikostnaðinum, meðan tað seinna tíðarskeiðnum er býtt millum lønir og tilfar, sum yvirlitið niðanfyri vísir⁵⁰.

Viðvíkjandi býtinum millum løn og tilfar í íløguverkætlanum landsins verður víst til appendiks til kapitl III.

⁵⁰ Kelda til hesar omanfyri givnu upplýsingar er Landsverk

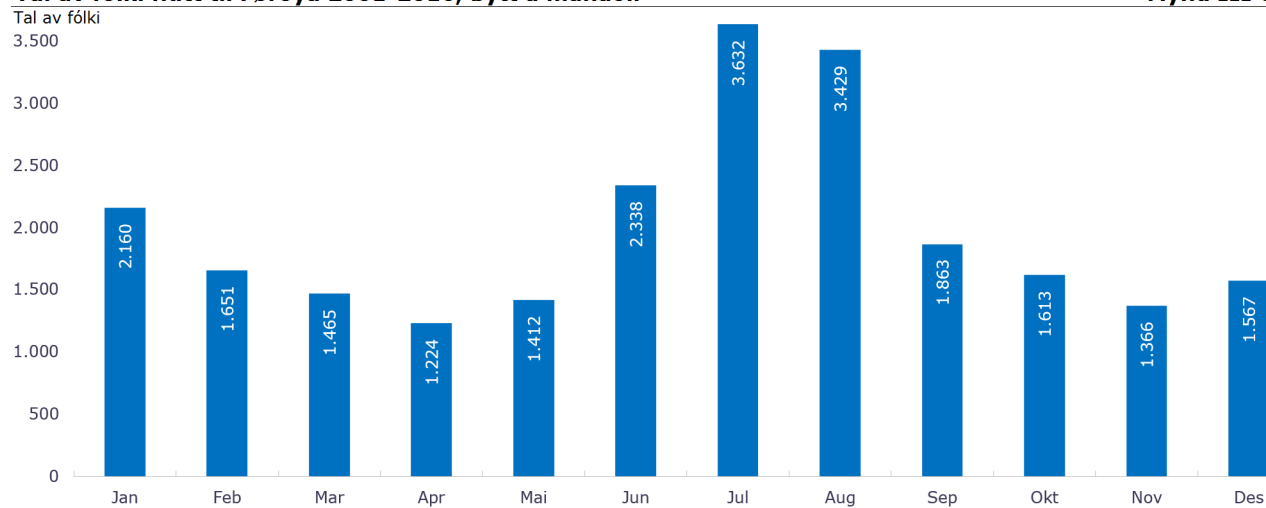
III 6 Nýggir útbúgvingarmøguleikar í Føroyum og demografi-árinid

Tilflyting, ella flyting til Føroya, eins væl og fráflyting, ella flyting úr Føroyum, hevur í hesi øldini, og ivaleyst langt aftur í tíðina, verið neyvt tengd at útbúgvingarmøguleikum føroyinga í útlondum.

Tilflytingin fer serliga fram í mánaðunum juli til september, sí mynd III 1 og 2. Tað er serliga, tá skúlaárið í útlondum endar, at tilflytingar verða skrásett.

Tal av fólki flutt til Føroya 2001-2016, býtt á mánaðir

Mynd III 6

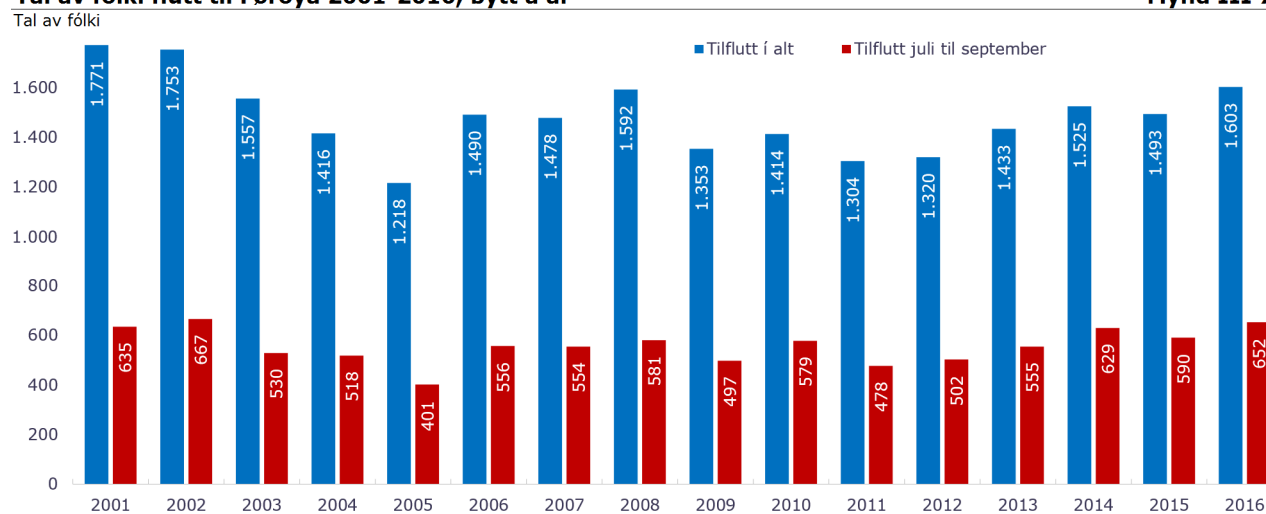

Kelda: Hagstovan

Fráflytingin fer uppáttur meira eyðsýnt fram í summarmánaðunum, tá skúlaárið í útlondum byrjar, sí mynd III 3 og 4.

Tal av fólki flutt til Føroya 2001-2016, býtt á ár

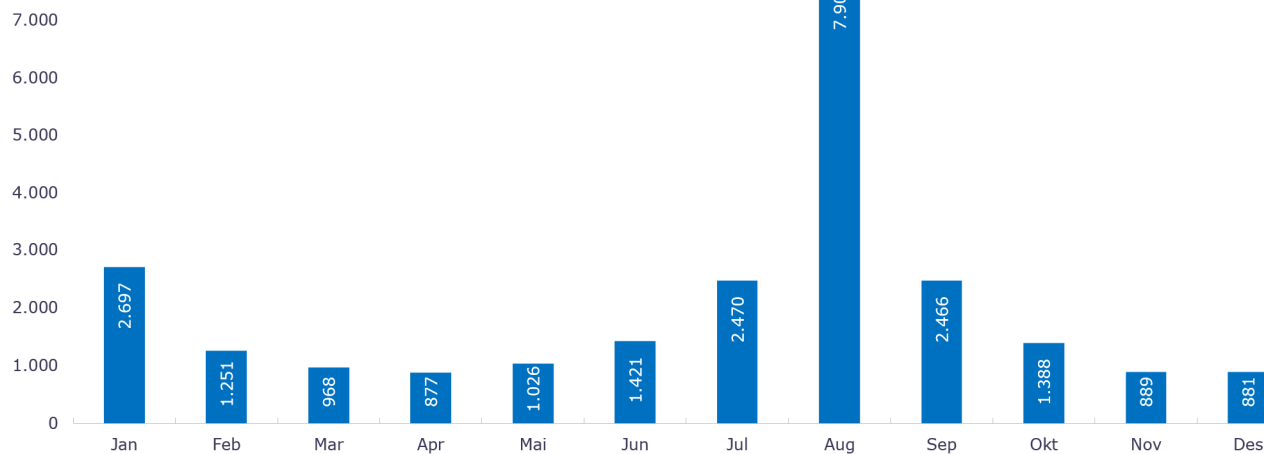
Mynd III 7

Kelda: Hagstovan

Tal av fólki flutt úr Føroyum 2001-2016, býtt á mánaðir
Mynd III 8

Tal av fólki

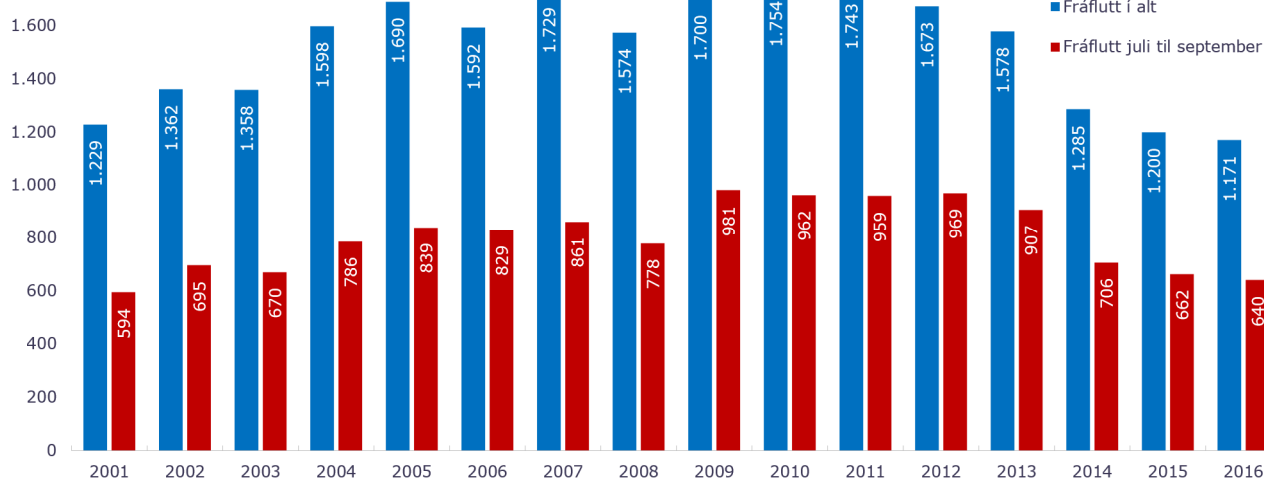

Kelda: Hagstovan

Mynd III 2 vísir, at tilflyting í juli-september (tilflyting helst nógv tengd at útbúgving) er vaksin eitt vet síðan 2011, og mynd III 4 vísir, at fráflyting í juli-september (fráflyting helst nógv tengd at útbúgving) er minkað munandi seinastu árin.

Hesi viðurskiftini hava ivaleyst samband við konjunkturgongdina seinastu árin, men minkaða fráflytingin kann eisini verða forklárað av vaksandi útboðnum av útbúgvingum í Føroyum, herundir serliga útbúgvingum á Fróðskaparsetrinum. Sí mynd III 5, ið gevur ábending um ein møguligan samanhag millum minkaðu fráflytingina og vaksandi upptøkuna á Fróðskaparsetrinum. Hetta seinasta kann tó ikki forklára alla variatiónina í dátunum.

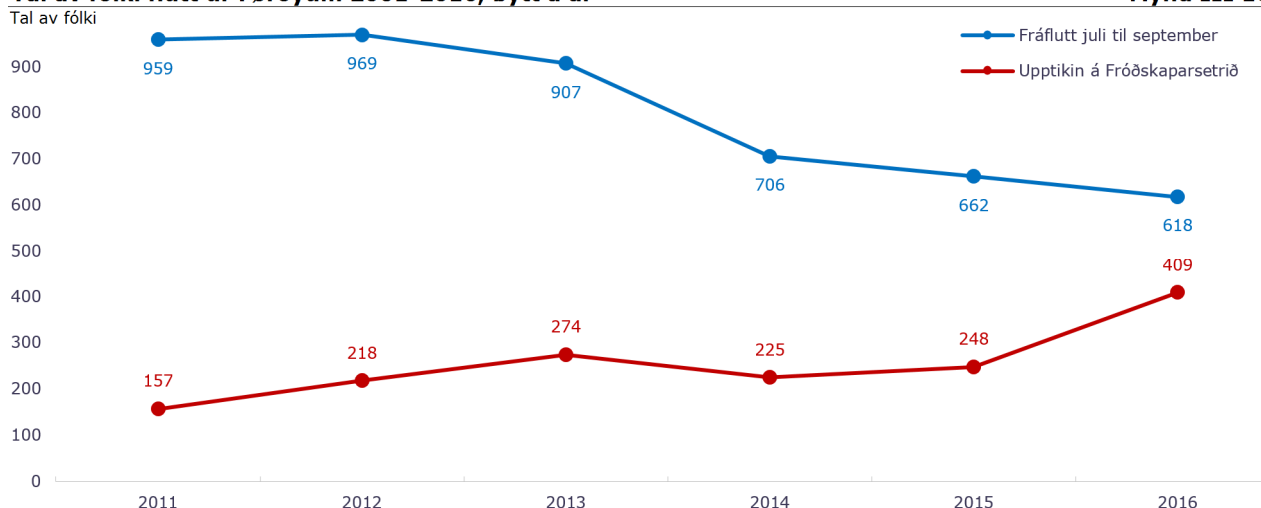
Tal av fólki flutt úr Føroyum 2001-2016, býtt á ár
Mynd III 9

Tal av fólki

Kelda: Hagstovan

Tal av fólki flutt úr Føroyum 2001-2016, býtt á ár

Mynd III 10

Kelda: Hagstovan

Í búskaparráðsfrágreiðingini á vári 2016 varð gjørd ein greining av arbeiðs- og útbúgvingarmarknaðinum hjá Føroyum. Niðurstøðan var, at atdráttarmegin hjá Føroyum sum bú- og arbeiðsstaður kann verða so stór, sum hon vera vil, men at hetta ikki hjálpir stórvegis fyri tilflytingina til Føroya, um passandi arbeiðs- og starvsmøguleikar ikki eru at finna í Føroyum. Hetta skal skiljast soleiðis at arbeiðs- og starvsmøguleikar í Føroyum eru ein neyðug, men ikki neyðturviliga nøktandi fortreyt fyri at velja sær bústað í Føroyum.

Semja er um, at vit í 2016-17 eru í einum hákonjunkturi. Í einum slíkum er vanliga trot á arbeiðsmegi. Hetta er tó ikki galdandi fyri allar yrkisbólkar í Føroyum í dag. Tá akademisk ella hálvakademisk stórv í miðstaðarøkinum hava verið lýst leys seinnu árinum (hesi hava tó ikki verið so nógv í tali), hevur talan verið um eitt heilt óvanliga stórt tal av umsøkjarum. Hetta kundi týtt uppá, at talan er um eitt "mismatch" á arbeiðsmarknaðar- og útbúgvingarøkinum.

Ein onnur av niðurstøðunum í omanfyri nevndu greining var sum áður nevnt, at umleið helmingurin av teimum, ið eru undir hægri útbúgving í útlandum, sum nú er, ikki fara at finna førleikasamsvarandi ella nøktandi arbeiðsmøguleikar í Føroyum.

Fleiri útbúgvingarmøguleikar í Føroyum fara sostatt ikki av sær sjálvum at skapa nýggj arbeiðspláss til tey í Føroyum útbúnu. Tann fyribils minkaða fráflytingin vegna fleiri útbúgvingarmøguleikar í Føroyum kann tí skjótt fara at verða avloyst av eini vaksandi fráflyting av fólki við loynari útbúgving í Føroyum.

Appendiks til kapittul III: Yvirlit yvir íløguaætlan landsins fram til 2024 (íroknað talgilding)

Yvirlit yvir íløguaætlan landsins fram til 2024 (íroknað talgilding)

Appendix til kappittul III

Dagført 18. januar 2017	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Mið DKK	R	J	J	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	í alt
§ 1 Løgtingið	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nýbygningur Føroya Løgting	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
§ 2 Løgmanfyriritingin	2	2	1	2	3	3	3	3	3	3	3	28
Umbygging í Tinganesi	2	2	1	2	3	3	3	3	3	3	3	28
Løn (40%)	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Tilfar (60%)	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	17
§ 3 Fíggjarmál	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Flyt. av fíggjar- og búsk.skipan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Talgildu Føroyar	-	-	10	20	20	20	20	20	-	-	-	110
§ 17 Samferðslumál	139	166	392	318	414	684	539	431	395	405	268	4.151
Bygningar	19	6	-21	-22	19	19	19	19	19	19	19	115
Umvæling av alm. bygningum	25	21	22	21	22	22	22	22	22	22	22	243
Løn (40%)	10	9	9	8	9	9	9	9	9	9	9	97
Tilfar (60%)	15	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	146
Almennir bygningar, søla	-5	-16	-43	-43	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-128
Nýggir landsvegir	73	110	61	11	16	39	65	168	207	211	249	1.209
Dagføring av brúm og tunlum	3	2	3	3	4	5	5	5	10	10	10	60
Løn (40%)	1	1	1	1	2	2	2	2	4	4	4	24
Tilfar (60%)	2	1	2	2	2	3	3	3	6	6	6	36
Vegurin oman fyri Skálafjørð	-	1	-	-	-	-	5	10	30	10	-	56
Løn (40%)	-	0	-	-	-	-	2	4	12	4	-	22
Tilfar (60%)	-	0	-	-	-	-	3	6	18	6	-	33
Innkoyring, Havnin íbinding	6	7	4	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Løn (40%)	2	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Tilfar (60%)	3	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Innk. vegur, Klingran-Skarðsh.	-	-	-	-	-	-	-	-	36	12	-	48
Løn (40%)	-	-	-	-	-	-	-	-	14	5	-	19
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	-	-	-	22	7	-	29
Innk. vegur, Klingran-Krákugj.	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	15
Løn (40%)	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	6
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	9
Trygdartiltek	7	7	5	5	6	6	6	10	10	10	0	73
Løn (40%)	3	3	2	2	2	2	2	4	4	4	0	29
Tilfar (60%)	4	4	3	3	4	4	4	6	6	6	0	44
Dalur, tryggja verandi veg	-	-	-	1	-	-	8	7	10	10	6	42
Løn (40%)	-	-	-	0	-	-	3	3	4	4	2	17
Tilfar (60%)	-	-	-	1	-	-	5	4	6	6	4	25
Fámijin, veg og stuttan tunnil	-	-	-	-	-	-	-	-	1	40	29	70
Løn (40%)	-	-	-	-	-	-	-	-	0	16	12	28
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	24	17	42
Tunlar norður um Fjall	-	-	-	-	-	-	-	5	31	63	106	205
Løn (30%)	-	-	-	-	-	-	-	2	9	19	32	62
Tilfar (70%)	-	-	-	-	-	-	-	4	22	44	74	144
Tjørnuvíkarvegurin, tryggjan	-	-	-	-	2	2	2	2	5	4	6	22
Løn (40%)	-	-	-	-	1	1	1	1	2	2	2	9
Tilfar (60%)	-	-	-	-	1	1	1	1	3	2	3	13
Tunnil Gøtadal/Kambsdal - Skálaf	-	-	-	-	-	-	-	1	10	25	86	122
Løn (30%)	-	-	-	-	-	-	-	0	3	8	26	37
Tilfar (70%)	-	-	-	-	-	-	-	1	7	18	60	85
Vegir í Kallsoy, vegir og tunl.	2	4	2	2	2	2	-	-	-	-	-	14
Løn (40%)	1	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	6
Tilfar (60%)	1	3	1	1	1	1	-	-	-	-	-	9
Vegagerð í Leirvík	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Løn (40%)	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tilfar (60%)	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0

framhald á næstu síðu...

...framhald av síðstu síðu

Virlit yvir íløguaftan landsins fram til 2024 (íroknað talgilding)

Appendix til kappittul III

Dagført 18. januar 2017	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Mið DKK	R	J	J	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	í alt
Hvalbiartunnin	-	-	5	-	-	18	33	112	-	-	-	168
Løn (30%)	-	-	2	-	-	5	10	34	-	-	-	50
Tilfar (70%)	-	-	4	-	-	13	23	78	-	-	-	118
Inni í Firði, Kollafjørður	-	-	-	-	-	1	1	6	15	-	-	23
Løn (40%)	-	-	-	-	-	0	0	2	6	-	-	9
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	1	1	4	9	-	-	14
Funningsfjarðarvegurin	-	-	-	-	-	-	-	5	5	-	-	10
Løn (40%)	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	4
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	6
Ferðsluætlan, Vágar	2	6	-	-	2	-	-	-	-	-	-	10
Løn (40%)	1	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	4
Tilfar (60%)	1	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	6
Dagf. av Leirvík-Kollafjarðart.	-	-	-	-	-	-	-	-	24	22	1	47
Løn (40%)	-	-	-	-	-	-	-	-	10	9	0	19
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	-	-	-	14	13	1	28
Søla av jørð til kommunur	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-1
Farleið til Viðareiðis	44	76	40	-	-	-	-	-	-	-	-	159
Løn (30%)	13	23	12	-	-	-	-	-	-	-	-	48
Tilfar (70%)	31	53	28	-	-	-	-	-	-	-	-	111
Í oyrunum - Toftir	3	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Løn (40%)	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Tilfar (60%)	2	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Farleið til Vestmanna	-	-	-	-	-	5	5	5	5	5	5	30
Løn (40%)	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2	2	12
Tilfar (60%)	-	-	-	-	-	3	3	3	3	3	3	18
U.Valakn.-U. Gøtueiði, breiðk.	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Løn (40%)	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Tilfar (60%)	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Signabøur, Oyrareingir	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Løn (40%)	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tilfar (60%)	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Íbinding við Sjógv, Kollafj.	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Løn (40%)	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Tilfar (60%)	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Veðurstøð í Fámjin	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Løn (40%)	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tilfar (60%)	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Vegurin til Múla	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Løn (40%)	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tilfar (60%)	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Ábøtur á høvuðsv. í Hvalba	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Løn (40%)	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tilfar (60%)	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Omarkoyring, Kvívík	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Løn (40%)	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Tilfar (60%)	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Lønir í alt til nýggjar landsveg	25	37	20	4	6	14	23	55	79	76	80	419
Tilfar í alt til nýggjar landsveg	48	74	41	7	10	25	42	113	128	135	168	792
P/F Eys.- og Sandoyart. (sj)	25	5	340	303	367	621	442	239	155	162	-	2.659
Løn	25	4	102	91	110	186	133	72	47	49	-	817
Tilfar	-	2	238	212	257	435	309	167	109	113	-	1.842
Akstovan	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Havnir	6	9	12	3	2	2	2	2	-	-	-	38
Skopun, innsiglingin	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Samferðsluhavnin í Suðuroy	-	3	7	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Smáábøtur	3	2	2	2	2	2	2	2	-	-	-	17
Havnin í Svínø	1	2	3	1	-	-	-	-	-	-	-	6
Havnagerð í Hvannasundi	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

framhald á næstu síðu...

...framhald av síðstu síðu

Yvirlit yvir íløgugættan landsins fram til 2024 (íroknað talgilding)												Appendix til kappittul III
Dagført 18. januar 2017	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Mið DKK	R	J	J	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	í alt
Flogf, tyrilup í St. Dímun	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Strandfaraskip	16	36	-	23	10	3	11	3	14	13	1	129
Dokking og annað	-	-	-	-	-	2	11	3	14	13	1	43
Sandoyarskip	0	0	-	-	6	2	-	-	-	-	-	8
Suðuroyarskip	9	5	-	23	4	-	-	-	-	-	-	41
Ternan	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Nólsøyarskip	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25
Umvælingar av smærri skip.	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Skúvoyarskip	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Søla av smærri skipum	-	-0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0
Tólbúnaður	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Sam	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
§ 5 Fiskivinnumál	-	8	10	12	85	107	0	0	-	-	-	222
Havranssóknarskipið	-	3	10	10	85	107	-	-	-	-	-	215
Tilbúgvingarættan	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Almenn jørð, keyp	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Tilbúgvingarættan	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Oljutilbúgvingarutgerð	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	0
§ 7 Mentamálaráðið	156	175	46	106	21	23	44	68	38	25	10	711
Stud.skúlin og HF-skeið, Eyst.	7	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29
Tekniski skúli í Klaksvík	10	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34
Skúladepil við Marknagil	136	169	24	95	-	-	-	-	-	-	-	424
Skúladpl. Markn., søla av byg.	-	-60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-60
Setrið og lestrarbústaðir	-	-	8	8	10	10	10	10	10	10	10	86
Eftirskúlar	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Kringvarp Føroya	1	8	10	-	-	-	-	-	-	-	-	20
Ítróttarhøll á Sandoyinni	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Tjóðleikhús	0	5	-	-	4	7	24	40	-	-	-	80
Ítróttarhøll á Sandoyinni	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	0
Skúlin á Trøðni	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Húsarhaldsskúli / Eftirskúli	-	-	-	-	4	6	6	-	-	-	-	16
Hvalstöðin við Áir	1	3	2	1	1	-	-	-	-	-	-	8
Kirkjubómúrurin	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	6
Søvn Landsins	-	-	-	-	-	-	-	10	19	15	-	44
Føroyahús í KPH	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	3
Bakkaverja í Kirkjubø	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Listasavn Føroya	-	-	-	-	-	-	-	5	5	-	-	10
ÍSF húsið	-	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	5
Víkingaskip	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	3
§ 11 Heilsu- og innlendismál	35	35	58	93	104	104	116	12	9	9	9	583
Apoteksverkið	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	5
Medicoteknisk tól	8	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	98
Landsjúkrahúsið, útbygging	12	24	46	81	93	95	105	-	-	-	-	456
Løn (40%)	5	10	18	32	37	38	42	-	-	-	-	182
Tilfar (60%)	7	14	27	49	56	57	63	-	-	-	-	274
Klaksvíkar sjúkrahús	11	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	17
Suðuroyar Sjúkrahús	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Fargen	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	-	5
§ 12 Almannamál	46	40	16	15	15	15	15	-	10	10	10	192
Sambýlið fyri sálarsjúk Tórsh.	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
Bygg. el. útvegan av búst.	-	5	-	15	15	15	15	-	10	10	10	95
Løn (40%)	-	2	-	6	6	6	6	-	4	4	4	38
Tilfar (60%)	-	3	-	9	9	9	9	-	6	6	6	57

framhald á næstu síðu...

...framhald av síðstu síðu

Yvirlit yvir iløguætlan landsins fram til 2024 (íroknað talgilding)											Appendix til kappittul III	
Dagført 18. januar 2017	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Mið DKK	R	J	J	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	Æ	í alt
Stovnur fyri heilaskadd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Selja verandi hús	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vardir búst. í Eysturoy/Norð.	16	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36
Depil í Eystur, til fjølbrekaði	16	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
Sjálvsognarstovnar avtøka	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Sambýli menningart. í Tórsh.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sambýli til fólk við sálarsjúku	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Virknis og uml.dep. á Sandoy	1	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Vard. búst. í Klaksvík, einst. eind	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sambýli til menningartarnað	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Umbygging	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Vardir bústaðir í Tórshavn	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	6
§ 13 Uttanríkis- og vinnumál	7	0	3	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Keyp av bygningi	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Granskingarlund	7	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Løgur § 1 - § 17 tilsamans	385	426	535	564	662	956	736	534	455	452	300	6.006

Kelda: Landsverk og Figgjarmálaráðið. Talan er um fyrbilstøl og um eina iløguætlan undir støðugari dagføring.

Tilvísingar/keldutilfar

Andersen, Torben M. (2016) Lønmodtagere bliver kapitalister, Grein í politiken 23.11.2016.

Atkinson, Anthony B. (2015) Inequality – what can be done, Harvard University Press.

Avrik. sp/f, Hvalvík

Búskaparfrágreiðing á heysti 2013.

Búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2014.

Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2015.

Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2016.

Búskaparráðsfrágreiðingina á heysti 2016.

De økonomiske råd: Dansk økonomi forår 2015.

Fishpool. www.fishpool.eu

Fíggjarmálaráðið.

Foroohar, Rana (2016) Makers and Takers – the rise of finance and the fall of american business, Random House.

Føroya Gjaldsstova, landskassaroknskapurin fyri fíggjarárið 2013.

Gjaldsstovan.

Hagstova Føroya.

Landsverk.

Martin, Philippe; Rogers, Carol Ann (2000): Long-term growth and short-term economic instability, European Economic Review, 44, pp. 359-381.

McKinsey Global Institute (2011) An Economy that works: Job creation and America's future, McKinsey & Company.

Milanovic, Branco (2016) Global inequality: A new approach for the age, Harvard University Press.

Ocampo, Antonio; Vos, Rob (2008): Policy space and the changing paradigm in conducting macroeconomic policies in developing countries, BIS Papers No 36, sí <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap36c.pdf> (Bank of International Settlement).

Piketty, Thomas (2014) Capital in the twenty-first century, Harvard University Press.

Skatteministeriet (2016): Fordeling og incitament 2016.

Smidt, John; Linaa, Jesper (2014): Vækst på kort og langt sigt. Samfundsøkonomen nr. 1 marts 2014.

Vørn. www.fve.fo

WTI (West Texas Intermediate).

Yvirlit yvir talvur og myndir/tables and figures

Talva I 1 / Table I 1	GDP demand/expenditure in DKK millions in 2013 current prices, and respective contribution to GDP growth, 2014-2017. [Private consumption, public (government) consumption, private investment (of which domestic-produced investment), inventory fluctuations, government investment, total investments without inventory fluctuations, domestic demand, total export, export of goods, export of services, total demand (without import), total import, import of goods, import of services, net export (foreign demand), GDP (domestic demand minus net export)]
Talva I 2 / Table I 2	GDP demand/expenditure as percent of total GDP in current prices in 2013-2017. [Private consumption, public (government) consumption, private investment (of which domestic-produced investment), inventory fluctuations, government investment, total investments without inventory fluctuations, domestic demand, total export, export of goods, export of services, total demand (without import), total import, import of goods, import of services, net export (foreign demand), GDP (domestic demand minus net export) = 100%]
Mynd I 1 / Figure I 1:	GDP growth in current prices derived from domestic and foreign demand, respectively, 1999-2017.
Mynd I 2 / Figure I 2:	GDP expenditure that is derived from domestic demand, (index 1998=100), 1998-2017.
Mynd I 3 / Figure I 3	GDP expenditure that is derived from foreign demand, and consumer price index, (net export right axis), 1998-2017, (index 1998=100).
Mynd I 4 / Figure I 4:	Real estate prices and consumer price index (consumer price index right axis), 1998-2015.
Mynd I 5 / Figure I 5:	Value-added in primary, secondary and tertiary businesses in percentages, 1998-2013.
Mynd I 6 / Figure I 6:	Value-added in primary, secondary and tertiary businesses in DKK millions, 1998-2013.
Mynd I 7 / Figure I 7:	Business profits (left axis) and company-paid wages (left axis) in DKK millions, and ratio profits/wages (right axis), 1998-2013.
Mynd I 8 / Figure I 8:	Employees (left axis) and wages per employee (right axis) in businesses in DKK millions, January 98 to April 16.
Mynd I 9 / Figure I 9:	Unemployment percentage (left axis) and net immigration (right axis) calculated as 12-month rolling total, January 1998 to May 2016.
Mynd I 10 / Figure I 10:	Population (left axis) and net migration (right axis), calculated as 12-month rolling total, January 1998 to May 2016.
Mynd I 11 / Figure I 11:	Spot price of oil (DKK/barrel), July 2007 to August 2016.
Mynd I 12 / Figure I 12:	Weekly spot price for salmon in Norwegian kroner (NOK), January 2011 to August 2016.
Mynd I 13 / Figure I 13:	Yearly fluctuations (in percentages) in salmon spot prices, 2005-2016.
Talva I 3 / Table I 3:	Import/export of goods; balance of trade, 2016, first six months.
Mynd I 14 / Figure I 14:	Consumption ratio for households according to National Account figures, 1998-2017.
Mynd I 15 / Figure I 15:	Wage income and import of consumer household goods [durable, semi-durable and non-durable], January 2010 to June 2016, shown as index (Jan 2010=100).
Mynd I 16 / Figure I 16:	Business trends survey for households: expected financial situation the coming year (index), January 2006 to June 2016.
Mynd I 17 / Figure I 17:	Business trends survey for households: Total confidence index for Faroese households, January 2006 to June 2016.
Mynd I 18 / Figure I 18:	Private consumption expenditure in DKK millions and growth in percentages (right axis), 1999 - 2017.
Mynd I 19a / Figure I 19a:	Wage payments, year-to-year change in percentages, based on 12-month rolling total, January 2007 to June 2016: all business sectors, primary business sectors, secondary business sectors.
Mynd I 19b / Figure I 19b:	Wage payments, year-to-year change in percentages, based on 12-month rolling total, January 2007 to June 2016: all business sectors, private tertiary business sectors, and the government sector.
Talva I 4 / Table I 4:	Wage payments in each business sector according to National Account

	statistics, the contribution to overall growth in wage payments for each business sector, and relative size of the wage payments for each individual business sector the first six months of 2015 and 2016 (for 18 individual business sectors).
Mynd I 20 / Figure I 20:	The number of employees (left) and the number of full-time unemployed (right), adjusted for seasonal trends, January 2006 to April 2016.
Mynd I 21 / Figure I 21:	Private investment in DKK millions, and yearly private investment growth in percent, 1999-2017.
Mynd I 22 / Figure I 22:	Private, domestic-produced investment in DKK millions and yearly growth in percentages, 1999-2017.
Mynd I 23 / Figure I 23:	Business trends survey for construction June 2006 to June 2016 (orders, expected prices, expected labour needs, months of contracted work (right axis)).
Mynd I 24 / Figure I 24:	Construction confidence index, June 2006 to June 2016: perceived limitations in production (none, demand, weather, labour, delivery limits, financial limitations, other).
Mynd I 25 / Figure I 25:	Government (i.e. public) consumption in DKK millions and yearly growth in government consumption in percent (right axis), 1999-2017.
Mynd I 26 / Figure I 26:	Government (i.e. public) investment in DKK millions, 1998-2017 (central government, municipalities).
Mynd I 27 / Figure I 27:	Government (i.e. public) investment in DKK millions, 1999-2017, and yearly growth in government investment in percent (right axis), 1999-2017.
Mynd I 28 / Figure I 28:	Central government financial results (central government budget balance) in DKK millions, 2000-2017.
Mynd I 29 / Figure I 29	Net public debt, 2000-2017, in DKK millions (central government, social funds, municipalities, public sector total).
Mynd I 30 / Figure I 30:	Central government gross debt and gross assets in DKK millions, 2000-2017 (gross assets, gross debt, net assets).
Mynd I 31 / Figure I 31:	Export of goods, calculated as 12-month rolling total, January 1994 to June 2016, in DKK millions (salmon, pelagic fish, demersal fish).
Mynd I 32 / Figure I 32:	Fish farming slaughter (live weight), 1999-2016, 1000 tonnes
Mynd I 33 / Figure I 33:	Values of landed catch of mackerel, herring and blue whiting, in DKK millions, 2000-2015.
Mynd I 34 / Figure I 34:	Export of pelagic fish, calculated as 12-month rolling total, January 2000 to June 2016, in DKK 1000 (fishmeal and fish oil, blue whiting, herring, mackerel).
Mynd I 35 / Figure I 35:	Export of fish products, calculated as 12-month rolling total, January 2000 to June 2016, in DKK millions.
Mynd I 36 / Figure I 36:	Balance of foreign trade (goods only) calculated as 12-month rolling total, January 1994 to May 2016, in DKK millions (ships excluded, ships included).
Mynd I 37 / Figure I 37:	Import and export of goods (ships excluded) calculated as 12-month rolling total in DKK millions, January 1994 to May 2016, (imports – red, exports – blue).
Talva I 5 / Table I 5:	Export (revenue) and import (expenditure) of services in DKK millions, 2014.
Talva I 6 / Table I 6:	Summary (synthesis) of assumptions on the basis of which estimates are made regarding the future short-term trends of the economy.
Mynd II 1 / Figure II 1:	Population aged 16-66 (blue) and over 67 (red), and ratio between people aged 16-66 and over 67 (green), 1983-2053
Mynd II 2 / Figure II 2:	Numbers of births (green) and deaths (red), and excess of births (blue), 1985-2054 (projection from 2015)
Talva III 1 / Table III 1:	Indicators of municipal expenditure needs and financial strength in 2014, DKK 1000
Talva III 2A / Table III 2A:	National and municipal total expenses without elder care, 2010-2016, DKK million
Talva III 2B / Table III 2B:	National and municipal total expenses 2010-2016, index 2010=100
Talva III 3 / Table III 3:	National and municipal financial results, DKK million (minus indicates surplus)
Talva III 4 / Table III 4:	Elder care, operation costs 2010-2015, DKK million (+ gross expenses as granted for 2016)

Talva III 5 / Table III 5:	Audit of municipal accounts and funds granted (deviation), 2012-2015
Talva III 6A / Table III 6A:	Investments by sectors in the period 2010-2016, DKK Million
Talva III 6B / Table III 6B:	Investments by sectors in the period 2010-2016, index 2010=100
Talva III 7A / Table III 7A:	Long-term debt minus cash-at-hand by municipalities and year, 2009-15, DKK million
Talva III 7B / Table III 7B:	Long-term debt minus cash-at-hand by municipalities and year, 2009-15, index 100=2009
Talva III 8A / Table III 8A:	Municipal taxes (personal taxes) by municipalities, 2010-15, DKK million
Talva III 8B / Table III 8B:	Municipal taxes (personal taxes) by municipalities, 2010-15, 2010=100
Talva III 9A / Table III 9A:	Children aged 0-6, 2009-2015
Talva III 9B / Table III 9B:	The trend in the number of children aged 0-6 in the municipalities (2009=100)
Talva III 10A / Table III 10A:	Children aged 7-17, 2009-2015
Talva III 10B / Table III 10B:	The trend in the number of children aged 7-17 in the municipalities (2009=100)
Talva III 11A / Table III 11A:	Children aged 0-17, 2009-2015, according to municipalities
Talva III 11B / Table III 11B:	The trend in the number of children aged 0-17 in the municipalities (2009=100)
Talva III 12A / Table III 12A:	Persons aged 18-66, 2009-2015
Talva III 12B / Table III 12B:	The trend in the number of persons aged 18-66 in the municipalities (2009=100)
Talva III 13A / Table III 13A:	Persons, aged 85 or older, 2009-2015
Talva III 13B / Table III 13B:	The trend in the number of persons, aged 85 or older in the municipalities (2009=100)

Orðalisti

Orðalistin er ein lýsing av nøkrum av búskaparligu hugtøkunum, sum verða nýtt í frágreiðingum Búskaparráðsins.

Almenn nettoskuld

Almenna nettoskuldin fevnir um alla fíggarliga skuld og áogn í almenna geiranum. Almenna nettoskuldin er øll fíggarlig skuld í almenna geiranum frádrigið alla fíggarliga áogn. Fíggarliga áognin fevnir millum annað um tøka gjaldførið og aðrar fíggarognir.

Almenn nýtsla

Almennar nýtsluútreiðslur fevna um almennar rakstrarútreiðslur til millum annað fólkaskúlan, heilsuverkið og almannaverkið. Almennu lønarútreiðslurnar vóru umleið 3/4 av almennu nýtsluni í 2011. Afturat hesum er almenn nýtsla keyp av vørum og tænaðum.

Almennar útreiðslur tilsamans

Stórsti parturin av almennu útreiðslunum er almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrirkur og feløg. Í 2011 vóru umleið 86% av almennu útreiðslunum almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrirkur og feløg. Harafturat eru almennu útreiðslurnar íløgur, rentuútreiðslur, stuðulsútreiðslur og aðrar útreiðslur. Landið og kommunurnar stóðu fyri 87% av almennu útreiðslunum í 2011.

Arbeisfjöld

Tey, sum hava arbeiði, og tey, sum eru arbeiðsleys samantald.

Arbeiðsleys

Tey, sum eru arbeiðsleys, men sum eru tøk á arbeiðsmarknaðinum og leita eftir arbeiði og sostatt eru partur av arbeiðsfjöldini.

Arbeiðsloysi

Arbeiðsleys í % av arbeiðsfjöldini.

Arbeiðs-produktivitetur, sí framleidni

Arbeisvirkni

Tey sum eru arbeiðsvirkin tey, sum eru í ella hava arbeiði (merkir tað sama sum danska orðið "beskæftigelse")

Automatiskir stabilisatorar

Hesir minka um konjunktursveigg í niðurgangandi konjunkturum av tí at skattauppkav hins almenna minkar, arbeiðsloysisstuðul og almannahjálk vaksar, samstundis sum eftirspurningurin frá almennu útreiðslunum (almenn nýtsla, veitingar og íløgur) er støðugur. Tilsvandi minka hesir um konjunktursveigg í uppgangandi konjunkturum, tá skattauppkav hins almenna veksar, arbeiðsloysisstuðul og almannahjálk minka, samstundis sum eftirspurningurin frá almennu útreiðslunum (almenn nýtsla, veitingar og íløgur) er støðugur.

Avreiðingar

Feskiskaveiðan (av botnfiski og øðrum fiski) skrásett um avreiðingarskipanina. Mátað í virði ella í nøgd.

Blokkstuðulskipan til at útjavna millum kommunur

Stuðul til kommunur sum staturin fíggar, og sum vanligar verður útroknaður og veittur eftir sonevndum objektivum kriterium.

Bruttotjóðarúrtøka og tilknýtt tjóðarroknskaparhugtøk

Bruttotjóðarúrtøka kann skilmarkast og ásetast trýggjar vegir:

- (a) framleiðsluvegin ella virðisøkingarvegin (útboðsvegin) sum **bruttovirðisøkingin í støðisprísum (BVØ)**,
- (b) útreiðslu- ella eftirspurnarvegin sum **bruttotjóðarúrtøkan í marknaðarprísum (BTÚ)**, ið kann bólkast sum privat húsarhaldsnýtsla + privatir íløgur + almenn nýtsla + almennar íløgur + (útflutningur av vørum og tænastum – innflutningur av vørum og tænastum. (BTÚ), og
- (c) inntøkuvegin sum **bruttofaktorinntøkan í faktorprísum (BFI)**.

Vanliga útgangsstøðið er (a), sum vanliga er grundarlagið fyri at finna hinar støddirnar.

BTÚ í marknaðarprísum verður ofta mett sum høvuðsmáti fyri búskaparligt virksemin. BTÚ er ikki fullkomið mál fyri inntøku ella framleiðslu í einum landi. T.d. leggur tað ikki upp fyri sliti av tilfeingi (náttúru- ella øðrum tilfeingi) ella útbúnaði. Eisini roynir BTÚ at máta allar vørur og tænastur til ein *marknaðarprís*, hóast allar vørur og tænastur ikki hava ein marknaðarprís, t.d. skúla- og heilsutænastur.

(a) Bruttovirðisøking stýtt BVØ í støðisprísum;

Virði á allari vinnuligari framleiðslu (sum virðisskapan ella virðisøking) av vørum og tænastum í einum landi í einum ári, uppgjörd í støðisprísum. BVØ verður roknað við at draga virði á ráevnum og hjálptilfari frá framleiðsluvirðinum í øllum vinnugreinum. BVØ verður roknað í støðisprísum. Bruttovirðisøking verður ofta brúkt til at lýsa framleiðsluna býtta á vinnugreinar. Verður á enskum/donskum nevnt "gross value added (GVA)" ella "bruttoværditilvækst (BVT)". (Samlaða bruttovirðisøkingin í støðisprísum er tað sama sum bruttotjóðarúrtøka í marknaðar-prísum frádrigið vøruskattir netto, sum fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøruskattir og vørustudningar.)

(b) Bruttotjóðarúrtøka í marknaðarprísum, stýtt BTÚ

Bruttotjóðarúrtøka í marknaðarprísum er virðið í støðisprísum á samlaðari privatari og almennari framleiðslu frádrigið virðið á ráevnum, vørum og tilíkjum, sum verða brúkt í framleiðsluni, *plus* vøruskattir netto, ið fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøruskattir minus vørustudningar. Verður á enskum/donskum nevnt "gross domestic product" (GDP) ella "bruttonationalprodukt (BNP)". BTÚ í marknaðarprísum kann síðan bólkast í útreiðslupartar (nýtsla, íløgur og nettoútflutning av vørum og tænastum).

(c) Bruttofaktorinntøka, stýtt BFI í faktorprísum

Innkoman tilsamans til (samsýningin til) allar framleiðslufaktorarnar í einum landi í einum ári, uppgjörd í faktorprísum; BFI kann verða roknað sum: løn og "restinnkoma" (avskrivning, rentur og avlop). Vanliga liggur lønarpaturin millum 2/3 og 3/4. Ensku/donsku heitinu eru "gross domestic income at factor cost" og "bruttofaktorinkomst".

Bruttotjóðarinntøka, stýtt BTI;

Øll innkoma, sum íbúgvarnir í einum landi vinna í einum ári, um hon er vunnin innanlands ella uttanlands, uppgjörd í marknaðarprísum. BTI verður roknað við at leggja lønir, rentur og vinningsbýti úr útlondum aftur at BTÚ, og við at draga lønir, rentur og vinningsbýti til útlond frá BTÚ. Ensku/donsku heitinu eru "gross national income" og "bruttonationalindkomst".

Bruttotjóðarinntøka tøk, stýtt tøk BTI

Bruttotjóðarinntøka, ið er javnað fyri gávur til útheimin og gávur frá útheiminum (m.a. donsku veitingarnar) og til dómis eisini fyri tryggingarendurgjöld millum land og umheim. *Tøk BTI* ella *tøk bruttotjóðarinntøka* er tann upphædd, sum samfelagið hevur at ráða yvir til nýtslu og uppsparing. Ensku/donsku heitinu eru "gross national disposable income" og "disponibel bruttonationalindkomst".

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísum

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísum er uppgjærð av BTÚ, har ið roynt verður at javna gongdina í BTÚ fyri prísøkstri á ráevnum, vørum og tænastum. Vøksturin í BTÚ í føstum prísum verður vanliga brúktur sum vísitál fyri búskaparvøkstur millum lond. Vøkstur í BTÚ í føstum prísum vísir vøkstur í framleiðsluni í mongdum. Verður nevnt "Real GDP" ella "real BNP".

CIF Virðið er íroknað “cost, insurance and freight” sum partur av veitingartreyt.

Eftirspurningur

Nøgðin av vørum og tænastum húsarhald, vinnan, tað almenna og umheimurin vilja keypa.

Fíggjarkrav, netto

Fíggjarkravið, netto, vísir fíggjarliga úrslitið av virkseminum í einum geira ella einum landi. Er fíggjarkravið til dømis minni enn 0, hevur tóka inntøkan ikki rokkið til at rinda fyri nýtsluna og íløguvirksemið, sum hevur verið í tíðarskeiðnum.

Fíggjarpolitikkur

Búskaparpolitisk tiltøk, ið hava sum endamál at stýra og minka búskaparlig sveiggj. Skilt verður vanliga millum at reka *aktivan fíggjarpolitik* (ekspansivan ella kontraktivan) og at brúka *automatiskar stabilisatorar í passivum fíggjarpolitikki*.

Fíggjareffekt (“finanseffekt”):

Eitt roknað mát fyri hvussu nógv fíggjarpolitikkurinn styðjar upp undir búskaparliga virksemið ella vøksturin í BTÚ. Ein positiv fíggjareffekt vísir at fíggjarpolitikkurin gevur eitt íkast til vøkstur í búskaparliga virkseminum (vøksturin í BTÚ). Ein negativ fíggjareffekt merkir at fíggjarpolitikkurin gevur eitt íkast til at tálma búskaparliga virksemið (vøksturin í BTÚ). Ein fíggjareffekt ið verður roknað til null merkir at fíggjarpolitikkurin hevur verið neutralur og uttan ávirkan á búskaparliga aktivitetin (vøksturin í BTÚ).

Fíggjarligt ella búskaparpolitiskt haldføri

Ein búskaparpolitikkur við givnum regluverki um skattainntøkur, almenna nýtslu, íløgu og inntøkuflytingar er haldførir, tá ið nútíðarvirðið av framtíðar almennu útreiðslunum svarar til nútíðarvirðið av framtíðar almennu inntøkunum (soleiðis at nettoskuld hin almenna verður óbroytt).

Fløskuhálsur

Knappur framleiðslufaktorur; fløskuhálsurin ger av hvussu nógv kann verða framleitt av vøruni.

FOB veitingartreyt er “free on board”; vøran er latin, tá hon er komin umborð á skipið, ið nevnt er aftan á “FOB”, og keyparin rindar fyri víðari flutningin.

Framleidni (produktivitetur)

Framleidni verður vanliga uppgjørt sum bruttovirðisøking í føstum prísum fyri hvønn arbeiðstíma (tímaproduktivitetur) ella fyri hvønn løntakara í framleiðsluni (arbeiðsproduktivitetur).

Framleiðsla

Nýtsla av tilfeingi og útbúnaði at framleiða vørur og tænastur sum hava virði. Virðið á framleiðslu verður mátað í føstum prísum, t.e. eftir vanligan prísvøkstur.

Gjaldsjavni

Hagfrøðilig uppgjörð ið tekur samanum allar búskaparligar flytingar hjá einum landi við umheimin eitt ávíst tíðarskeið og mátað í sama gjaldoyra. Mest nýtta konta í gjaldjavnanum er *rakstrar-viðskifti gjaldsjavnans* (*current account*), ið fevnir um vøru- og tænastuflytingar umframt lønar- og inntøkuflytingar og rakstrarflytingar millum landið og tess umheim. (Sí annars um gjaldsjavnan í frágreiðingini).

Haldføri: Sí fíggjarligt ella búskaparpolitiskt haldføri.

Haldføris-indikator

Samanfatar við einum %-tali fíggjarligu haldførisgóðskuna hjá einum almennum geira. Negativt virði merkir minni gott haldføri, og positivt virði gott haldføri. Virðið á haldføris-indikatorinum í % vísir hvussu stór fíggjarpolitisk tillaging í % av BTÚ skal til, fyri at nettoskuld almenna geirans skal vera óbroytt.

Handilsjavnir

Virðið á uttanlandshandli (t.e. inn- og útflutningi) av vörum hjá einum landi við umheimin. Mátað í sama gjaldoyra og eitt ávíst tíðarskeið. Javnin verður ofta uppgjørdur sum útflutningur minus innflutningur (t.e. nettoútflutningur).

Inntøku-elastisitetur

(Lutfalslig broyting í eftirspurningi/lutfalslig broyting í inntøku). Er inntøku-elastisiteturin størri enn eitt, er talan um luksúsvøru; er inntøku-elastisiteturin millum eitt og null, er talan um neyðuga vøru; er inntøku-elastisiteturin negativur, er talan um "inferiøra" vøru. Sí prís-elastisitetur.

Konjunkturar

Stuttíðarsveiggj í búskaparligari framleiðslu og í arbeiðsloysi samsvarandi høvuðsgongdini yvir longri tíðarskeið. Vit skilja vanliga millum hákonjunktur og lágonjunktur og stigini millum há- og lágonjunktur

Konjunkturjavnað alment úrslit

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið er staðfest alment úrslit javnað fyri ávirkanir frá konjunktur-støðuni á almennar inntøkur og útreiðslur og aðrar ikki varandi og serliga umstøður, til dømis oljuprísir ella serligar íløgur.

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið gevur sostatt eina meira rættvísandi mynd av veruligu gongdini í almenna búskapinum sum heild sammett við staðfesta almenna úrslitið.

Konjunkturjavnaða úrsliti hjá tí almenna verður vanliga á enskum/donskum nevnt "cyclically adjusted budget balances" ella "strukturel saldo".

Konjunkturjavnað framleiðsla

Konjunkturjavnað framleiðsla vísir mettu bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu, har ið roynt verður at javna fyri ávirkanir frá konjunkturinum í samfelagsbúskapinum. Roynt verður sostatt at vísa bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu við normalkonjunkturi í samfelagnum. Í eini støðu við normalkonjunkturi verður ofta sagt, at gongdin í samfelagsbúskapinum samsvarar við javnan vøkstur í prísum og lønum. Í frágreiðingini verður bruttovirðisøking brúkt sum vísital fyri framleiðslu heldur enn bruttotjóðarúrtøku, men hetta hevur ikki stóran týðning fyri úrslitini ella niðurstøður. Verður á enskum/donskum nevnd "potential output", "potential GDP" og "strukturelt/potentielt output (BNP)".

Konjunkturfrávik

Konjunkturfrávik er munurin millum staðfesta framleiðslu og konjunkturjavnaða framleiðslu. Er konjunkturfrávik stórr enn 0, kunnu vit siga, at hákonjunktur er í samfelagsbúskapinum; trýst er sum oftast á arbeiðsmarknaðinum, lítið av tøkari framleiðsluorku er í samfelagnum, og prísvøkstur er á flestu marknaðum. Er konjunkturfrávik minni enn 0, kunnu vit siga, at lágonjunktur er í samfelagnum, lítið trýst er á arbeiðsmarknaðinum, og tøk framleiðsluorka er í samfelagnum. Konjunkturfrávik verður á enskum/donskum nevnt "output gap" og "output gap".

Kredittvirði

Evnini hjá einum lántakara at rinda einum lánveitara lán aftur eftir lánitreytunum. Verður oftast mátað sum sannlíkindini, at ein lántakari fer at rinda lánið aftur eftir lánitreytunum. Kredittvirðið er avgerandi fyri, hvørja rentu og hvørjar treytir ein lántakari kann læna pening fyri.

Landskassaskuld

Landskassaskuldin fevnir bara um skuld hjá landinum og harvið ikki um skuld hjá kommunum ella sosialum grunnum. Meginparturin av landskassaskuldini er lánsbrævalán. Landskassaskuldin er sum oftast ein bruttouppperð av skuldini, har dentur verður lagdur á fíggjarligu skyldurnar hjá landinum (passivsíðuna á fíggjarjavnanum).

Millumkommunal útjavning

Útjavning til kommunur sum verður fíggjaður av kommunum sjálvum. Kommunur sum eru verri fyri enn miðalkommunan móttaka veitingar frá kommunum sum eru betri fyri enn miðal. Verður útroknað eftir sonevndum objektivum kriterium.

Nettoflyting

Tilflutt fólk frádrigið fráflutt fólk. Talan er um nettotilflyting, tá ið tilflutt fólk eru fleiri enn fráflutt.

Nettokassaúrslit

Uppgerð av muninum millum inngjöld til og útgjöld úr landskassanum, sum síggjast beinleiðis á fíggjarlógini. Sammett við RLÚ-úrslitið (sí niðanfyri) er at nettokassaúrslitið umboðar ein beinleiðis kassaroknskap, tað vil siga ein uppgerð av gjaldførinum hjá landinum. Nettokassaúrslitið svarar í stóran mun til broytingina í landskassaskuldini frá ári til ár.

Munurin millum RLÚ-úrslitið (sí niðanfyri) og nettokassaúrslitið stavar í stóran mun frá periodiseringum (tíðaravmarkingum), við tað at munur kann vera á, hvussu inntøkur ella útreiðslur verða bókaðar í landsroknskapinum og harvið ávirka RLÚ-úrslitið og hvussu ítøkiligu inn- og útgjöldini fara fram í tíð og harvið ávirka nettokassaúrslitið.

Peningamongdin

Skilt verður millum fleiri mát yvir peningamongdina. Tað mest einfalda er tað sum húsarhaldini og virkini hava av seðlum, myntum og innistandandi í peningastovnum. Viðhvørt er støddin á peningamongdini (og ikki rentan) mál fyri peningapolitikkinum í einum landi, ið kann reka peningapolitikk. T.d. í USA umleið 1980.

Primerar vinnur

Vinnur sum landbúnaður, fiskivinna og námsvinna, eisini kallað tilfeingisvinnur. Framleiða vørur úr náttúru tilfeingi. Sí sekunderar og tertierar vinnur.

Prís-elastisitetur

Lutfalslig broyting í eftirspurningi/lutfalsig broyting í prisi; er talið numeriskt størri enn eitt, er eftirspurningurin elastiskur; er talið numeriskt minni enn eitt, er eftirspurningurin prís-óelastiskur. Ein prislækking fyri prís-elastiskar vørur gevur vøkstur í söluintøkum, og øvugt tá tað snýr seg um prís-óelastiskar vørur. Sí inntøku-elastisitetur.

Prísvøkstur (inflásjón)

Prísvøkstur merkir, at prísirnir á vørum og tænaðum yvirhvør hækka líðandi yvir tíð.

Rentumunur

Munurin millum inn- og útlánsrenturnar hjá peninga- og fíggjarstovnum í miðal. Rentumunurin er týðningarmesta inntøkukeldan hjá peninga- og fíggjarstovnum. Eisini kallað rentumarginalur.

Rentuspennið

Munurin millum rentuna í tveimum londum ella landabólkum. T.d. munurin millum rentuna Føroyar mugu gjalda í sambandi og lántøku, og rentuna Danmark má gjalda í sambandi við lántøku.

RLÚ-úrslit

Stytting fyri rakstrar-, løgu- og útlánsúrslit landskassans. RLÚ-úrslitið er munurin millum *landskassans* inntøkur og útreiðslur uppgjørt eftir meginreglunum í landsroknskapinum. RLÚ-úrslitið viðvíkur roknskapinum hjá landskassanum.

Sekunderar vinnur

Vinnur sum framleiða vørur, herundir byggjarí og ídnaður. Sí primerar og tertierar vinnur

Skattur og avgjöld

Kravd gjöld til tað almenna uttan nakra ávísa ella serliga mótveiting frá tí almenna.

Skuld

Upphædd sum búskaparlig eind (t.d. fyrítøka, persónur ella land) skyldar aðrari búskaparligari eind.

Sosialir grunnar (Almannagrunnar)

Arbeisloysisskipanin (eisini kallað ALS), Samhaldsfasti Arbeidsmarknaðareftirlønargrunnurin (eisini kallaðar, AMEG, SAMEG ella AMG), Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Staðfestur almennur grundrakstur

Staðfestur almennur grundrakstur verður í hesum føri lýstur sum staðfest alment úrslit frádrigið nettorentuútreiðslur (rentuútreiðslur minus rentuinntøkur). Verður enskum/donskum nevnt "general government primary balance" og "faktisk primær saldo".

Staðfest alment úrslit

Almenna úrslitið vísir avlop ella hall hjá tí almenna og verður lýst sum munurin millum almennar inntøkur og útreiðslur. Uppgerðin fylgir teimum leiðreglum, sum tjóðarroknskapurin verður uppgjørdur eftir. Tað almenna fevnir um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkis-fyrisingina og sosialar grunnar. Verður á enskum/donskum nevnt "general government overall balance" og "faktisk offentlig saldo".

Staðfest framleiðsla

Virðið á vørum og tænaðum frá marknaðarligari framleiðslu, framleiðslu til egna nýtslu og aðrari framleiðslu, sum ikki er marknaðarlig. Framleiðsla er ikki tað sama sum søla. Til dømis er framleiðsluvirðið í handilsvirki ikki sølan, men sølan minus innkeyp av handilsvørum (brutto-vinningur). Í frágreiðingini verður bruttovirðisøkingin úr tjóðarroknskapinum nýtt sum vísital fyri framleiðslu. Bruttovirðisøking ella bruttotjóðarúrtøka verða sum oftast brúkt sum vísitøl fyri framleiðslu. Verður enskum/donskum nevnt "actual output" og "faktisk produktion".

Strukturel saldo (yvirskot ella hall), sí konjunkturjavnað alment úrslit (cyclically adjusted budget balance), alment úrslit sum ikki er treytað av konjunkturi (er ein roknað stødd).

Strukturelt arbeiðsloysi, arbeiðsloysi sum ikki er treytað av konjunkturi (er ein roknað stødd).

Strukturelt arbeiðsvirkni, arbeiðsvirkni sum ikki er treytað av konjunkturi (er ein roknað stødd).

Tað almenna

Landið (landskassin), kommunurnar, sosialir grunnar, ríkisfyrisingin, almenn og kommunal partafeløg. Tað almenna fevnir sostatt um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkis-fyrisingina og sosialar grunnar. Heimastýrisfyrisingin fevnir um landsstovnar, meðan kommunufyrisingin fevnir um kommunurnar og kommunustovnar. Ríkisfyrisingin fevnir um donsku ríkistovnarnar í Føroyum, og sosialu grunnarnir eru Arbeiðsloysisskipanin, Arbeiðs-marknaðar-eftirlønargrunnurin, Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Tertiarar vinnur

Vinnur sum framleiða og selja tænaður, herundir tað mesta av almenna geiranum. Sí primerar og sekunderar vinnur.

Tøk bruttotjóðarinntøka

Sí frágreiðingina undir bruttotjóðarúrtøka

Uppsparing

Munurin millum inntøku og nýtslu hjá ávísari búskaparligari eind (t.d. einum húsarhaldi ella eini fyrirkøku).

Útboð

Vørunøgðin tilsamans og tænaður, ið eru tøk at keypa hjá húsarhaldum, vinnuni, tí almenna og umheiminum. Í makrobúskapi: framleiðslukapasiteturin (útboðskapasiteturin) í búskapinum

Virðisøking

Munurin á virðinum á framleiðsluni og virðinum á nýtslu í framleiðsluni. T.e. tað virðið, ið verður lagt afturat virðinum á nýtisluni (t.d. rávøru) við góðsking í framleiðsluni. Sí Bruttovirðisøkingin (BVØ) í støðisprísum

Tíðindaskriv frá Búskaparráðnum hin 2. mars 2017

Haldførissavbjóðingarnar óbroyttar

Búskaparráðið leggur hervið fram sína frágreiðing á vári 2017. Umframt konjunkturmeting, snýr frágreiðingin seg um inntøkubýtið og fíggjarliga haldførið.

Stóri vøksturin í búskapinum heldur fram

	2014	2015	2016	2017	2018
Mettur BTÚ-vøkstur í leypandi prísum	6,4%	8,0%	7,8%	6,9%	4,4%

Metingar Búskaparráðsins benda á høgum búskaparvøkstur seinastu árin. Arbeðsloysið er lágt, avlopið á handilsjavnanum metstórt og fólkatilflyting er. Undir hesum umstøðum átti avlopið hjá landskassanum at verið størri enn inntøkurnar frá forskattingini av pensjónum.

Almenni íløgupolitikkurin

Almenni íløgupolitikkurin leggur trýst á innlendis virksemd, sum frammanundan er stórt. Almennu íløgurnar fevna um landsíløgur og kommunalar íløgur umframt íløgur hjá almennum feløgum. Búskaparráðið mælir sum áður til, at íløgur verða útsettar til tess at minka um trýstið á arbeiðsmarknaðin.

Fíggjarliga haldførið

Dagførda fólkatalsframskrivingin hjá Hagstovuni er ikki broytt munandi í mun til undanfarnu framskriving, og sostatt eru ikki útlit til at haldførissavbjóðingin er batnað. Tískil er framvegis tørvur á politiskum átøkum, sum tillaga búskapin til broyttu aldurssamansetingina og samstundis mótvirka fráflytingini.

Eitt broytt vinnugreinabýti

Síðani 2009 er føroyska tilfeingisvinnan (primera vinnan, tvs. serliga uppisjóvarvinnan og alivinnan) vaksin nógv lutfalsliga, meðan bæði framleiðsluvinnan (sekundera vinnan) og tænaðstuvinnan (tertiara vinnan) eru stagneraðar lutfalsliga.

Búskaparfrágreiðingin er at finna undir frágreiðingar (til vinstru í erva) á

<http://setur.fo/buskaparradid/fragreidingar/> Um nakar ynskir at fáa viðmerkingar til várfrágreiðingina 2017, kann viðkomandi venda sær til Sverra Hansen, formann, á tlf. 22 81 32

English Summary

... not yet available